

1396

сборник
сборник
массов
сборник

Конвалют!

офрант оуни

10.10.10

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

15.000

БІБЛІОТЕКА „МИ МОЛОДИ!“ Ч. 6.

Др. Т. Г. Масарик,

проф. унів. в Празі,
Президент Чехословацької Республіки

ПРО ЕТИКУ Й АЛЬКОГОЛІЗМ

за дозволом Автора переклав

із чеської мови

М. ЧАЙКОВСЬКИЙ

РОГАТИН 1929

Накладом

„Союзу Протиалькогольних Гуртків Молоді“

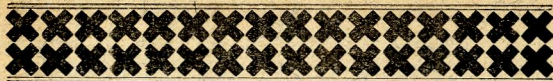
Ю. Г. (ЧЧ)

Друкарня Х. Школьника в Рогатині.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

3870

Недавно ¹⁾ мав я у Відні нагоду почути думку знаменитого професора-інтерніста про алкоголізм. Він говорив зі становища практичного лікаря, а мене зацікавив його погляд тому, що він сам не абстинент. Але досвід, який зробив при своїй лікарській практиці в своїй спеціальности, спонукує його до того, щоби поручати повздержність, а принаймні уміркованість, і додає, що з гігієнічного боку найкраща була би повна абстиненція, повне відречення від пиття. Мене саме зацікавило те, що він не є абстинент, але практика доводить його до такого переконання; він бачить, що так багато недуг походить від пиття, чи то безпосередньо чи теж посередньо, і то від пиття не тільки непоміркованого, але й зовсім мірного. Як казав, сам не є абстинентом і висловився між иншим, що його застановив факт, що зав-

¹⁾ Брошурка появилася в першому виданні ще 1912-го року, аж де сьогодні не стратила своєї високої вартости та актуальности.

сїди й усюди петься й пилося, і це веде його до переконання, що в цьому питті мусить щось бути. І справді кожного, хто дивиться уважно на людей, спонукує воно до застанови, чому люде пили й пють, та що справді в цьому щось мусить бути; це правда, але таких фактів, на яких щось мусить бути тому, що вони дуже давні, є дуже багато.

Нпр. забобони є такі давні, як і людство; вони дуже поширені, а проте все наше знання виступає проти забобонів. Хто подивиться аж до самих основ, той зрозуміє, чому ми думаємо науково, а також хочемо думати науково. У забобонах є справді також щось, але проте ми не хочемо бути забобонні.

Я не хочу сказати дотепу: глупота є також дуже давня й дуже поширена, а проте ми мусимо з нею боротися. Взагалі все, що називаємо новим, є перероблюванням давнього. І добре мусимо перевижчати ліпшим—бо коли подивилося на справу краще, то справжнім аргументом повинчий аргумент не є.

Та в дійсности алькоголізм не існував завсїди. Пили люде вино й інші алькогольні папитки, але не було алькоголізму, т. зн. того постійного, тривкого, всюди поширеного пиття. В давнину не знали алькоголізму. Гос-тинниць у нашому значінні, як їх бачи-

мо тепер нпр. у Празі, не було в старовину. Гостинниця ще в середніх віках—це ще щось зовсім інше, як у нас; вона була для гостя, як каже сама її назва. Але аж від 17-18 ст., а особливо тепер, закріплюється алкоголізм голов-но через те що розвиток технічного проми-слу навчив виробляти алкоголь на ріж-ні способи, що алкоголь стає дешевим, а голов-но через те, що з технічним розвитком—через комунікацію—маємо коршми в кожному селі, де пер-ше була тільки церква. І в найглухі-шій закутині є сьогодні бодай одна коршма. Отсе є й алкоголізм. Отся змо-га, що за малі гроші, в малій кілько-сти, коли хто хоче, можна купити собі алкоголь, а також і те, що чим раз більше людей стає п'яницями з привич-ки, отсе правильне пиття, коли порції алкоголью споживаються так часто, що заки попередня порція ще не є страв-лена, вже приходить нова—отсе є алкоголізм. Може це бути і т. зв. по-мірковане пиття. Не маємо одноцільної мірки, що таке поміркованість, а що не-поміркованість. Люде звикають до пит-тя щораз більше; людина вже не впи-вається, але стає типовим алкоголі-ком.

Тому то й горілчані краї треба вважати більше поміркованими в порів-нянні до країв пивних, нпр. Росію в по-

рівнянні до Німеччини. Росія не є така залькоголізована, як Німеччина; німець, данець випивають багато більше, як росіяне. Модерний алькоголізм лежить у тому, що вже й діти виховуються в питті. Нетільки діти бідаків, але загально. А молодь, шкільна молодь, уже в середній школі віддається алькоголізмові.

Коли говоримо про алькоголізм, то нам не йде про предмет: вино, пиво або горілку, тільки про підмет, що не, про духовий і моральний стан п'яниці, який розвивається наслідком пиття, а то особисто і спадково; іде про цілу психічну істоту п'яниці, про весь його характер та світогляд, а не про предмет — алькоголь. Алькоголік уже через те одне, що рішається пити, ставиться зовсім инакше до найважливіших життєвих питань, як абстинент. Пити чи не пити — означає сьогодні вибір та рішення між двома зовсім протилежними світоглядами.

Коли маю говорити про алькоголізм із етичного становища, то можу й мушу прийняти, що всі знають основи алькогольної гігієни; тільки трохи освічений студент, лікар, учитель, священик, суддя і т. д. не має сьогодні вже права сказати, що не знає, в чому вона лежить. Сьогодні в кожному поважнішому часописові маєте час до

часу відомости про нинішнє алкоголь-не питання.

Особливо сьогодні ніхто не може твердити, що алкоголь є поживою. Трохи пиво — але тільки трохи. За ці самі гроші, що їх видаємо на пиво, можна купити багато більше кращої поживи.

Алькоголь також не є ліком. Мабуть тільки в одному - двох випадках сьогодні лікар припише алкоголь. Але це вже знають усі лікарі, що всюди там, де вживали алкоголь, сьогодні його вже не мусимо вживати, а навпаки вважаємо його шкідливим. На поодиноких відділах віденського шпиталю вже не записують стільки вина, як перше. Давніше йшло його за 50 тисяч річно, сьогодні вже ледви за 25 тисяч, але є вже всюди також шпиталі та психіатричні заведення, де лічать зовсім без алкоголю. Огже алкоголь не є ні поживою, ні ліком.

Буду займатись алкоголізмом як хронічним суспільним з'явищем, як суспільним етичним поглядом та суспільним настроєм, а також буду говорити й про поодиноких п'яниць; коли ж одначе говорю коротко про пиття та п'яниць, то до того скорочення дає мені право дійсність, бо сьогодні пиття означає непомірковане пиття, бо людей виїмкових, що п'ють справді помірковано, які алкоголь відкидають, а вважають його тільки ліком,

є — як практика показує — так мало, що їх можна не брати в рахунок. Для етичної оцінки пиття мусимо перше відповісти на питання, чи алкоголізм є, як часто говорять, наслідком економічних або суспільних відносин, чи їх познакою, чи може він є причиною лиха, яке йому приписують провідники протиалкогольного руху.

Нехай буде, що це тільки познака. Лікарі знають переважно тільки познакову медицину, а проте ніхто сьогодні не буде хотіти зовсім відкидати медицину; так само ні один розумний чоловік не міг би відкидати протиалкогольного руху, якщо б алкоголізм був тільки познакою, епіфеноменом інших суспільних відносин. Але алкоголізм є чимось більше, як тільки чистою познакою, а також більше як тільки наслідком, який зараз стає причиною. Алкоголізм — це просто головна причина тих лих, які приписує йому науковий протиалкогольний рух. Правда, що в духовому та суспільному житті людей нема одинокі причини; алкоголізм має також свої причини та співпричини, але проте є сам найсильнішою співпричиною всієї тої біди, за яку роблять його відповідальним. До такого висновку доходимо, коли старанно порівняємо поодинокі факти та над ними призадумаємося; так нпр.

Бунґе зібрав дані про здоровий стан 445 родин, порівняв їх поправно під статистичним оглядом та критично, і на їхній основі доказує, що алкоголізм, отже хронічне затрощення алкоголем, є причиною дегенерації, бо алкоголь у кожній формі є дійсно отруєю і впливає на кожний організм, а особливо на людський, як отруя. І саме так можна доказувати і в інших випадках, що алкоголізм є головною й рішачою причиною зубожіння та збідування, фізичного та психічного занепаду.

Це значить: ми можемо й мусимо осудити й відсудити алкоголізм із етичного становища. Частинно як спомагаючу й рішачу причину багатьох лих, але тоді осуджуємо й відсуджуємо мотиви пиття; хто сьогодні рішається пити, той заявляється за причиною безчисленних нещасть і причиною загального суспільного стану, який є хибний із кожного погляду, просто патологічний.

Коли історія алкоголізму вчить нас, що алкоголізм, тоб-то загальне пиття із звички, розвинулося лише здається від тридцятилітньої війни і закорінилося просто патологічно, то тим самим уже сказано, що маємо тут з'явище історичне, а не природне, якого не можна відвернути, а тому мотиви алкоголізму можемо й мусимо оціню-

вати так, як саму дійсність.

Крепелін та другі дослідники доказали експериментально, що через пиття тупіє всяка духовна чинність людини, ще не тільки розумова чинність, але й почування та воля, що взагалі духові здатності меншають та гіршають. Патагонці називають горілку „середником, від якого тратиться розум“; та не тільки розум; від одноразового та частого пиття нидіє також сила чуття, нидіє енергія та відпорність. Спожиття алкоголю зменшує бистроту ума, ослаблює увагу; коли треба думати ясно й правильно, то не вільно пити; докладна, строго-наукова праця неможлива після спожиття алкоголю. Кожна похвала знання й науки є засудом для пиття.

Також не підпомагає алкоголь сили мистецької творчости. З праці Ляйкспера бачимо, що майже всі поети є, правда, прихильниками алкоголю, але ніхто не твердить, що алкоголь потрібний до поетичної творчости, до поетичного натхніння.

З чуттєвого боку закинено, що пиття притуплює шляхотніші почування; п'яниця стає нервовий, подразнений, жорстокий для свого оточення, далі грубий, а остаточно брутальний і немилосерний. П'яниця замикається сам у собі, хоч йому здається, що він творить

кий він тратить довірря, все більше й більше стає самолюбом, і то дуже часто зі шкодою своєї родини, своїх друзів, а головню своїх найближчих.

Сила волі слабшає; п'яниця слабе та тратить остаточно панування над собою, стає неспосібним рішати про себе та про себе дбати; в нього тупіє сила власної відповідальности та почуття обов'язків. П'яниця тратить свою внутрішню свободу, свою творчу силу та відпорність.

Отже досвід показує, що алкоголізм є хронічним дегенеративним процесом усього духового життя, це — зовсім ясно — підетичний, неетичний і протиеетичний загальний стан одиниці та громадянства.

Питання алкоголізму треба розбірати особливо зі становища модерної етики. Про те, що це таке модерна етика, можуть панувати дуже різнородні та протилежні погляди; та, здається мені, я не помилуюся, коли покладу тут як основу етичного змагання нинішнього часу — вироблення гармонійної та енергійної людини. Гармонійної: охоплюємо багатосторонність людських здатностей та прикмет і тому хочемо, як кажемо, виховати людей і характери, вироблені зовсім одноцільно. Енергійної: коли ми пізнали великі завдання, які накладає на кожну свідому одиницю

нове суспільне життя, то вимагаємо кожний сам від себе і від кожного другого, щоби був особистістю розвиненою, діяльною та здатною до діяльності.

Більш-менш так розуміємо слово індивідуалізм, коли за всіди та на всіх ділянках хвалимо індивідуалізм як означену й означуючу прикмету характеру нової доби, а кажучи конкретніше — нової людини.

Отсей індивідуалізм характеризує етичне змагання нового часу за право ініціятиви — інакше не можемо з етичного становища формулювати змісл і значіння індивідуалізму. Суспільні та політичні кличі: свобода, автономія, самоврядування, демократія, мають свій етичний корінь у законі енергії, в праві особистої ініціятиви; самоозначення, самоопанування — отсе велика етична проблема теперішньости, коли говориться про переоцінку цінностей, про природне право, про етичний анархізм або аристократизм і т. д.

Сьогодні вимагаємо від людей енергії, хочемо бути людьми сильної волі й такими хочемо других бачити. Давніше цього не вимагалось; давнішими часами, а ще й тепер, правда, вимагається пильности й витривалости, але побіч того особливо послуху, довіря й віри, т. є віри в других, коротко кажучи, віри в провідних вибранців та

одиниць; та ми порозуміли, що не треба сліпої віри, тільки свідомого переконання; ми не можемо й не хочемо тільки наслідувати й бути слухняними; ми мусимо й хочемо остаточно рішати про себе самих та над собою панувати, коли ми порозуміли, що модерна людина мусить дбати сама про себе та про своє оточення в складному суспільному житті з повною ясністю і співпрацювати зі свідомістю мети над його доцільною розбудовою.

Відвага до ініціативи — отсе практичний клич реформаторської теperішньости; домагаємося від модерної людини, щоби творила історію, і кожен із нас має її творити, має вповні вижитися духово й душевно, не має казати собі приписувати, але має сам уміти свобідно поступати. Самоозначення та панування над собою — отсе велике змагання модерної етики, і ця етика мусить відкинути алькоголізм, бо він ослаблює та погіршує розуміння, ослаблює бистрість думки, поганить чинність фантазії тим, що замість неї підпомагає неясну та чудернацьку фантастичність. Пяниця тратить панування над собою, ослаблює свою волю, відвагу, своє внутрішнє самоозначення, свою відповідальність і спосібність думати, відчувати та працювати для других.

Модерна етика вимагає від кожної людини, щоби в кожному напрямкові заняла становище до питання поступу й рішилася на поступ, т. зн. не тільки на розвиток, але також на удосконалення. Та до того треба ясної голови й чистої думки. Сучасна поступова й прихильна поступові людина мусить із переконанням стати по стороні суспільних ідеалів, мусить із живою фантазією, але без фантастичности, збудувати собі плян майбутнього, якого хоче досягти, або бодай підготувати. Модерна поступова людина мусить розбіратися в середниках, які може собі вибрати для здійснення своїх плянів; мусить числити, міряти й підготовлятися, бо всяка практична сила полягає на передбачуванні та вимірюванні наперед.

Етика, прихильна поступові, вимагає від модерної людини вижчого духового стану; алькоголізм • ослаблює й обнижує цілу людину, яка стає назадицькою, неприхильною для поступу, реакційною. Пяниця є ворогом поступу, бо є етично байдужий. Пяниця — найгірший філістер і реакціонер. Що найвижче хапається пяниця фантастично утопізму, але саме утопізм є реакційний. Пяниця є газардовим грачем, який ставить у грі все своє майбутнє, своє життя; пяниця замикається перед по-

глядом на закономірність свого й чужого життя, бо він не хоче й не може ясно думати. Пяниця стає фантастом, отже фаталістом, безмежним фаталістом та утопістом; пяниця стає забобонним, бо не бачить природнього звязку між теперішнім і майбутнім, бо його розірвана фантазія будує йому утопійні образи майбутнього, а тимчасом ослаблена воля й енергія нищать його роботящість. Поступ без праці є саме утопізмом.

Отже пяниця є дуже часто грачем, газардовим грачем. Він живе в неіснуючому, фальшивому світі алькоголевої утопії, вірить у чуда й тужить за ними в такій мірі, як його сили слабнуть і нидіють. Пяниця сам себе обріхує з привички, творить собі зовсім матеріальним способом фальшивий світ, фальшиве майбутнє. Пиття й праця — це два найрізкіші противенства.

Алькоголізм є непоступовий, бо ослаблює індивідуальність. Поступ, як учить модерна філософія історії та суспільна політика — це органічний хід уперед у повочасних реформаторських змаганнях. Поступ неможливий без безнастанної реформації, без самореформації, а тому й безнастанного самовиховання. Реформація означає для модерної людини тільки неперервану та постійно поновлювану реформацію; про це ми

переконалися, досліджуючи та розбіраючи науково історичний розвиток.

Є особистий і суспільний поступ; без повного особистого життя неможливий поступ, бо кожен із нас є історією та суспільністю; історія й суспільність не є ніякими мітичними істотами понад особистим життям одиниці, але я, ти, він, ми — всі є суспільством та історією.

Тому модерний етик буде також любов до ближнього вважати за основу всіх етичних обов'язків. А любов до ближнього означає працю для ближнього. Не вимагаємо від модерної людини сентиментальної філантропії, тільки свідомого обов'язку, щоби постійно думати над облекшенням та усуненням фізичної й духовної недолі; він мусить боротися проти тої недолі та доцільно працювати над її усуненням. Алькоголізм ослаблює почування до ближнього, ослаблює охоту до праці, ослаблює віру та довіря до людяности. До чинної любови до ближнього, до праці для ближнього належить чиста думка й бистра голова.

Любов до ближнього та праця в цьому напрямкові вимагають у цьому випадкові, щоби давати приклад абстиненції. Приклад на приклад. Прикладом пиття грішать люде найбільше; найбільше п'яків звів приклад. Ніхто

з людей не має вродженої потреби алкогольної отруї. Приклад абстиненції мусять давати особливо інтелігенти, бо вони сьогодні повинні знати значіння алкоголізму.

Але тут ми не можемо собі завсіди дати найкращого свідоцтва. Розгляньтеся в освічених верствах, між лікарями, адвокатами, суддями, вчителями, священиками і т. д., як у них стоїть справа абстиненції. Коли при нинішньому стані алкогології лікар, учитель або виховник толерує п'янство, або остаточно до нього дораджує, той говорить неправду й допускається злочину. А вважайте тільки в житті, як алкоголізм спинює людину в виконванні обов'язків. Нпр. лікаря: яке це страшне, коли його мусите спроваджувати з шинку просто до недужого, як він його невважливо оглядає. А так само суддя або вчитель: такий учитель може дітям викладати, що хоче, священик може дітям святе писмо класти мов лопатою в голову, а коли потім діти бачать його, як п'є, або навіть п'яного?—Досвід учить, що краще можна виховувати не словами, а живим прикладом; тому й є обов'язком освічених і провідних кол, теоретичним поучуванням і практичною абстиненцією нищити алкогольний забобон.

Як це можливе, щоби така люди-

15.000

на, яка щодня сидить по кілька годин у шиночку без повітря, без світла, без чистоти, щоби вона була в силі думати й відчувати? Це неможливе. Особистість, характер, те все не може виявитися в докладності праці, якщо людина не, тому що це саме ослаблює змисли, отже тим більше неможливим стає всяке наукове думання.

Алькоголізм, як нас учить кримінальна статистика, є постійною причиною багатьох злочинів, особливо проти других людей. Алькоголізм підкопує любов до ближнього та піддержує взаїмну ворожнечу. Алькоголізм робить наші домагання неприродними, жене нас у первову метушню та зависну конкуренцію, підбурює одиницю проти одиниці, клясу проти кляси, а також держави й народи одні проти одних.

Переходячи до інтимніших звязків людини з людиною, задержимось зпочатку на дружбі. Без приятни ніхто не може жити — це нераз доказувано дуже переконуюче. Але це зовсім несправедливо, щоби величати алькогольну дружбу як правдиву дружбу. Алькогольна дружба — це погана дружба. Адже ж друбною ми називаємо відношення одної душі до другої без заслон та тіни алькоголевих мряк. Але люде не мають відваги дивитися один одному просто у вічі, дати говорити

душі з душею, не мають властиво що сказати один одному, а тому потішаються сурогатом алькоголевої дружби. А громадянство, головню австрійські німці, говорять, що це „gemütlich“. Ми не маємо на це відповідного слова¹⁾.

Коли глянемо на родинне життя, мусимо признати, що наслідком алькоголізму терпить родина. Як можливе родинне життя, і то головню в нашої інтелігенції, чи то є вчитель, чи урядовець, чи хто инший: від рана сидить в уряді, потім приходить додому, і замість щоби мав лишитися в родинному гуртку, мусить іти віддихнути, відпочати — до шиночку.

Пиття й алькоголізм шкодять у відношенні між чоловіком і жінкою. Отсе відношення стає низьким і грубим, звірячість приходить замість людськості.

Любов — це любов чиста; любов із алькоголем не є ніякою любовю. Є ж писано, що чоловік і жінка нехай будуть одним тілом, але вони хочуть також бути одною душею. Подружжя є також звязком душ, а це в алького-

¹⁾ І в українській мові трудно дібрати слово, яке вповні віддавало би значіння „gemütlich“. У словарі Кміцикевича знаходимо: приємний, милий, затишний. — Прим. пер.

лізмі неможливе. Правдива й сильна любов є чиста та соромлива.

Не говорю про аскезу, бо не признаю алькогольного матеріялізму. Аскеза — це є матеріялізм, і то грубий матеріялізм, наслідок подвійної моралі; від жінки вимагаємо тілесної недоторканости, а мушині дозволяємо на найгіршу самоволю. Фізичне дівицтво не завжди є чистотою; чистота та сильна соромливість може й мусить виявитися в подружжі, коли треба поконати аскетичний матеріялізм.

Не говорю тут про жіноче питання, бо його нема; бо ж існує велике моральне питання, чи чоловік і жінка мають стояти однаково супроти чистоти, чи жінку треба остаточно берегти перед дикістю чоловіка. Ходить тут кінець-кінців про чистоту чоловіка. Це змагання теперішньости. Згадую тільки про Ріхарда Вагнера (Парсіфаль — „чистий дурень“), про Ніцше, Бернсона, Толстого, Достоевського (ідіот — „чистий дурень“). Змагання цих людей і — розуміє вся — благородних жінок — усі вони вказують на велике моральне домагання нової доби.

Після такого морального відродження відношення між батьками й дітьми стане також нове й вижче. Мати була досі завжди прибіжищем родині; і справді імя матері є святе, але

неменше святе є й ім'я батька. Поступове змагання нової етики йде до того, щоби дітям дати остаточно й батька. „Дозвольте дітям прийти до мене!“ А як це виглядає в багатьох родинах? Матері є рабіннями чоловіків, а батьки при нинішніх обичаях і відносинах дуже часто — і це можемо бачити раз-у-раз у тих „освічених“ — від жінок і дітей розділені шинком. І при таких загальних відносинах чоловік іще має сміливість деклямувати про святість подружжя та родини!

Скажемо дуже мало, коли лише те скажемо, що алкоголізм шкодить родинному життю найбільше — тільки абстиненція чоловіка може зробити родинне життя тим, чим воно має бути. Після поконання алкоголізму буде відношення між чоловіком і жінкою, між батьками й дітьми инше, краще, чистіше та більше духове.

Давній суворий австрійський проповідник сказав: „Де Бакх у печі топить, там на запічку сидить Венера“; нові досліди алкоголізму доказують зовсім безперечно, що пиття поганить полове життя сучасности. Алкоголізм — скажім отверто — разом із проституцією є головною причиною дегенерації народів. Змагання найвизначніших умів до відродження людського роду, зачинаючи від Руссо, а кінчаючи на Ваґне-

рі, Ніцше та Достоевським, спровадили протиалькогольний рух на дуже практичний шлях. Протиалькогольний рух дав нам уже знамениту літературу про дегенеративні прояви, на які мусимо звернути пильну увагу з етичного становища. П'яниця шкодить собі та своїм нащадкам фізично й психічно, алькоголізм є причиною фізичної та психічної дегенерації одиниці, родин і поколінь, отже й цілих народів. Чуємо тепер, що пиття батьків шкодить дітям та що навіть звичайне помірковане пиття відбивається на дітях; спадковість грубого алькоголізму є природно тим небезпечніша. „Шануй батька й неньку свою“ — це правда, але сьогодні мусимо додати: Бережи душі твого дитяти!

Любов до ближнього є в дійсності любовю до наших найближчих але її наслідки виявляться ще в далекому майбутньому. Звідсіля походять змагання т. зв. расової гігієни (Плец і и.), народньої або національної гігієни. Дістав я недавно брушуру Розегера „Das deutsche Laster“¹⁾. Та те, що Розегер назвав „німецьким налогом“, є так само налогом англійським, французьким, славянським; алькоголізм є міжнародній, це щось загально люд-

¹⁾ Німецький наліг.

ське, а саме нелюдське.

Обов'язком кожної думаючої людини є чинно помагати до відродження свого народу; кожний зробить найкраще, коли буде енергійно впливати в першу чергу на себе, на свою родину, на своїх дітей. Це народний обов'язок кожної одиниці — поборювати дегенерацію, що загрожує людству; цього беззастережно вимагає нинішній правдивий патріотизм. Нетільки назверхня, але головню внутрішня політика.

Самовиховання, самореформація, самовідродження, — так звучить народний клич, а до того потрібна дуже дбайлива співпраця над усуненням усіх тих шкід, що їх викликав алькоголізм. Це ще незнані кольонії в нашому власному середовищі, які можемо зискати, а навіть можемо здобути цілий світ.

Алькоголізм ослаблює цілу особистість одиниці і тим підтримує також суспільно-політичне поневолення. Про Лікурґа знаємо, що він заохочував поневолені племена до надмірного пиття, щоби могли їх тим легше та певніше опанувати. Зовсім так у нашому громадянстві суспільне пиття стає причиною суспільного та політичного поневолення, з одного боку рабства, а з другого автократичного використування. Алькоголізм є ворогом

суспільної та політичної рівності та свободи, є противником демократизму й помічником абсолютизму, для якого виховує і тиранів і рабів. Уся політика була досі екстензивна; пізнавання біологічного поступу й суспільного упадку є пересторогою для всіх народів і держав, щоби екстензивну політичну працю винагороджували інтензивною культурною політикою, бо на загал політика — це насильство в нутрі й на зверх.

Етика й релігія, які толерують, або й підтримують алькоголізм, є етикою й релігією смерти. Алькоголізм є не тільки причиною багатьох недуг, але також безпосередньою та посередньою причиною упадку. Жертви алькоголізму в людях перевищують багато жертви війн; але жертви алькоголізму не вмірають, тільки тягнуть своє нещасне життя серед недуг і злиднів і вщиплюють свій упадок майбутнім поколінням. Алькоголізм є важною причиною нервози та умових недуг, є важною причиною самовбивств, які своїм великим числом (що найменше 60.000 річно в Європі) і постійним приростом є найголоснішим обвинуваченням нашої освіти й цивілізації.

Прихильники пиття боронять своїх поглядів так, ніби то пиття дає життя та увільнення від аскези. Та

в дійсности вони боронять туги за смертю, побіч якої переходять саме своєю хоробливою фантастикою. Алкоголізм повстає зовсім очевидно з ілюзії, самообману та помилки. Це справді загадка, що то веде людей до таких помилок, хоч це не є одинока помилка, якій люде підлягають; брехня, невірні погляди та забобони були досі нещасним уділом людства, що рветься до світла. Справді, трудно зрозуміти, як люде задля алкоголю все своє життя силою спихають на кривий та злий шлях. Особливо багато можемо навчитися в цьому відношенні з німецької статистики. Коли робітник видає 15% свого заробітку на напитки, а інтелігенція ще більше, то це справді дуже багато. А що видається багато більше на пиття, як нпр. на їжу, то про це немає ніяких сумнівів. В Австрії нпр. видаємо річно на алкоголь майже стільки, як виносить наш річний бюджет¹⁾. Нарікаємо на видатки на мілітаризм, але видаємо вдвоє і втроє стільки на алкоголь, який нам лише шкодить. У Німеччині видають річно три міліярди на алкоголь, отже більше як на бюджет, куди більше; на всю їжу видає Німеччина 1320 мільонів марок, а з того майже третина відпадає

¹⁾ Відноситься до передвоєнної Австрії.

на непотрібний та шкідливий алкоголь.¹⁾ Це в інтелігентних верствах робить великий видаток. Скільки то пересічна родина може видати, коли треба щадити кожний грейцар для жінки та дітей, а скільки видає батько, голова родини в своєму „приятельському“ колі на „відсвіження“? Це кожний бачить. А де багато петься, там треба більше шпиталів, тюрем, поліції. А це є видатки державні. А з цього господарсько-суспільного боку алкоголізм є знову небезпекою, яка загрожує безпосередньо, а морально й посередньо.

Навпаки етика протиалкоголізму — це етика життя та життєвої радості. Відома річ, що абстиненти здоровіші та сильніші; абстиненція продовжує життя й робить змисли та здатності чоловіка вражливішими, а ціле його життя більше змістовим.

¹⁾ І сьогодні відносини не змінилися на краще; ось так 1926 р. видатки німецького народу виносили:

на алкогольні напитки . . .	4337	міл. марок,
на суспільні обезпечення . . .	2410	„ „ ;

рівночасно загальна вартість усіх фабрик автомобілів, моторів, роверів, літаків та моторових човнів була 1925 р. 771 міл. марок, а етат „райсхвері“ (державної оборони) виносив 556 міл. марок.

(Дати з найновішого видання лексикону Брокгавза).

Абстиненція робить нас також здатнішими до праці і в різних життєвих небезпеках обережнішими. Алькоголь — кажуть — збільшує охоту до праці, а в дійсності є зовсім навпаки, бо то тільки так здається, що він підбадьорює й підкріплює; він тільки на хвилинку напружує нерви, а потім їх ослаблює. Алькоголь є ворогом усякої праці, фізичної як і духової.

Поступ людства веде до зросту роботящості, а цього можна буде досягти тільки ясним поглядом на бажану ціль і правильним вибором засобів. Роботящість не противиться економії робітних сил; навпаки, ця економія стає можливою тільки через ясність і розрахунок. Пяниця не знає економії сил, це справді грач, газардовий грач, а не робітник. Працювати — значить: думати й хотіти; пяниця притуплює свою силу думки й волі, тому, пропадає в утопізмі, який боїться праці.

Людина мусить працювати, але вважає на те, і то зовсім слушно, щоб свою працю скоротити; людина шукає перш за все свобідного часу та свобідної праці, яку сама собі вибрала. Праця в собі не є ніяким ідеалом. І злодій працює, а й чорт ніколи не спить. Є люде, що працюють, щоби не мусіли думати. І праця може бути засобом для

оглупіння. Праця для потреби зноситься лекше, як вільний час після праці або зовсім без праці. Навіть використовуючи вільний час, мусимо виявити внутрішню свободу, самоопанування та самоозначення; навіть не маючи заняття мусимо працювати, т. є. для себе та з собою працювати. Протиалькогольна література показує нам правдиве значіння неділь і свят, що це якраз дні й свята алькоголю; не дні Господа, а дні раба.

Алькоголізм походить із туги за позитивними розкошами; але також із невдоволення собою самим та своїм оточенням і цілим обсягом особистого й суспільного життя. Не без слушності п'янство називають моральним самогубством; алькоголізм є практичним засобом самообману й самозапоморочування.

Алькоголізм—це грубий матеріалізм. Змагання досягти механічним способом ладу й заспокоєння — я переконаний, що до цього можна дійти тільки на духовно—релігійній та етичній основі. Тому боротьба з алькоголізмом означає боротьбу з матеріалізмом. Це боротьба за краще життя, боротьба за одуховлення. Це значить—рішитися за поступом або проти нього, за або проти вижчого духового погляду та способу життя.

Коли хто осуджує абстиненцію як

недостачу натхніння, то це саме матеріалізм, старий матеріалізм. Натхніння — так, але справжнє натхніння, одуховлення, а не опяніння, не екстаза й містика, як це голосять найновіші заступники головно декаденції. Бодай я є рішучим противником усякого затемнювання; люде будуть на правду лише тоді йти вперед, коли матимуть відвагу хотіти ясно бачити й думати. Не вірю, що людина потребує штучних ілюзій, щоби могли жити, бо остаточно дійшли б ми до висновку, що нам треба також опія. Людина аж дотепер мала справді ілюзію і її шукала, але ми хочемо й мусимо увільнитися від усіх ілюзій, з поміж яких одну ми вже здемаскували як ілюзію. Алькоголізм є такою здемаскованою ілюзією; про це сьогодні нема що й сумніватися.

Великий учитель людства Шекспір уже відчув і відгадав справжній стан річей. В постаті підлюдського Калібана він вирішив справу, який крикнув, коли йому жартівник Трінкуль подає горілку: „Будь моїм богом!“ Алькоголізм є для нас забобою і фантазуванням; коли людина є тим, що вона їсть, то вона вірить у те, що пє.

Для філософії історії дуже цікаве те, що наукова боротьба проти алькоголізму стоїть у звязку з загальним змаганням до глибшого освідомлення

та усунення всіх переднаукових ілюзій, до усунення мітичного світогляду.

Але на одну річ хочу звернути увагу; не вірю, щоби ми одною тільки абстиненцією досягли вижчого ступіня. Ні, нераз хтось може бути абстинентом, але при цьому лишитися непроступовим і реакціонером.

Абстиненція сама цього не зробить; вона може бути механічна й матеріялістична, так само як і неабстиненція. Важне те, що вижчий світогляд, за який боремося, вимагає абстиненції та її акцептує. Новий і вижчий світогляд та погляд на життя виходить кінець кінців на творення характерів, а абстиненція — це один із засобів. Якщо коли небудь була доба, яка роздумувала уважно та чесно над найважливішими життєвими питаннями, то це теперішня доба, а між багатьома питаннями, які нам не дають спати, питання абстиненції одно з найважливіших.

Принагідно сказав мені один дуже вчений лікар, що питання пиття занадто дрібне та що його штучно підносять до ваги життєвого питання. Відповідь проста: пити та їсти, що й коли — це справді одне з найважливіших наукових, а також життєвих питань. Наука є саме через те наукою, що займається тим, над чим люде досі

не думали; так довго, доки хемія хотіла робити золото, вона була містичною альхемією; та від коли її увага звернулася на огонь, воду, повітря, землю, гній — вона стала нзуковою хемією. Люде займалися в науці, так як і в політиці, спершу справами відокремленими, виїмковими та надзвичайними, а після довгої мітичної блуканини звернулися до справ загальних, звичайних, простих. Це якраз істота демократизму в науці. Студіюємо сьогодні в біології не тільки вплив дорогих і рідких ліків, але досліджуємо й студіюємо перш за все видатність і поживність ріжних матерій і т. д. і роздумуємо остаточно науково над щоденною їжею й питтям. Таким способом давня мітична медицина стає все більше й більше науковою гігієною й профіляксою; медицина змагає після довгої блуканини до етики, з якою її первісно з'єдинював уже Гіпократ. Гігієнічний спосіб життя стає етичним способом життя.

Питання їжі й напиту має і в іншому напрямкові своє етичне й суспільно - політичне значіння. Наукове пізнання правильного вибору страви, потрібної кількості та якості, ведуть до роздумування над нерівністю людей, над виголоджуванням великих мас і нездоровим пересичуванням малої горстки. В цьому значінні шлункове

питання є з біологічного, суспільного й етичного становища одним із найважливіших життєвих питань сучасности.

В цьому розумінні треба етично оцінювати й проводити в життя всі пізнання біології й гігієни, особливо алькогольної біології й гігієни. Без того етичного вирішення не можна вирішити поодинокі й окремо найважливіших гігієнічних питань. Коли нпр. алькогольна біологія вчить нас, що питтям скорочуємо собі життя, то цей або інший п'яниця може відповісти: „Про мене, мені на цьому не залежить, чи буду жити довше чи коротше, коби лише з того життя мати приємність“. Що маємо відповісти такому життєвому філософові? Факти алькогольної біології й гігієни йому відомі, як сьогодні вже майже всім освіченим людям, і взагалі читачам; отже про це не йде, але ми стоїмо перед вирішенням, як оцінювати ці факти, за яким світоглядом заявитися. Боротьба з алькоголізмом — це боротьба з етичною, отже й суспільною байдужістю, бо ця байдужість тільки від нього походить, а він її поширює та підтримує.

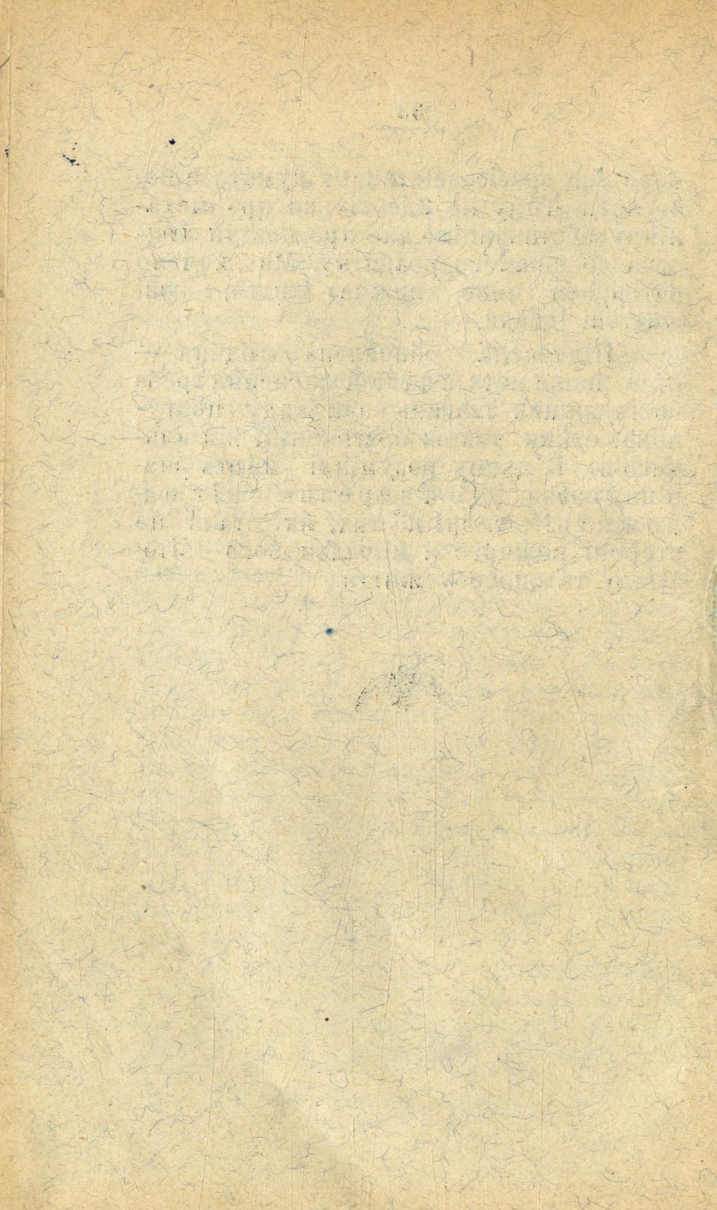
В цьому звязку абстинентський рух має велике значіння й оправдання і є одним із питань „*sub specie aeternitatis*“ ¹⁾ — він рішачий для того, хто

¹⁾ З точки погляду вічності.

хоче *sub specie aeternitatis* думати й поступати. Тому не йде тільки про механічну абстиненцію, але про поступ людства до вижчого розвитку. Ми хочемо витворити нове, вижче життя, нові життєві ідеали.

Піднесена, оновлена людина — отсе наша мета, а до її досягнення треба побіч інших змагань направду поступової етики також абстиненції від алкоголю. В цьому розумінні мають значіння слова: „До тверезих світ належить!“, т. зн. до тих, які статі по стороні вижчого й моральнішого світогляду та способу життя.

ІВАН ГЕРАСИМОВИЧ

1397

**ЯК
БОРОТИСЯ
З АЛЬКОГОЛЕМ
І КОРШМАМИ ?**

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Практичний підручник із зорами подань, жалоб, повідомлень, протоколів, оповісток, протестів, рекурсів скарг і т. п. в справі протиального гольного плєбісциту та повним текстом протиального гольних законів, міністеріальних розпорядків і найважніших рішень Найвищого Адміністраційного Трибуналу. — —

15.000

ЛЬВІВ, 1930

Львівська державна
наукова бібліотека

№

3870

З М І С Т

	Стор
Вступне слово	4
I. Геть з алькоголем і коршмами!	5
II. Як зорганізовано боротися проти алькоголю і за скасуванням коршем?	15
Конечність протиалькогольної організації	15
Чому засновувати Кружки і Філії „Відродження“?	15
Як засновувати Кружок „Відродження“? в Галичині	18
„ „ б) на Волині, Підляшу і Полісью	22
Взір повідомлення до Воевідства про заснування Кружка „Відродження“ в Галичині	20
„ „ на Волині, Підляшу і Полісью	24
Взір повідомлення староства про уконституування Ради Кружка „Відродження“	21
Звільнення Т-ва „Відродження“ від стемплевих оплат	25
Як стати членом „Відродження“?	25
Як підготовляти протикоршемний плебісцит?	27
Закони і розпорядження про збори	28
Взірець запрошення на довірочну нараду	30
Взірець жадання протикоршемного плебісциту	31
Взірець зажалення до староства в справі проволікання протиалькогольного плебісциту	33
Зарядження протиалькогольного плебісциту	34
Повідомлення староства про плебісцит	35
Освідомляюча праця перед плебісцитом	35
Як допильнувати протикоршемного плебісциту?	37
Як відбувається голосування?	40

Взір протоколу Комісії	41
Праця Комітету після голосування	44
III. Як в місті Прушкові покасовано коршми?	46
Взір оповістки про протееалькогольне голосування .	49
Оповістка цро вислід голосування	51
Взір повідомлення акцизного уряду і староства про вислід протиалькогольного голосування . . .	52
Взірець рекурсу проти уневажнення староством у- хвали протикоршемного голосування. . . .	55
IV. Дбаймо всі, щоби корисні протиаль- когольні закони і розпорядки були бе- режені і виконувані	58
Пильнувати, щоби в неділі, свята в торгові і ярмар- кові дні були позамикані коршми!	58
Не можна продавати алькоголю малолітнім особам і на борг та під застав	59
Дбати про законне віддалення коршем від церков, шкіл, судів і других публичних обектів . . .	60
Взори донесень в справі переступлення протиалько- гольного закону	60
V. Протиалькогольні закони і розпорядки	62
Закон з 23. IV. 1920, (В.з.ч. 35 з 21. V.1922, поз.299).	62
Виконний розпорядок з 2. VI. 1922 (В. з. ч. 51 з 11. VII. 1922 поз. 462)	67
Виконний розпорядок з 25. VII. 1922, (В. з. ч. 82 з 29. IX. 1922, поз. 728)	71
VI. Найважнійші рішення Найвищого Адмі- ністраційного Трибуналу	72
Скарга (протест) проти ухвали громадян за зборо- ною алькоголю не має здержуючої сили . . .	72
Рішення в справі усунування коршем,що близько цер- ков, шкіл, судів, фабрик і т. д.	76

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Здавна давалася в нас відчувати недостача підручника, в якому були-б подані поучення й пояснення, як вести впорядковано й по закону боротьбу з пиянством та коршмами. Чимало організацій і громадян не переводило протиалькогольної і протикоршемної акції, бо не знало як до того братися, а з тих, що бралися за ту працю, багато потерпіло невдачу, бо не були як слід обзнайомлені з обов'язуючими законами і розпорядками та не виповнили усіх приписаних формальностей.

Цю прогалину на протиалькогольному фронті має на меті заповнити отся книжка і дати нашому громадянству практичні поради враз з потрібними взорами та повні тексти обов'язуючих законів, розпорядків і рішень.

Цей підручник повинен стати в пригоді кожному, хто цікавиться протиалькогольною акцією, бажав-би переводити протиалькогольну організацію, протиалькогольні та протикоршемні плєбісцити, або хотів би порадити другим, як це робити.

При цій нагоді складаю на цьому місці щире подяку Вп. Панам: послові Володимирові Целевичеві, д-рові Миронові Коновальцеві і проф. Юліянові Каменецькому за це, що були ласкаві переглянути отсю книжку й поробити Свої цінні зауваги, які я використав.

Автор.

У Львові, в червні, 1930 р.

І. ГЕТЬ З АЛЬКОГОЛЕМ І КОРШМАМИ!

Ой ти коршмо, ти гидине*),
Моя праця в тобі гине.
Золотом я-б тебе побив,
Скільки я в тобі праці пропив.
(Народня пісня)

Отсі слова народньої пісні представляють образково, скільки гроша, маєтку, скільки праці марнує той, хто вживає алкоголю.

Це не видумка — а сумна, дуже сумна правда.

Здається ніякий нарід Європи не мав стільки страт і нещасть ізза уживання алкоголю, як український.

Не десять, не сто — але тисячі і сотки тисяч господарів, газдинь, ремісників, робітників, міщан ба й інтелігенції — попавши в сіти страшного ворога: алкоголю — потратили свої хати, свої поля, ліси, полонини, свої маєтки. Всьо то перейшло в руки тих галапасів, що не оруть ані не сіють, а живуть і багатіють дурнотою, шкідливим налогом та роздорами нашого народу.

А скільки то нещасть і випадків, скільки бійок і каліцтва, скільки підпалів, грабіжництва і інших злочинів мали початок і причину в алкоголі, скільки то людей в наслідок того повисло на шибениці або зогнило та й ще до нині гниє по криміналах — того й на воволій шкірі не списавби.

*) Слово „гидине“ походить від „гидь“, „гидота“ себ-то погань, неохайність, плюгавство.

Тяжко працює — гарує ремісник, робітник,زاریбник, тягне цілий тиждень як той чорний віл, а прийде виплата — то він просто до коршми або до шинку тай всьо пропе — прогайнує. А в дома — нещасна жінка з голодними діточками надармо виглядає свого кормителя... Прийде запитий, заводить в хаті авантуру, збиткується над жінкою, розганяє дітей... Одним словом — алкоголь руйнує родинне щастя, цю основу народньої сили.

Та цього мало. Великі шкоди наносить алкоголь ще тим, що стає причиною численних недуг (переважно заразливих), стає причиною божевілля (варяцтва) а нерідко причиною наглої і несподіваної смерті.

Ще більше нещастя, як алкоголь возьме у свої сіти жінку. — Чому? — Бо жінка алкоголічка приводить на світ придурковаті діти, а дуже часто діти родичів — алкоголіків (пияків) є ідіоти, кретини, мають воду в голові і т. п. Такі діти — то не потіха, але нещастє для своїх родичів і тягар для громади, для суспільности і держави. Краще, аби такі діти не родилися.

Та на цьому не кінець. Родичі (батьки) і взагалі всі, що люблять пити алкоголь, частують ним ним нераз дітей і молодіж. Через те затемнюється пам'ять і розум дітей і молоді. В школі вони не можуть поступати в науці, вони хирліють душевно і тілесно і з часом дістають з одного боку злочинні а з другого боку рабські навички та виростають на шкідників своїй родині і своєму народові.

Те, що пособляє поодиноким людям і є щастям для них і їхніх родин, — те саме приносить багатство, здоров'я і щастя для цілих народів. Що шкодить поодиноким людям і їхнім родинам, що руйнує їх, — те саме руйнує і цілі народи.

Історія показала правдивість тих слів. Як довго Римляне були тверезі, — так довго були працьовиті, сильні і панували на цілим старинним світом. Але, як зачали пити, як в парі з тим зачалася розпуста в Римі і в цілій римській державі — то Римляне стратили силу, їх побороти чужі дикі народи і зруйнували наймогутнішу під ту пору римську державу.

І в недавніх вже часах, ба й за нашої памяти європейські імперіялісти, йдучи на завоювання диких і півдиких народів Азії, Африки і Америки, брали зі собою не тільки зброю і амуніцію, але й цілі вагони чи кораблі алькоголю. О скільки алькоголем удалося розпити а тимсамим морально розложити противника і зломити його волю — тим менше оружя і амуніції, тим менше жертв треба було для його поневолення. Тої самої тактики: деморалізації за поміччю алькоголю — уживано і в останній великій світовій війні.

Та не тільки поневолювано різні народи при допомозі алькоголю. Алькоголь був найуспішнішим середником, яким зовсім винищувано і винищується цілі народи. І так Європейці винищили індіанські племена північної Америки, розпиваючи їх «огненною водою» себ-то горілкою. Тільки дрібні останки лишилися з колишніх численних червоноскірих гордих господарів американської землі. Таксамо майже до останку витроєно алькоголем ново-зеландське племя Маорі, а тепер винищують Мурунів в Африці.

Магатма Ганді, піднімаючи на наших очах могутню боротьбу за визволення Індій з під англійського панування, накликає одночасно до безпощадної боротьби з алькоголем, бо вважає алькоголь найбільшою перепорою до досягнення свободи і цілковитої незалежності.

І українському народові грозив алькоголь цілковитою руїною і загладою. Не з власної охоти розпився був наш народ. За часів панщини дідичі «гонили» горілку і силували своїх підданих пити. Зразу народ не хотів уживати того трійла, але з часом привик. І опісля — як упали пута панщизняні, як настала довго ожида́на воля, — народ не мав вже в собі стільки моральної сили, щоби розірвати сіті другого ще страшнішого ворога — алькоголю. Народ чимраз більше потапав в пиянстві, тратив свою батьківщину-діди́зну, тратив маєтки, тратив свою працю на пиятику а сам ставав плюгавим, нікчемним наймитом на власному ґрунті, який переходив в чужі руки. І хто знає до чого було-б це довело, якби в сімдесятих роках минулого століття за ініціативою митрополита Йосифа Сембратовича не розпочали були люде доброї волі (духовенство, сві́чка інтелігенція, передові селяне, міщане і робітники) безпощадну боротьбу проти алькоголю і живу пропаганду за тверезістю. На вічах, на місіях, на церковних проповідях, на зборах товариств, на різних сходинах і в приватних сусідських розмовах, — одним словом: всюди і при всякій нагоді вказувано на шкідливі і погубні наслідки алькоголю і ширено тверезість.

І завдяки тій загальній, всіх і вся обіймаючій акції зарікався наш народ пити — спіритус, оковитку, горілку, вино, пиво, коняк, рум, гарак, лікери, розоліси, сливовицю, різні наливки й інші алькоголеві напої. А в наслідок того почали вертати добробут, родинне щастя, фізична і моральна сила. Росли товариства, кооперативи і всякі інші хосенні організації, одним словом, — народ ступив на певний шлях до кращої долі і гаразду.

Та прийшла світова війна і зруйнувала всьо, перевернула всьо горі корінем. Наша земля стала

світовим побоевищем. Тисячі і сотки тисяч ріжних воюючих народів перевалювалося через нашу нещасну батьківщину сюди і туди, сіючи знищення і деморалізацію.

І знов зачав наш народ в алькоголю шукати розради, в алькоголю топити своє горе, не розуміючи, що таким чином сам себе нищить, сам себе руйнує.

Розгортіть першу ліпшу газету без огляду на її партійну чи ідеологічну закраску і всюди найдете однозгідне нарікання: наше село пє, деморалізується і якщо піде так далше, то нашому народові грозить велика небезпека.

«Якщо порівнати часи з перед 60—80 літ з нинішніми часами, то нинішні далеко гірші від тих, які переживали наші діди і батьки — пише один знаток сільських відносин. — Нинішнє наше село майже неподібне до передвоєнного села, так воно заросло буряном та всяким хабузем деморалізації. *Найгіршою язвою нашого села --- пиянство, яке немов рак точить наше село і грозить йому цілковитим розвалом*».

На превеликий жаль — це сумна, але щира правда. І не йде воно до ліпшого, але з року на рік до гіршого. Це найкраще показують урядові цифри спіритусового монополю польської держави. Ось урядові дані за останніх 6 літ:

Бюджет Польщі

на 1925 р.	виказував	266,911.000	зол.	спіритусового	приходу
„ 1926 р.	„	355.842.000	„	„	„
„ 1927/8 р.	„	481,396.230	„	„	„
„ 1928/9	„	638,284.100	„	„	„
„ 1929/30	„	670,485.770	„	„	„
„ 1930/31	„	723,776.970	„	„	„

Отже на підставі офіційальних урядових даних за останні 6 літ бачимо, що уживання алкоголю в Польщі росте в застрашуючий спосіб: з 266 мільйонів зол. в 1925 р. зріс загальний державний прихід зі спиритусу: оковитки і горілок до 723 мільйонів в 1930/31 р. себ-то на 270 процент!!

Стільки доходу має державний скарб. Одначе в друге стільки (як не більше) мають горальники, рафінерії, фабрики різних штучних горілок, шинкарі, реставратори і т. п. Отже населення Польщі пропиває тепер що найменше 1 мільярд 500 мільйонів золот. — З того пропиввають Українці поверх 400 мільйонів зол. річно! Ця цифра ще не повна. Тут невчислені мільйони, що їх видає населення на пиво, вино і інші алкогольні напитки.

Якщо всі ті сотки мільйонів, які наш народ під Польщею видає на алкогольную отрую, ужити на позиточні і продуктивні справи: на «Рідну Школу», на кооперативи, на поліпшення господарства, на будову фабрик, на освітні, культурні, гуманітарні і т. п. ціли, — то за короткий час наш народ ставби багатим, освіченим і щасливим. А так населення рік-річно дегенерується (зводиться: родяться тілесні і душевні каліки, ідіоти, кретини, множаться умово хорі), населення убожіє, росте деморалізація, руйнується родинне щастя, ширяться різні недуги, множаться злочини, наповняються тюрми, шпиталі і дома божевільних, росте число безробітних і населення в наслідок уживання алкоголю хилиться до упадку.

Найвищий час розпочати ратункову акцію, найвищий час уздоровити відносини, найвищий час виповісти безпощадну боротьбу нашому лютomu ворогові — алкоголеві та коршмам і шинкам, тим огнищам деморалізації і розтратности!

Ідім слідами Америки! Нині Америка щаслива, бо від 16. серпня 1920 року є в Америці прогібіція се є закон, який заборонює виріб, продажу і ввіз алкоголю до Америки.

Та ввести прогібіцію в Америці не було так легко, якщо зважити, що в 1915 р. на самий алкоголь видало населення Сполучених Держав Америки 2.411,858.678 долярів, а в тому самому часі доходи з усіх американських податків виносили тільки 1.007,646.000 долярів. Отже побоювалися, що держава — стративши найбільше джерело свого певного доходу — не буде могла покривати усіх своїх видатків, буде мусіла затягати довги, попаде під економічну залежність або й під курателю своїх вірителів і таким чином сама себе зруйнує.

В тому часі, коли важилося, чи побідить здорова, твереза думка, чи алкоголь, — вселюдський геній, яким безперечно є винахідчик Едізон, найбільш рішучо заявився за тверезістю. В супереч ріжним побоюванням і страхіттям, які свідомо чи несвідомо ширили прихильники алкоголю, щоби перешкодити наміреній прогібіції — Едізон заявив:

«Твереза Америка стане найнебезпечнішим суперником на економічному полі. В майбутньому стане перед іншими народами питання: *тверезість чи господарська руїна...*»

Американський сенатор Wesley L. Jones сказав тоді такі знаменні пророчі слова:

«Сполучені Держави витворять расу вільну від алкогольного прокляття... станемо найбільшою грошевою потугою між усіми народами, бо збережемо для себе то, що другі народи розтрачують на алкогольні напої. Заборона алкогольних напоїв створить зі Сполучених Держав найбільшу фінансову, політичну і моральну потугу світа»!

Пророцтва апостолів тверезости сповнилися в цілості. Життя показало, що цілковита заборона алкоголю стала щастям як для населення особисто так і для самої держави як цілості. Розглянувши ближче причини і наслідки, бачимо, що це річ природна і самозрозуміла.

Вже в три роки після заведення прогібіції в Сполучених Державах Америки перестало існувати 65 великих інститутів для лічення алкоголіків, в яких кожного року було їх сотки тисяч і коштували державу тяжкі мільйони.

Число божевільних та злочинців і переступників зменшилося до одної четвертини, в наслідок того чотири рази зменшилися видатки на шпиталі і тюрми, що дало державі сотки мільйонів ощадностей.

Прогібіцією ощаджено дальше землю, рільні плоди, людські сили і капітали та піднесено видатність корисної праці на загальну вартість багатьох соток мільйонів. Ощаджено дальше сотки тисяч домів, де були шинки, фабрики алкоголю і його магазини та перероблено їх на млини і різного роду фабрики корисних річей. У тих фабриках занято чотири рази більше робітників як це було в горальнях, броварах і других фабриках алкоголю, бо обчислено, що для виробу алкоголю треба менше робітників чим в якімсь іншим промислі*). Таким чином у великій мірі зараджено

*) Обчислення переведені в 1914. р. в Сполучених Державах Північної Америки виказали, що кожні 10.000 доларів вложені в поодинокі роди промислу затруднювало таке число робітників обув 8·92, хліб і печиво 4·70, залізничні вагони 11·84, одіж мужеська 8·70, одіж жіноча 11·88, одіж баволяна 4·29, машини і льокомотиви 3·51, меблі 5·56, ткані товари 7·89, залізні і сталеві товари 2·38, дерево 5·90, друкарні і видавництва 5·29, тютюн 6·79, вовняні і фільцові вироби 3·91, алкоголеві напитки 0·81

безробіттю. Нерідко лучалися випадки, що коршми перероблювано на школи а навіть на церкви.

Враз з ощадженням грошей, які йшли на алькоголь і оберненням їх на кращі продукційні цілі — піднеслася загальна життєва стопа а в першій мірі став народ краще відживлятися. Споживання цукру піднеслося на 50 проц., масла і сира на 100 проц., кави на 25 проц., молока на 40 проц. і в парі з тим піднісся і загальний стан здоров'я та помітно зменшився відсоток смертності.

Одним словом Америка дала наглядний доказ, що щастя і добробут поодиноких горожан підносить маєткову і моральну силу держави. Багатства Америки ростуть тепер в прискореному темпі у відношенні до зросту населення як 3 (населення) до 7 (багатства). Тому не дивуватися, що Америка за короткий час стала найбагатшою державою світа і його фактичним фінансовим диктатором.

Як відомо—цілковиту прогібіцію завела у себе Фінляндія та благословить той день, коли це зроблено. Сього (1930.) року завела прогібіцію Швайцарія, яка переконалася, скільки шкоди і нещастя приносить алькоголь.

Отже бачимо як на долоні, що з одного боку алькоголь є причиною страшних шкід, нещастя і цілковитого знищення, а з другого боку тверезість веде до гаразду, до багатства, до поступу, до щастя. Тому всі до боротьби з алькоголем, до боротьби з коршмами, тими розсадниками розтратности, деморалізації, недуг і всякого лиха!

За Австрії не було протиалькогольного закона, а всеж таки наші діди і батьки свого часу успішно повели боротьбу проти алькоголю і вратували наш народ від соромної загибелі. — В Польщі від 1920 року існує протиалькогольний закон. Вправді закон

коголю, як в Америці, — одначе постановляє чи-цей не заборонює всюди продажі і уживання аль-сленні і корисні обмеження, а саму цілковиту заборону віддає в руки громадянства. Якщо гро-мадяне (ки) якоїсь громади, якщо більшість громад якогось повіту голосуванням постановлять заборо-ну продажі алькогольн. напиків та скасування кор-шем і шинків, — то в даній громаді, чи даному по-віті ніхто не сміє продавати алькоголю і коршми мають бути знесені.

Тому боротьба проти алькоголю і коршем та ширення цілковитої тверезости (обстиненції) є в Польщі законною діяльністю і ця хосенна, спа-сенна акція повинна захопити найширші верстви нашого народу, а з окрема його провід, всі наші товариства і організації.

II. ЯК ЗОРГАНІЗОВАНО БОРОТИСЯ ПРОТИ АЛЬКОГОЛЮ І ЗА СКАСУВАННЯМ КОРШЕМ?

Конечність протиалькогольної організації.

Щоби зорганізовано повести протиалькогольну боротьбу, треба передусім по всіх українських громадах позасновувати Кружки і Філії українського протиалькогольного Товариства «Відродження».

«Відродження» — це ще передвоєнне товариство, яке на полі протиалькогольної боротьби поклало великі заслуги. Воно гуртувало абстинентів, вело освідмляючу роботу брошурами, викладами, відчитами, закладало протиалькогольні Кружки, видавало відзнаки для своїх членів і т. п.

Після війни змінилися відносини так основно, що необхідним було змінити статут «Відродження» і це зроблено на Загальних Зборах Товариства дня 14. квітня 1929 року. Новий змінений статут цього Товариства приновлений до сучасних обставин і узглядноє всі теперішні законні постанови. Він затверджений львівським воєвідським урядом дня 29. липня 1929 р. ч. Б. П. 149 Стов./29. На підставі того статута Т-во «Відродження» має право розвивати свою діяльність на області цілої держави.

Чому доконче засновувати Кружки і Філії «Відродження»?

Тому, щоби в кожній громаді витворити кадр (здисциплінований гурт) свідомих і переконаних протиалькогольних діячів, а передусім абстинентів (тверезих людей), які стали-б апостолами тверезости та освідмляли громадян, громадянок і молодь про шкідливість алкоголю й послідовно вели про-

тиального й протикоршемну боротьбу, використовуючи для цього закони і кожну нагоду, та переводили протиального плєбісцити с. є. голосування за скасуванням коршем, шинків та заборонаю продажі алькогольних напоїв.

Чи цією справою не можуть займатися також Читальні, Кружки «Рідної Школи», Луги, Соколи, кооперативи і т. п. товариства та організації?

Можуть і повинні займатися! Бож арт. 7. протиального закону з 23.IV. 1920 р. постановляє виразно, що в народніх домах („domach ludowych“) себто наших читальнях і в поміщеннях огневої сторожі, отже по наших Лугах і Соколах рішучо заборонені продаж або подавання яких небудь алькогольних напоїв, а арт. 11 тогож закону постановляє, що міністер публичного здоровля*) прямо покличе до співпраці у виконанні приписів протиального закону освітні та кооперативні установи. Одначе ще не всі наші кооперативи і товариства стоять на протиальному ґрунті. Нерідко — на жаль — буває, що наші кооперативи і товариства мають концесії на продаж пива і других алькогольних напоїв і там запиваються нераз наші люди не менше як по коршмах.

До тогож непереконані як слід про шкідливість алькоголю громадяне дуже легко підлягають постороннім впливам і змінюють свої погляди. Буває, що кількох людей заохотиться до протиального і протикоршемної акції, а тоді коршмар (шинкар), або сам вплине на них або накле на них «добрих приятелів» і доти їх обрабляє, доки вони не опиняться в коршмі.... Таким чином вони, замість зро-

*) На місце знесеного в 1923 р. міністерства публичного здоровля утворено при міністерстві внутрішніх справ департамент здоровля.

бити добре діло, своєю непостійністю і лихим прикладом ширять зневіру і деморалізацію.

Щось подібного не може статися з членами «Відродження». На підставі § 7 статуту цього Товариства — кожний, хто стає дійсним членом «Відродження», мусить зложити обіт, що як довго належатиме до Товариства, то

а) не буде уживати напитків, які містять в собі алкоголь і інші задурюючі річєвини, приміром: етер, абсинт, морфій, опій і т. п.;

б) не буде згаданими напитками нікого угушувати, ані у себе дома, ані денебудь инде;

в) буде по змозі здержуватися від курення тютюну.

Отже ясно, що дійсні члени «Відродження» не підлягають дурманові алкоголю і не можуть попасти під вплив коршмаря і його приятелів та оборонців і протекторів алкоголізму. Вони стануть тим здоровим ядром в нашій суспільности, тою ударною бригадою, що поведуть безпощадну боротьбу проти алкоголю і коршем і доведуть до їх знищення.

З другого боку міністер внутрішніх справ Складковський на інтерпеляцію української парламентарної репрезентації з дня 22. січня 1929 р. ч. 179 заявив у відповіді з дня 13 березня 1929 р. ч. ZH 1231/29, що під протиалькогольний плебісцит треба підготовляти ґрунт засновуванням і веденням по громадах абстинентських (протиалькогольних) організацій, які за поміччю суспільно-культуральних установ як читальні, господи, світлиці і т. п. впливалиб освідомляючо на населення.

Тому по всіх українських громадах Галичини, Волині, Поліся, Холмщини і Підляша dokonче позаснувати протиалькогольні Кружки «Відродження», а по всіх повітових центрах Філії «Відродження».

ня» і то без огляду на існуючі вже там різні товариства, кооперативи і організації.

Протиялькогольна організація потрібна не тільки для підготування протиялькогольної акції шляхом як найширшого освідомлення і для переведення протикоршемного плебісциту, але й опісля для вдержання такого стану. Бо протиялькогольний закон передбачує, що після 3 років можна голосуванням знов привернути коршму. Очевидно, що ті, — які через коршму визискували наш народ і ширили деморалізацію, — певно доложать всіх сил і засобів для привернення цього огнища розпусти і розтратности. Отже Кружки «Відродження» на місцях і зорганізовані в них члени мають дбати, щоби до того ніколи не прийшло, а ціла суспільність повинна їм в цьому допомогти.

Що всі товариства, кооперативи і організації та їх члени, а також церковні брацтва і взагалі ціла церковна гієрархія повинні всіми силами морально і матеріально піддержувати одинокє українське протиялькогольне Товариство «Відродження» в боротьбі проти алькоголю і коршем — це самозрозуміле і необхідне. Вони також в першу чергу повинні зайнятися організацією Кружків і Філій «Відродження».

Тільки тоді, як всі підемо на протиялькогольний фронт до зорганізованої систематичної боротьби з цією язвою, що точить наш народ, — зможемо увільнити його з пут алькоголізму і зробити його сильним, здоровим, багатим і щасливим.

ЯК ЗАСНУВАТИ КРУЖОК «ВІДРОДЖЕННЯ»?

а) в Галичині.

Ті громадяне й громадянки, що хочать заснувати в своїй громаді Кружок «Відродження», зроблять це так:

10 громадян і громадянок підпишуть повідомлення до приналежного воєвідства і опісля ті самі громадяни й громадянки попідписують в тому самому порядку 5 статутів «Відродження». На першому місці підпише той, на котрого руки бажають підписані одержати рішення. Так попідписувані повідомлення і статuti переслати до Головної Ради «Відродження» у Львові. Головна Рада потвердить подання і сама перешле його враз зі статутами до приналежного воєвідства. Ті громадяни (ки), що попідписували повідомлення і статuti, стають членами основателями і кожний вплачує 1 зол. вписового і 1 зол. членської вкладки.

Якщо до 4 тижнів, числячи від дня, коли вплинуло повідомлення зі статутom до воєвідства, не прийшла до членів-основателів заборона, то члени-основателі мають право скликати перші Загальні Збори Кружка «Відродження». Про Загальні Збори Кружка не треба повідомляти ані староства ані поліції. Треба тільки написати на 14 днів наперед до приналежної Філії та до Головної Ради «Відродження»: коли, в котрій годині і де відбудуться ті збори, бо Філія або Головна Рада може вислати свого відпоручника на ті Збори.

На Загальних Зборах Кружка «Відродження» вписуються громадяни (ки) в члени і з поміж членів вибирається окремим голосуванням голову Кружка, а відтак 5 членів Ради і 3 заступників та 3 членів Контрольної Комісії. Вибрана Рада має найдалше до тижня упорядкуватися (уконституоватися), вибираючи з поміж себе: заступника голови, писаря, скарбника, бібліотекаря і потрібних референтів. Відтак найдалше до 3 днів перешле Кружок спис уконституованої своєї Ради, заступників та Контрольної Комісії до приналежного староства.

До Філії, а як її ще нема в повіті, то прямо до Головної Ради «Відродження» перешле Кружок:
1) відпис протоколу Загальних Зборів Кружка,
2) відпис протоколу уконституування Ради Кружка
і 3) спис членів Кружка.

**Взір повідомлення до воєвідства про заснування
Кружка «Відродження» в Галичині**

Рубрум.

До
Високого Воєвідства

у

Підписані внутр громадяни громади повіту повідомляють про заснування «Кружка Українського Протиалькогольного Товариства Відродження».

на руки першого підписаного

.....

в

почта

5 прилог.

Властиве повідомлення:

Високе Воєвідство!

Підписані громадяни громади повіту постановили оснувати у себе «Кружок Українського Протиалькогольного Товариства Відродження». Подаючи про це до відома Високого Воєвідства по думці § 4 закону з 15. листопада 1867 р. В. З. Д. ч. 134, предкладають статут цього Товариства в 5 примірниках і просять:

Високе Воєвідство зволить це повідомлення враз із статутом прийняти до відома.

..... дня 19..

Підписи основателів:

По думці § 67 статуту Українського Протіалькогольного Товариства «Відродження» зізволяємо на заснування Кружка «Відродження» в пов. . . .

Головна Рада Українського Протіалькогольного Т-ва «Відродження»
голова. секретар.

Взір повідомлення староства про уконститування Ради Кружка «Відродження».

До Світлого Староства

В

Отсим повімодляємо, що на Загальних Зборах Кружка Українського Протіалькогольного Т-ва «Відродження» в дня 19 р. вибрано Раду і Контрольну Комісію Кружка.

Рада Кружка уконституовалася дня 19.. р. так:

Тверезий Максим, голова.

Дуб Григорій, заступник голови.

Колісник Антін, писар.

Максимюк Федір, скарбник.

Розумовська Марія, бібліотекар.

Стадничуківна Олена, член.

Заступники: Коробій Василь, Струхманчук Микола, Короленко Параска.

Контрольна Комісія: Катамай Прокіп, Зубків Андрій, Бараник Василь.

Усі замешкалі в

. дня

Кружок Українського Протіалькогольного Товариства «Відродження» в

Максим Тверезий,
голова

Колісник Антін
писар

б) На Волині, Підляшу і Полісю.

1) Хоча львівський воєвідський уряд рескриптом з дня 29.VII. 1929 р. ч. Б. П. 149/Стов./29 затвердив статут «Відродження» на цілу Польщу, то на Волині, Підляшу і Полісю може повстати Кружок «Відродження» тільки тоді, коли цей статут Товариства «Відродження» буде узгіднений з розпорядженням генерального комісара східних земель з дня 25. вересня 1919 р. Головна Рада «Відродження» вже узгіднила себто доповнила статут по вимогам повищого розпорядження і — на бажання — висилає такий статут інтересованим.

2) До реєстрації подається два примірники статута (а не 5, як в Галичині). В обох примірниках треба в останньому параграфі статута вписати імена, назвиська і місце замешкання всіх 10 основателів дотичного Кружка.

Незалежно від того всі основателі повинні власноручно попідписувати оба примірники статута. Цих підписів на статуті не треба посвідчувати у нотаря чи в якомусь іншому уряді.

3) Як вже виготовлено й попідписувано статут, тоді виготовляється повідомлення до воєвідства про замір заснувати Кружок «Відродження» в даній громаді. Таке повідомлення мають попідписувати перед нотарем всі основателі і нотар має ствердити власноручність їхніх підписів та їхню дієздатність (повну здібність до правних ділань се є власновільність).

Так підписане повідомлення відослати до Головної Ради «Відродження» у Львові, яка по думці § 67 статуту дасть згоду на заснування Кружка і після того відішле назад на адресу першого підписаного або кого підписані вкажуть.

Опріч того треба вплатити до скарбової каси 5 зол. для оголошення реєстрації Клуба «Відродження» і взяти на це посвідку.

Тоді передається попідписуване і нотарем легалізоване повідомлення враз з двома статутами і посвідкою скарбової каси не прямо до воєвідства, тільки до приналежного староства.

4) Воєвідство обов'язане до трох тижнів (числячи від дня доручення повідомлення зі статутами і посвідкою приналежному старостві) вирішити справу реєстрації т. є.: або зареєструвати або відмовити.

Воєвідство, зареєструвавши Клуб «Відродження», повинно звернути основателям один примірник статута з відповідною клявзулею (написом).

5) З хвилию вписання Клуба «Відродження» до реєстру, може Клуб розпочати статуту діяльність. Отже в першу чергу котрийсь з основників скличе перші Загальні Збори Клуба «Відродження». Якщо Загальні Збори мають бути обмежені тільки на членів, то можна їх відбутися без попереднього повідомлення староства чи поліції. Якщо Збори мають бути необмежені до самих членів тільки прилюдні, то тоді обов'язують закони і розпорядки про збори подані в слідуючому уступі п. з. «Як підготовляти протикоршемний плебісцит» (стор. 28.)

Повідомлення про заснування Клуба пишеться по низше поданому зразкові, а повідомлення про уконституування Ради Клуба так, як в Галичині

6) Якщо воєвідство відмовилоб реєстрації, то негайно прислати ту відмовну відповідь або її дослівний відпис до Головної Ради «Відродження» у Львові для виготовлення рекурсу.

**Взір повідомлення до воєвідства про заснування
Кружка «Відродження» на Волині, Підляшу
і Полісю.**

До

Високого Воєвідства

В

за посередництвом

Світлого Староства

В

Підписані громадяни повідомляють про свій намір оснувати Товариство під назвою Кружок Українського Протиялькогольного Товариства «Відродження» в

Залучаючи при цьому: 2 примірники статуту і одну посвідку скарбової каси на вплачені 5 зол. для оголошення реєстрації цього Товариства, прохають:

Високе Воєвідство зволить це донесення разом зі статутом прийняти до відома і зареєструвати це Товариство.

. дня . . . 19...

Підписи основателів:

По думці § 67 статуту Українського Протиялькогольного Товариства «Відродження» зізволяємо на заснування Кружка «Відродження» в

Головна Рада Українського Протиялькогольного Т-ва «Відродження»

голова

секретар

ТОВАРИСТВО «ВІДРОДЖЕННЯ» І ВСІ ЙОГО ФІЛІЇ ТА КРУЖКИ ЗВІЛЬНЕНІ ВІД СТЕМПЛЕ- ВИХ ОПЛАТ.

Міністерство скарбу звільнило Укр.Протиальк. Товариство «Відродження» від стемплевих оплат. Тому всякі письма до урядів (н. пр. повідомлення про заснування Філії чи Кружка «Відродження», про уконституування Ради і т. п.) та прилоги не стемплюється, тільки замість того пишеться таку клявзулю (надпис):

Вільне від стемплевбії оплати
на основі рішення Міністерства Скарбу.
з дня 28. грудня 1929 р. L D. V. 10201/6/29.

ЯК СТАТИ ЧЛЕНОМ «ВІДРОДЖЕННЯ»?

Товариство «Відродження» складається з членів: дійсних, почесних, добродіїв і прихильників.

Дійсний член підписує «заяву» і складає одноразово вписове 1 зол. та щорічну членську вкладку по 1 зол. За вписове дістає відзнаку Товариства, членську грамоту і членську карту. Хто хоче дістати золочену відзнаку, доплачує 60 сотиків. Текст «заяви» дійсного члена такий:

ЗАЯВА.

Вважаючи протиалькогольну ідею конечною підоймою духового, фізичного й економічного двиґнення та культурного розвою українського народу, приступаю в члени Українського Протиалькогольного Товариства «Відродження».

Рівночасно прирікаю і даю слово чести, що не тільки сам не буду вживати алькогольних нацитків (горівки, пива, руму, вина, абсенту й ин-

ших), і по можности буду здержуватися від курення тютюну, але словом і ділом буду ширити між своїм оточенням протиаькогольну і протинікотинну ідею. Приречення додержу згідно з моєю честю, на що даю власноручний підпис.

. дня. 19 . . .

Власноручний підпис

Заняття

Виразно написати ім'я і назвисько
та докладну адресу:

Почесних членів іменують Загальні Збори без дискусії за особливі заслуги для Товариства в протиаькогольній діяльності.

Членом-добродієм стає кожний дійсний член Т-ва, який зложить Т-ву одноразову жертву в грошах або вартісних предметах вартости що найменше 10 амер. долярів. Опісля члени-добродії не платять вже членських вкладок і мають всі права дійсних членів.

Членом-прихильником стає кожна фізична або правна особа принята Головною Радою, яка зложить Товариству одноразову жертву в грошах або вартісних предметах, а саме: особа фізична що найменше 10 ам. долярів, а особа правна, що найменше 20 ам. долярів. Члени прихильники не платять вже членських вкладок. Текст «заяви» члена-прихильника:

З А Я В А.

Вважаючи протиаькогольну ідею конечною підоймою духового, фізичного й матеріяльного движення та культурного розвою українського народу заявляю . . . бажання приступити в члени-прихильники Українського Протиаькогольного Товариства «Відродження».

Вразі прийяття злож одноразову член-

ську вкладку вартості амер.
доларів, приймаючи рівночасно до відома дотичні
постанови статута Тов. «Відродження».

., дня 19...

Підпис

Докладна адреса

Там, де в громаді є Кружок «Відродження»,
то вписуватися в члени того Кружка, а де ще такого
Кружка нема, то підписані «заяви» і гроші по-
силати прямо до Головної Ради Т-ва «Відроджен-
ня» у Львові.

ЯК ПІДГОТОВЛЯТИ ПРОТИКОРШЕМНИЙ ПЛЕБІСЦИТ?

Як засновано вже в громаді Кружок Укра-
їнського Протиялькогольного Товариства «Відро-
дження», тоді цей Кружок на основі § 5 свого ста-
тута скличе сходуни, нараду або й віче (відповід-
но до обставин), на якому запрошений референт
або хтось з місцевих громадян на підставі цієї бро-
шурки або й інших протиялькогольних видань в
приступний спосіб представить шкідливість алько-
голю, конечність протиялькогольної акції і проти-
коршемного плебісциту. На наради і сходуни Круж-
ка «Відродження» не треба дозволу староства.

Якщо в громаді нема ще Кружка «Відроджен-
ня» а громадянам булоб спішно розпочинати про-
тикоршемну акцію і не булоб вже часу на пола-
годження формальностей із заснуванням Кружка
«Відродження», — тоді скликанням нарад чи сходин
може зайнятися якесь існуюче місцеве освітнє това-
риство або кооператива. Для улаштування проти-
алькогольного віча порадно в громаді створити
Протиялькогольний Комітет, який може стати за-

в'язком для заснування статутівого Круга «Відродження».

На укр. землях під Польщею мають силу аж три різні закони чи розпорядження про збори:

1) *На Галицькій землі*: а) коли віче відбувається в якомусь помешканні, то належить бодай на 3 дні наперед зголосити про віче до староства подаючи у зголошенні мету (ціль), місце та час віча; б) коли віче малоби відбутися під голим небом, на те не вистарчає самого зголошення, а треба дозволу староства. В проханні про дозвіл таксамо належить подати: мету, місце та час віча. Якщо в програму входить публичний похід, то треба також означити дорогу, якою той похід має пройти.

2) *На Волині і других українських землях поза Галичиною (крім Холмщини)*: а) на віче в помешканні потрібний дозвіл на письмі староства, а не вистарчає простого зголошення. Прохання про дозвіл улаштувати віче належить внести до староства бодай на 3 дні перед вічем. В проханні треба подати: мету, програму, місце, час віча, а також що промови, відчити і т. п. будуть виголошуватися в українській мові. Крім того подати ім'я й прізвище особи, що приймає на себе відповідальність за порядок на вічу. Староство може зажадати представлення йому змісту промов чи відчитів. б) Що до улаштування віча під відкритим небом чи походу, то польське право, що запроваджене для тих українських земель, такі віча чи взагалі збори забороняє і не допускає як річ непотрібну і шкідливу. Тільки у виїмкових випадках може на те дати дозвіл воєвода.

3) *На Холмщині*: а) коли віче думають улаштувати в помешканні, то треба зголосити про віче

до староства бодай на 7 днів, якщо віче відбуватиметься поза повітовим містом, а коли в повітовому місті, то бодай на 3 дні. В зголошенні треба подати: день, годину, місце і дневний порядок віча, а також імя, по батькові та прізвище, місце осідку осіб (чи особи), що улаштовують віче, а також ті самі дані про особу, чи особи, що має виголосити на вічу промову, реферат і т. п. б) на віче під голим небом треба дозволу староства. В проханні про дозвіл треба подати ті самі дані, що і в зголошенні.

Всі згадані зголошення чи прохання писати по українськи, — тільки на Холмщині закон обов'язує писати по польськи. Всі ці зголошення й прохання вільні від стемпля на підставі стемплекного закону з 1. VII. 1926 р. арт. 142 точка 21. (Д. З. Р. П. ч. 98. поз. 570).

Якщо в громаді нема ніякого освітнього товариства ані кооперативи і взагалі, як заходить цього потреба, тоді найкраще скликати в тій справі *довірочну нараду* без повідомлення староства чи поліції. На довірочній нараді кожний учасник і кожна учасниця мусить мати *письменне запрошення* на його імя і назвище, підписане тими, що скликають довірочну нараду. Крім того треба всіх учасників довірочної наради списати на папері а ті, що скликають довірочну нараду, мусять кожного запрошеного знати, як хто називається. З огляду на те порадно, щоби такі запрошення підписувало більше осіб (дві, три, чотири особи), бо як один зі скликаючих не знає когось із запрошених, то знає його другий або третій. Запрошення на довірочну нараду виглядає так:

Взірець запрошення на довірочну нараду.

Порядкове число

Вп.

Маємо шану запросити Вас на довірочну нараду, яка відбудеться в дня
о год. в домі (тут написати в чиїм домі
або в якому публичному льокалі) в справі проти-
алькогольної акції.

Це запрошення задержати при собі до кінця
нарад.

Запрошуючі:

.
.

На жадання представника влади треба показати список запрошених, а окрім того представник влади (урядник староства чи поліцай) може переконатися, чи всі учасники довірочної наради мають при собі запрошення і чи скликаючі знають, як вони називаються. Представник влади, провіривши запрошення, не має права оставати на довірочній нараді.

Ті запрошення на довірочну нараду можуть бути писані рукою, відбиті на цикльостилю, шапірографі чи гектографі і т. п. або друковані.

Як хто звернеться по такі запрошення до Українського Протиалькогольного Товариства «Відродження» у Львові, то воно вишле бажане число запрошень і подасть бажані інформації.

На нарадах, на сходинах, на вічу або на довірочній нараді треба вибрати Комітет для переведення протикоршемного плебісциту. До такого Комітету порадно втягнути місцеву інтелігенцію, громадських радних і других впливових та метких людей, не поминаючи жінок і молоді, бо вони можуть віддати добрій справі велику прислугу.

В першу чергу подбати, щоби зверхність чи Рада громадська сама ухвалила перевести протикоршемний плебісцит.

На підставі протиалкогольного закону з дня 23. квітня 1920 р. заряджує голосування за скасуванням коршем *громадська зверхність* *будьто з власного почину* *будьто* на домагання одної десятої частини мешканців громади, що скінчили 21 літ життя. Очевидно найкраще, якщо громадська зверхність чи громадська рада даної місцевости сама з власного почину зарядить голосування за скасуванням коршем.

Тому цей Комітет старатисяме в першу чергу вплинути на вїйта (солтиса) і на радних (вговорити, намовити їх), щоби зверхність громадська або громадська рада сама від себе ухвалила і в найвідповіднішому речинці оголосила й зарядила голосування проти коршем і шинків. Якщо згодяться на це і оголосять голусовання, то добре, а як ні, то Комітет приготує до громадської зверхности таке письмо:

Взірець письменного жадання громадян плебісциту за скасуванням коршем.

До Громадського Уряду

В

Ми підписані мешканці громади
повіту, спіраючися на арт. 4. закону з дня 23. квітня 1920 року (В. з. Р. П. ч. 35. з 21. травня 1922 р. поз. 299) «про обмеження продажі і споживання алькогольних напоїв» домагаємося переведення на протязі чотирох тижнів, числячи від нинішнього дня, загального голосування на області нашої громади, щоби переконатися, чи на-

селення бажає собі знесення коршем, шинків і взагалі введення наказу продажі алкогольних напоїв. Якщо більшість голосуючих заявиться за заборону продажу алкогольних напоїв, то прохаємо подбати, щоби покасовано всі коршми, шинки і всякі інші місця продажі алкоголю в нашій громаді.

., дня 19...р.

Підписи:

На таке письмнене жадання треба зібрати підписи щонайменше одної десятини всіх громадян і громадянок дотичної громади, що мають скінчених 21 літ життя себто повнолітних. Якщо хтось з повнолітних не вміє писати, то кладе власноручно хрестик, а коло хрестика підписує його той, хто збирає підписи. Н. пр.: *Іван Неграмотний* на жадання підписав *Василь Письменний*.

Очевидно ліпше зібрати більше підписів, як тільки від одної десятини громадян.

Як зібрано вже достаточне число підписів, тоді передати це письмнене жадання дотичному громадському урядові за письменною посвідкою, щоби був доказ, коли письмо доручено.

Порадно є про всякий випадок зробити для себе відпис тих осіб, що попідписували те письмо до громадського уряду.

Громадська Зверхність обовязана на протязі 4 тижнів зарядити голосування в той сам спосіб, як при соймових виборах.

Якщо вїйт (солтис) або більшість радних є противні скасуванню коршем і шинків і до 4 тижнів не зарядили голосування, то треба внести зажалення до приналежного староства,

Взірець зажалення до староства проти громадської зверхности в справі проволікання протиальнокогольного плебісциту.

До Староства

В

Дня внесло (подати скільки) громадян і громадянок, що становлять більше чим $\frac{1}{10}$ мешканців громади, які скінчили 21 літ життя, письмненне жадання до Громадської Зверхности в перевести загальне голосування, щоби переконатися, чи населення цієї громади бажає собі знесення коршем, шинків і взагалі введення закау продажі алькогольних напоїв.

З огляду на те, що від дня внесення вище згаданого письмненого жадання минуло більше чим 4 тижні і вище названа Громадська Зверхність в супереч арт. 4. закау з дня 23. квітня 1920 року (В. з. Р. П. ч. 35 з 21. травня 1922 р. поз. 299) досі не зарядила загального голосування, вносить підписаний Кружок Українського Протиальнокогольного Товариства «Відродження» (або: підписаний Комітет) в імені заінтересованих громадян і громадянок в

ЗАЖАЛЕННЯ

проти Громадської Зверхности в і просить:

Староство зволить приказати Громадській Зверхности в найдалше на протязі 4 тижнів зарядити загальне голосування в справі введення закау продажі алькогольних напоїв в цій громаді.

. дня . . . 19..

Підписи:

Якщо на протязі 4 тижнів староство не видалоб зарядження в справі загального голосування або далоб відмовну відповідь, то внести проти дотичної громадської зверхности й проти староства подібне зажалення до приналежного воєвідського уряду очевидно в українській мові.

Заразом dokonче переслати до Головної Ради «Відродження» у Львові і до Української Парляментарної Репрезентації у Варшаві опис цілого ходу подій враз з дослівними відписами усіх подань, жалоб і рішень.

Зарядження протиалькогольного плебісциту.

Громадська зверхність (громадський⁹⁸ уряд) будьто з власного почину будьто на письменне домагання 1/10 (одної десятини) підписаних громадян назначує день голосування в справі заборони продажі і подавання алькогольних напоїв та скасування коршем і шинків в громаді.

Закон передбачує, що голосування за заборону продажі алькоголю має відбуватися у святочну днину. З огляду на це, що в громадах з мішаним населенням — греко і римокатол., православні, протестантські й інші свята припадають не на ту саму днину, — тому порадно таке голосування назначувати на неділю, бо неділя — це спільне свято для всіх християнських віроісповідань. Для голосування законно призначений час: *від год. 9 рано до 9 веч.*

Хоча закон того не вимагає, то одначе порадно є вислати до приналежного староства повідомлення про день назначений на протиалькогольне голосування.

Взірець повідомлення староства про речинець протиалькогольного плебісциту.

Ч.....

. (місцевість), дня . . 19...

До Староства

В

Громадська Зверхність (Громадський Уряд)
в повідомляє отсим, що з вла-
сного почину (або: «на підставі ухвали Громадської
Ради з дня 19...»; або: «на підставі
письменного домагання громадян,
які становлять 1/10 громадян управнених до голо-
сування»), зарядила в тутешній громаді загальне го-
лосування в справі заборони продажі і подавання
алькогольних напоїв та знесення коршем і шинків
на день 19 . . р. від год. 9. рано
до год. 9. вечір в льокалі (або в льокалях)

. дня 19 . . р.

(Громадська
печатка).

Н. Н.

начальник громади.

Освідомляюча праця перед плебісцитом.

Очевидно із внесенням письменного жадання
до громадського уряду, а навіть повідомленням ста-
роства про речинець протиалькогольного плебіс-
циту не кінчиться протикоршемна акція Комітету,
а тільки зачинається. Треба розвинути як найширшу
і найенергічнішу агітацію, пропаганду і освідом-
ляючу працю і то ріжними способами. Дуже успіш-
ною буває приватна щира сусідська розмова. В такій
розмові треба вияснити, які величезні шкоди ро-
бить алькоголь: скільки людей загнала горілка до
гробу, скільки прегарних господарств змарнувалося

або й перейшло в чужі руки, скільки недуг, хоріб, родинних нещасть, скільки бійок, підпалів і т. п. спричинив алкоголь, скільки то через нього людей тягається по судах, видає гроші на адвокати, тра-тить робучі дни та гниє по арештах і криміналах-тюрмах, скільки людської праці і гроша йде на марне через алкоголь і що можнаби створити за той величезний гріш для себе особисто, а всі разом для цілого українського народу. І т. д. і т. д.

Порадно закупити в Товаристві «Відроджен-ня», протиалкогольних брошурок і летучок і роз-продати або й даром роздавати громадянам і гро-мадянкам.

Треба на кожну неділю і на кожне свято по-розліплювати на видних місцях відповідні відозви за знесенням коршем і шинків.

Попросити священика, щоби в церкві на про-повіді вказав на шкідливість алкоголю, заохотив людей до тверезости і візвав до громадного голо-сування за скасуванням коршем і шинків.

Треба скликати віче і на ньому численними прикладами і цифрами виказати шкідливість аль-коголю і необхідність скасування коршем. На віче вибрати або запросити такого бесідника, чи таку бесідницю, що переконавби і захопивби всіх до бо-ротьби з алкоголем.

При агітації за скасуванням коршем зверне Ко-мітет увагу на три роди людей. Передусім вишукати переконаних противників і противниць алкоголю і коршми і їх запросити до співпраці. Дальше зверне Комітет увагу на таких, що вправді самі в коршмі не пють, але їм все одно, чи коршма є, чи її нема. Таких людей переконати, що, хочай для них особисто коршма нестрашна, то одначе для багатьох є вона небезпечна і страшна та вза-галі є нещастям для народу; тому й вони повинні

доложити рук до скасування коршем для добра цілого народу.

Очевидно найтяжче піде діло з третього рода людьми — противниками скасування коршем. Такими противниками можуть бути хиба налогові пияки, наскрізь пересяклі алькогольною отрутою, яким жаль розставатися з коршмою, або заплачені шинкарем наганячі, що за юдин гріш і порцію горілки не то щастя громади, але й рідну маму продали-б.

І таких нещасливців треба старатися освідомити і навернути на путь праведну. Одначе, якщо не вдасться переконати всіх до одного і заохотити до доброго діла, то очевидно не попадати в розпуку. Бо — як то кажуть — «нема села без болота». А як народові стане ясно, з яких причин вони обстають за шинкарями і коршмами, то ніхто їх не послухає, а всі голосуватимуть за скасуванням коршем і заборonoю продажі алькогольних напоїв.

Всякі кошта звязані з освідомляючою працею, агітацією і пропагандою (брошурки, відозви, афіші, летючки і т. п.) та улаштуванням протиалькогольних сходин, нарад, віч і зборів покриває Комітет.

Відки взяти на це гроші? — Добровільні датки громадян, кооператив і товариств та з церковної скарбонки на таку добру ціль, а дальше можна улаштувати аматорську театральну виставу або який концерт і т. п. видовища з призначенням доходу на протиалькогольну боротьбу.

Як допильнувати протикоршемного голосування?

Як вже всьо підготоване до протикоршемного плебісциту, тоді Комітет припильнує, щоби громадський уряд своєчасно і в приписаний спосіб оголосив день голосування за заборonoю продажі аль-

когольних напоїв в громаді*), приготував листи голосуючих, коверти з громадською печаткою, урни до вкидування карт голосуючих і т. п. Пригадуємо, що листи голосуючих мають бути ті самі, що були при останніх виборах до сойму. На випадок потреби можна ті листи *точно і дослівно* переписати, однак не можна робити ніяких пропусків, ані нікого не можна дописувати. Та найкраще, якщо голосування відбувається прямо на підставі оригінальних листів з останніх соймових виборів. — На випадок потреби Комітет повинен улекшити громадській зверхності всі чинності зв'язані з голосуванням.

Окрім того Комітет, а де в громаді є вже Кругок Українського Протиякогольного Товариства «Відродження», то й цей Кругок, а також освітні товариства і кооперативи повинні зголосити до громадської зверхності як до Головної Комісії своїх мужів довіря і їх заступників. Ті мужі довіря повинні вчасно явитися в Комісії голосування і перед розпочаттям чинностей бути при отвиранні урни, при її печатанні, а відтак весь час бути присутніми при голосуванні і вважати, щоби всьо діялося по закону і в порядку. Для практичності пів дня сидять при Комісії мужі довіря, а пів дня їхні заступники, так як між собою умовляться.

Всі кошти получені з голосуванням покриває громадський уряд з громадських фондів.

З огляду на це, що голосування відбувається на тих самих засадах, що при соймових виборах і на підставі останніх виборчих листів до сойму, — тому громадська зверхність як Головна Комісія, а з окрема начальник громади (війт, солтис) мають назначити Комісію для переведення голосування.

*) Взір такої оповістки поданий низче у відступі „Як в місті Прушкові покасовано коршми“ стор. 49.

На кілька днів перед голосуванням повинен начальник громади, або його заступник зібрати всіх членів Комісії і поучити їх про права і обов'язки так, як це було при соймових виборах. Було-б дуже добре, якщо при цій нагоді хтось з Комітету сказав би до членів Комісії тепле слово заохоти.

На кілька днів перед голосуванням повинен Комітет приготувати білі картки до голосування з написом:

Голосую за заборonoю продажі алкогольних напоїв і за скасуванням коршем.

Ані закон ані виконний розпорядок не приписують які саме слова повинні бути на карті голосування. Ходить тільки о це, щоби зі змісту було ясно, чи голосуючий хоче скасування коршем чи задержання їх. Отже можна написати на картці голосування н. пр. так:

Покасувати коршми і заборонити продажу алкогольних напоїв.

А буває, що на картках пишуть коротко:

За заборonoю.

Такий напис може бути на картках друкований, відбиваний на цикльостилю, шапірографі, гектографі, печаткою і т. п. або писаний рукою. Крім цього напису неможна нічого писати ані малювати на картці. — Такі готові друковані картки можна дістати в Українському Протиялкогольному Товаристві «Відродження» у Львові.

Ті картки треба на кілька днів перед голосуванням роздати всім, а в сам день голосування повинні Комітетові і упрощені ними громадяне й громадянки стояти з картками перед домівками, де відбувається голосування, щоби могли дати тим, які їх ще не мають. В самій домівці голосування неможна роздавати карток.

Як відбувається голосування?

На пів години або на годину перед голосуванням збирається в салі голосування сама Комісія з мужами довіря. Предсідник (голова) Комісії отвирає урну, показує всім членам, що вона порожня, опісля в присутности всіх її замикає і заляковує. Точно в назначеній годині отвирається льокаль голосування.

Голосування відбувається так: Голосуючий (ча) підходить до стола, при котрім засідає Комісія і каже своє ім'я і назвисько, а як де є більше осіб того самого імени і назвиська, то ще ім'я батька, матері, або порекло і своє звання. Члени Комісії переконуються чи та особа є вписана в лістах. Якщо так, то голосуючий (ча) дістає коверту, на якій прибита громадська печатка, самий вкладає в неї свою картку і дає предсідникові Комісії в руки. Предсідник або його урядуючий заступник, не заглядаючи до середини, кидає одержану коверту до запечатаної урни. Кождий і кожда мусить голосувати особисто.

Так відбувається голосування цілий день аж до 9 години вечером. Як вдарить 9. година, то предсідник каже замкнути домівку голосування. Голосують тільки ті, що перед замкненням домівки голосування увійшли до домівки.

Після закінчення голосування предсідник або на випадок його неприсутности урядуючий його заступник здійсмає з урни печатки, отвирає урну і тоді приступається до обчислення голосів.

З висліду обчислення голосів списує Комісія протокол. Такий протокол звучить:

Взір протоколу Комісії.

ПРОТОКОЛ

Комісії громади повіту . . .
списаний дня 19 . . р. в домівці . . .
в справі голосування громадян, щоби переконатися,
чи населення цієї громади бажає собі заборони про-
дажі і подавання алькогольних напоїв на області
цеї громади.

Предсідник Комісії:

Члени Комісії:

Мужі довіря:

. Голосування зачалося о год. 9. рано. На під-
ставі спису виборців до останнього сойму, було
управнених до голосування . . осіб. З того го-
лосувало . . . осіб. З відданих голосів Комісія
уневажнила слідуючі: Картку голосування, яку озна-
чила ч. 1 тому, бо опріч надрукованих написів,
була картка пописана олівцем, а деякі слова попе-
речеркувані. Картку ч. 2. тому, бо не була білої
краски, тільки червона. І т. д.

Решту с. є голосів узнала Комісія важ-
ними. З того голосів було за заборonoю про-
дажі і подавання алькогольних напоїв, а . . .
голосів проти заборони.

Голосування закінчено о год. 9. вечером.

. дня 19 . . р.

Предсідник Комісії:

Член Комісії як протоколянт:

Прочі члени Комісії:

Присутні мужі довіря:

Якщо в якійсь великій громаді було в часі сой-
мових виборів 2 або й більше виборчих Комісій,
то й тепер може бути таке саме число Комісій.

Кожна з них обіймає частину (район) тої громади і тому такі частинні Комісії називаються Окружними або Районовими Комісіями.

Якщо в громаді є кілька районних Комісій, то кожда така Комісія пересилає свій протокол голосування і разом з ним картки віддані при голосуванні звязані і обвинені в папір чи в коверті та запечатані до Головної Комісії, якою є громадська зверхність (війт, солтис з асесорами) в дотичній громаді. (До Головної Комісії своєчасно зголосить Комітет, місцевий Кружок «Відродження» чи освітні товариства та кооперативи своїх мужів довіря і вони мають бути при остаточному обчисленні та усталенні висліді голосування).

Як від поодиноких районних Комісій надійдуть протоколи і картки голосування, тоді Головна Комісія зіставляє висліди голосування в поодиноких Комісіях, стверджує остаточний вислід голосування в цілій громаді і зазначає все те у своєму протоколі.

Взір протоколу Головної Комісії.

ПРОТОКОЛ

зіставлення вислідів голосування громадян громади
. повіту списаний громадською зверхністю громади дня
19 . . р. з метою переконатися, чи населення цієї громади бажає собі заборони продажі і подавання алькогольних напоїв на області цієї громади.

Присутний начальник громади ствердив, що голосування відбулося на підставі закону з 23. квітня 1920 р. В. з. ч. 35 з 21. травня 1922 р. поз. 299 і виконного розпорядку Міністерства Публичного Здоров'я, Внутрішніх Справ і Скарбу з 2. червня 1922 р. В. з. ч. 51 з 11. липня 1922 р. поз. 462 по

приписам ввиборчої ординації до сойму з дня 28. липня 1922 р. Про речинець голосування повідомлено населення оголошенням розліпленим на таблиці оповісток громадського уряду, на видних місцях в громаді, також оголошено в церкві з проповідниці (вибубненням і т. п. відповідно до місцевих звичаїв).

На підставі протоколів окружних Комісій стверджено:

В окрузі було після спису ви-
виборців до останніх соймових виборів
управнених до голосування, а з того голосувало . .
осіб. Із загального числа відданих голосів Комісія
уневажнила . . . голосів.

З осталих . . . важних голосів віддано . . .
голосів за заборноюю продажі і подавання алько-
гольних напоїв в тутешній громаді, а . . . голосів
проти заборони.

В окрузі було після спису вибор-
ців (і т. д. як вище).

Після додання всіх повищих даних стверджено,
що на загальне число . . . управнених до голо-
сування в цілій громаді голосувало . . . осіб.
З відданих голосів . . . уневажнено. З відданих
важно . . . голосів заявилося . . . голосів за
заборноюю продажі й подавання алкогольних на-
поїв на області цієї громади, а . . . голосів проти
заборони.

З огляду на те підписана громадська зверх-
ність стверджує, що більшість голосуючих висказа-
лася за заборноюю продажі алкогольних напоїв
на області громади, а в слід за тим
всі коршми і шинки в тій громаді мають бути зне-
сені з днем 1. січня 19 . . р.

Щоби виконати приписи вище згаданого за-
кона, постановлено вислід голосування подати до

прилюдного відома громадян оповісткою, оголошенням в церкві (вибубненням і т. п. відповідно до місцевих звичаїв) та переслати своєчасно*) до відома приналежного староства в і до приналежного уряду державних акциз і монополів в

На цьому протокол закінчено і підписано.

. дня 19 . . . р.

Підписи: начальника громади, асесора
і писаря гром.

(Печатка громадська).

Якщо в громаді є тільки одна Комісія, тоді відпадає протокол т. зв. Головної Комісії.

Праця Комітету після голосування.

Комітет припилює тепер, щоби про остаточний вислід голосування і ухвалену таким чином громадою заборону продажі або вишинку алькогольних напоїв в громаді оголосила громадська зверхність в спосіб прийнятний в даній громаді (письменні оповістки на таблиці оголошень і на видних місцях, устне оголошення коло церкви, а декуда і в церкві, вибубнити по вулицях і т. п., як де водиться). Також Комітет допилює, щоби громадська зверхність своєчасно (найпізніше 2 неділі після оголошення, але доконче на 2 місяці перед новим роком с. є. жовтні) повідомила письменно про вислід голосування і заборону продажі алькогольних напоїв в дотичній громаді, приналежний акцизний уряд і приналежне староство.

*) С. є. що найменше на 2 місяці перед настанням того календарського року, з початком котрого має обов'язувати заказ продажі і подавання алькогольних напоїв.

Взірці таких урядових повідомлень подані низше у відступі «Як в місті Прушкові поскасовано коршми?», — стор. 51—54.

При цій нагоді не від річи зазначити, що для скасування коршем в громаді потрібна не більшість з управнених до голосування громадян, тільки більшість з відданих голосів. Н. пр. в якійсь громаді є 3.000 управнених до голосування, але прийшло і голосувало тільки 1.300 громадян, — з того 1.200 голосувало за заборноюю продажі алькогольних напоїв, а 100 проти заборони. В такому разі голосування випало за скасуванням коршем і воно є правосильне.

Якщо правильно переведено голосування і своєчасно та в приписаний спосіб оголошено в громаді вислід голосування і таким чином ухвалено заборону продажі або вишинку алькогольних напоїв та повідомлено про це своєчасно приналежний акцизний уряд і приналежне староство, то є всі дані до того, що з 1. січнем найблищого нового року позбудеться громада найстрашніщого свого ворога — коршми, яка деморалізувала і нищила населення. А зробить це 2/3 громад в повіті, то в цілім повіті будуть покасовані коршми. Отже засукати рукави і до роботи!

ІІІ. ЯК В МІСТІ ПРУШКОВІ ПОКАСОВАНО КОРШМИ?

Вийшла у Варшаві брошурка проф. Яна Шиманського п. з. „Prohibicja w Pruszkowie“ Варшава 1929, стор. 24 — великої 8-ки. Ціна 30 сот. В тій брошурці представлено важку боротьбу людей доброї волі і правдивих приятелів народа за скасуванням численних коршем і шинків у фабричному підваршавському місті, які були розсадниками розтратности і деморалізації та багатіли працею і трудом прусківських міщан а особливож робітників.

Щоби наглядно представити, як можна практично і успішно боратися з алькоголем і коршмами і довести до побіди, подаємо за дозволом Вельми Шановного Автора переклад цієї цінної брошурки-іzza недостачі місця в скороченні.

Загальні уваги.

Дня 3. червня 1928 р. відбулося в Прушкові загальне голосування в справі введення в прусківській громаді цілковитої заборони продажі й подавання в публичних місцях алькогольних напоїв.

Це голосування то один епізод боротьби з алькоголізмом, яку ведеться не тільки в Польщі, але й на цілому світі в імя найвищих інтересів народів і цілої людськості. Фронт тієї боротьби йде через усі народи й держави світа.

Очи цілого світа звернені на великанську боротьбу Сполучених Держав Америки, яка скінчилася побідою над алькоголізмом.

Протиалькогольний закон, ухвалений польським соймом дня 23. квітня 1920 р., дає в арт. 4. змогу кожній громаді ухвалити шляхом загального голо-

сування цілковиту заборону продажі й подавання в публичних місцях всіляких алкогольних напоїв.

Цілий закон має на меті обмежити алкоголізм і його безмежне поширення. Головним завданням закону є підготувати ґрунт до цілковитого звільнення населення від алкоголізму.

Одначе від дня ухвалення соймом того закону минуло вже поверх 8 літ, а через цілий час цей закон майже зовсім не був виконуваний. Така за-саднича постанова, що одна коршма має припадати на 2500 мешканців остала пустим звуком.

Дуже важною є постанова закона, що заборонює продавати й подавати алкоголь понад 45 проц. Одначе ця постанова не має ніякого значіння, бож всюда продається спірітус 96 проц! Це що на фляшках і фляшочках з тим 96 проц. спірітусом є написані слова „na cele domowo lecznicze“ — не змінє факту нечуваного порушення закона, який безоглядно заборонює продавати такий спірітус, ані не зменшує трійливих свійств спірітусу! А вже вершком невиконання закону є явне, загальне і безкарне порушення постанови про заборону продавати й подавати алкоголь в неділі і свята. З огляду на те суспільність в боротьбі з алкоголізмом може числити тільки на себе; — фатально зле зрозумілий державний інтерес іде в поперек найкращим змаганням.

Якщо ті, що в першій мірі обов'язані бути сторожами і виконавцями закона, зовсім не числяться з тим законом, — то це є найгіршим системом політичного поступовання, який веде або до безоглядного радикалізму або до анархії.

Але чи подумали ті «голови», що таке поступовання — це поведення божевільного, який підтинає галузь, на якій сидить!? Почуття правовости (законности, правосуддя) — це основа сили і по-

туги народу і держави, — знищення того почуття — це смерть для держави!

Як розвивалася справа.

Справа введення заборони продажі і подавання алкогольних напоїв в публичних місцях в Прушкові повстала в жовтні 1927 р. на засіданні міської ради в часі обговорювання подання одного інваліда о уділення йому концесії на отворення ресторану з вишинком алкогольних напоїв. Більшість радних висказалася проти уділення нової концесії. Тоді радний Квасіборський поставив внесок на введення в прусківській громаді цілковитої заборони продажі й подавання алкогольних напоїв.

Цей внесок ухвалила міська рада всіми голосами проти одного — представника купців.

Речинець голосування відкладано кілька разів, вкінці назначено плебісцит на день 3. червня 1928 р.

Першим підготовчим кроком прихильників заборони було зорганізування в Прушкові цілого ряду відчитів, присвячених справі боротьби з алкоголізмом, а також улаштувано протиалкогольну виставу.

Урядове оголошення про зарядження плебісциту в справі заборони, яке було розліплене по вулицях Прушкова і другі дальші письма у звязку з цим плебісцитом містимо тут, щоби другі громади, які мають намір переводити у себе протиалкогольний плебісцит, мали готові взори як виготовляти дотичні письма. Очевидно всюди, де в оповістці і в письмах є «Магістрат», треба писати: «Громадська Зверхність» — або: «Громадський Уряд».

Взір оповістки про загальне голосування за заборону продажі алкогольних напоїв.

Оповідка

Магістрат міста Прушкова як Головна Комісія для переведення в місті Прушкові загального голосування в справі заборони продажі алкогольних напиктів, виконуючи ухвалу міської Ради з дня 19. жовтня 1927 р. згідно з арт. 4 закона з 23. квітня 1920 року «про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв» (В. з. Р. П. ч. 35, поз. 299/22) і § 2 виконного розпорядку міністра публичного здоров'я з дня 2. червня 1922 р. до тогож закона (В. з. Р. П. ч. 51 поз. 462/22), подає до прилюдного відома, що

дня 3. червня 1928 р. відбудеться загальне голосування в справі введення на області міста Прушкова заборони продажі алкогольних напоїв.

і триватиме від год. 9 рано до год. 9 вечер. В тому дні кожний мешканець Прушкова без ріжницьі пола, що управлений був до голосування при останніх виборах до сойму, повинен удатися до льокалю (домівки) голосування, який міститься в бурсі при вул. Шкільній ч. 14*) і віддати свій голос за або проти введенню заборони продажі алкогольних напоїв на області міста Прушкова.

Голосування відбуватиметься картками. Біла картка по обидвох сторонах зовсім чиста має містити тільки слова: «За Забороною» або «Проти Заборони». — Ці слова можуть бути написані або надруковані.

*) Якщо в громаді є 2 або більше Комісій, то в оповістці подати доконче ті домівки і точні адреси усіх тих Комісій.

Картки з іншими написами або дописками будуть уневажнені.

Виборець, що прийшов до домівки голосування, повинен підійти до стола, при котрім урядуватиме Комісія і сказати своє назвисько, ім'я і адресу.

Після справдження, чи ім'я і назвисько є в лістах голосуючих і тотожності особи одержить виборець коверту, на якій є прибита громадська печатка. До тої коверти вкладає сам виборець свою картку і дає в руки предсідникові Комісії, який кидає до урни. Одночасно один з членів Комісії зазначає біля назвиська голосуючого на лісті голосуючих, що дотичний виборець голосував, після чого голосуючий опускає домівку.

Голосування можна заскаржити на протязі 2 тижнів від хвилі оголошення його висліду.

Ця скарга має бути подана до тутешнього магістрату.

м. Прушків, дня 29. V. 1928.

За Головну Комісію

І. Ціхецький

посадник м. Прушкова

Примітка)* Скарга проти голосування іде в дорозі інстанцій, с. є. через громадську зверхність до Найвищого Суду, який на явному засіданні рішає остаточно про правосильність дотичного голосування. — Одначе внесення скарги проти висліду голосування в справі заборони продажі і вишинку алькогольних напоїв не має на підставі рішення Найвищого Адміністраційного Трибуналу з дня 27. квітня 1925 р. ч. реєстр. 1876/24 здержуючої сили.

*) Цієї примітки не оголошується.

На просьбу окремої делегації виголосив заступник маршалка сенату п. сенатор Станіслав Познер на два дні перед плебісцитом відчит про боротьбу з алькоголем; щоби як найбільше людей могло вислухати того відчиту, уставлено на площі в Прушкові мегафон. Промова п. заступника маршалка Познера, абстинента і горячого прихильника безоглядної боротьби з алькоголізмом, викликала велике вражіння.

Розкинено перед голосуванням 5.000 примірників протиалькогольних брошурок. До кожного примірника брошури була додана летучка п. з. «До громадян міста Прушкова».

Окрім того видано афіш і розліплено його по вулицях міста.

Шинкарі занепокоєні діяльністю «сухих» також вхопили за зброю друкованого слова. Видали і розкинули брошурку безіменного автора п. з. «Чародійна фляшка. Казка для діточок, що пють» — з метою осмішити протиалькогольний плебісцит. Однак це шинкарам нічого не допомогло. Більшість голосувала за заборону.

Голосування відбулося в зразковому порядку. Про вислід голосування розліпив магістрат міста Прушкова таку оповістку:

ОПОВІСТКА.

Магістрат міста Прушкова подає до прилюдного відома, що вислід загального голосування, в справі введення заборони продажі алькогольних напоїв, яке відбулося в Прушкові дня 3. червня 1928 року був слідуєчий:

Управлених до голосування було 11.348 осіб
Голосувало взагалі 2.848 осіб.

3 того голосувало:

за заборноюю 1.867 осіб

проти заборони 981 осіб.

Внести скаргу (протест) проти важности голосування можна до 2 тижнів, числячи від дня оголошення висліду голосування через магістрат.

Прушків, дня 6. червня 1928 р.

І. Ціхецький

посадник м. Прушкова.

На протязі 14 днів визначених законом до вношення протестів не вніс ніхто протесту до магістрату. Посадник міста І. Ціхецький повідомив акцизний уряд і староство про вислід голосування слідуючими письмами:

**Взір повідомлення акцизного уряду і староства
про вислід протиалькогольного голосування.**

Ч. 7614.

Прушків, дня 26 червня 1928 р.

До II. Скарбового Уряду Акциз

і Монополів Державних

у Варшаві.

вул. Новогродська ч. 60.

Доношу, що згідно з ухвалами Міської Ради з дня 19. жовтня 1927 р. і 16. березня 1928 р. та на основі арт. 4 закона з дня 23. квітня 1920 р. «про обмеження продажі і споживання алькогольних напоїв» (В. з. Р. П. ч. 35, поз. 299 з 1922 р.) переведено в Прушкові дня 3. червня 1928 р. загальне голосування в справі введення цілковитої заборони продажі алькогольних напоїв.

Вислід голосування був такий:

Управлених до голосування було 11.348 осіб

Голосувало взагалі 2.848 осіб.

3 того голосувало:

за заборноюю 1.867 осіб

проти заборони 981 осіб.

Цей вислід вирішив введіння цілковитої заборони продажі алкогольних напоїв.

Вислиди голосування подано до прилюдного відома оповістками з дня 6. червня 1928 р. яких відпис пересилаю в прилозі.

На підставі тих вислідів голосування зволить Скарбовий Уряд не видавати на рік 1929 патентів на продаж алкогольних напоїв в місті Прушкові.

Посадник міста Прушкова:

І. Ціхецький

(Печатка)

Ч. 7614. Прушків, дня 26. червня 1929 р.

До Варшавського Староства.

Повищий відпис пересилаю до ласкавого відома.

Посадник міста Прушкова:

І. Ціхецький

(Печатка)

У вересні 1928 р. скарбові власти повідомили власників алкогольних концесій в Прушкові, що їхні концесії відбереться з днем 1. січня 1929 р.

Таким чином в місті Прушкові покасовано всі коршми і заборонено продажу і вишинк алкогольних напоїв.

Протест чи скарга проти голосування не має здержуючої сили.

На підставі вироку Найвищого Трибуналу Адміністраційного з дня 27. квітня 1925 р. ч. регістр. 1867/24 (гляди: „Zbiór Wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego“ внесення скарги чи протесту до Найвищого Суду проти ухвали загального голосування за заборону продажі і подавання алкогольних напоїв --- не має здержуючих наслід-

ків. Навпаки таку ухвалу так довго треба вважати законною і її виконувати, доки покликаний до рішення протесту Найвищий Суд не узнасть її за незаконну. — (Повний текст цього важного вироку Найвищого Трибуналу Адміністраційного наводимо на дальших сторінках цієї книжки).

Якщо в приписаному речинці зголошено протест проти голосування, то на самому кінці повідомлення до акцизного уряду і до староства про вислід протиалькогольного голосування (гляди взір на стор. 52) додатиб такий відступ:

Додаток до взору повідомлення акцизного уряду і староства про вислід протиалькогольного голосування.

...Вправді Іцек Зільберштайн, власник коршми в тутешній громаді, вніс своєчасно протест проти голосування. Одначе — не входячи в це, чи закиди наведені в цьому протесті є стійні або ні, — протест цей на підставі рішення Найвищого Трибуналу Адміністраційного з дня 27. квітня 1925 р. ч. реґістр. 1876/24 не має здержуючої сили і до часу вирішення цього протесту одиноко компетентною владою: Найвищим Судом ухвала загального голосування за цілковитою заборонаю продажі алькогольних напоїв в тутешній громаді є обовязковою.

Тому без огляду на вище внесений протест п. Іцка Зільберштайна зволить Скарбовий Уряд здержати видавання патентів на продаж алькогольних напоїв в тутешній громаді на рік.

. . . . , дня 19...

Підпис і печатка Громадської Зверхности

Очевидно, якщо протест чи скаргу внесено спізнено, то відкидається з формальних причин.

Одначе буває, що староство на підставі внесеної скарги чи протесту проти ухвали загального голосування за скасуванням коршем і шинків — уневажнює ту ухвалу та рішає, щоби коршми і шинки остали даліше.

Таке поступування староства є протизаконне, бо вирішування в справі такої скарги чи протесту належить тільки до Найвищого Суду у Варшаві. Тільки Найвищий Суд — а більше ніхто — має право уневажнити ухвалу загального голосування за заборону продажі алькогольних напоїв. — Якщо якесь староство безправно уневажнилоб таку ухвалу, то проти того рішення треба внести негайно рекурс до приналежного воєвідського уряду.

Взірець рекурсу проти уневажнення староством ухвали загального голосування за скасуванням коршем.

До Воєвідського Уряду

В

через Староство

В

РЕКУРС

Протиалькогольного Комітету т. є. Максима Тверезого і тов. в

проти уневажнення Староством ухвали загального голосування за заборною продажі алькогольних напоїв —

з дня ч.

На підставі арт. 4. закона з дня 23. квітня 1920 р. (В. з. Р. П. ч. 35 з 21. травня 1922 р. поз. 299) і по думці § 2 виконного міністеріяльного розпорядку з дня 2. червня 1922 р. (В. з. Р. П. ч. 51 з 11 липня 1922 р. поз. 462) відбулося дня 19... в тутешній громаді загальне го-

лосування за забороною продажі і вишинку алько-
гольних напоїв.

Вислід голосування був такий:

Управнених до голосування було . . . осіб

Голосувало взагалі . . . осіб

З того уневажено . . . голосів,

а з важних голосів було:

за забороною . . .

проти заборони . . .

Таким чином абсолютна більшість голосуючих
заявилася за введенням цілковитої заборони продажі
й подавання алкогольних напоїв.

Згідно з вимогами закону подано вислід го-
лосування як ухвалу до прилюдного відома опо-
вісткою з дня . . . (а також оголошено під
церквою, вибубнено і т.п.) та повідомлено Акцизний
Уряд в . . . і Староство в . . .
письмом з дня . . .

Проти того голосування вніс скаргу (протест)
п. . . і на тій підставі Староство уне-
важило ту ухвалу рішенням з дня . . . ч...

Не входячи в це, чи закиди пана . . .
є стійні або ні, стверджуємо отсим, що на підставі
рішення Найвищого Трибуналу Адміністраційного
з дня 27. квітня 1925 р. ч. реєстр. 1876/24 не
Староство тільки Найвищий Суд є одиноко ком-
петентний рішати про важність голосування за за-
бороною продажі алкоголю і, якщо найде законну
підставу, уневажити дотичну ухвалу та зарядити
нове голосування. Як довго Найвищий Суд не ви-
дав оречення в тій справі, так довго ухвала від-
бутого загального голосування остає в силі.

З огляду на те — вище наведене рішення Ста-
роства, яким воно уневажило ухвалу загального
голосування за забороною продажі алкогольних на-

поїв в тутешній громаді, є протизаконне і тому підписані прохають:

Воєвідський Уряд зволить знести оспорюване рішення Староства та привернути правний стан, подбавши про переведення в життя заборони продажі і подавання алькогольних напоїв в тутешній громаді.

., дня 19..

Підписи.

Очевидно про кожний такий випадок повідомляти негайно Головну Раду «Відродження» у Львові і Українську Парляментарну Репрезентацію у Варшаві, залучивши відписи всіх рішень і цілого матеріалу взагалі для відповідного використання.

* * *

Історію протиалькогольного плебісциту в місті Прушкові переповіли ми на доказ, що протиалькогольна і протикоршемна боротьба — то не «вивротова і протидержавна» акція «українських борителів» — як це з розмислом підсувають оборонці й захитники шинкарів і алькоголю, щоби перешкодити здоровому рухові, — але легальна законна діяльність для добра і щастя цілого населення.

На цьому місці приходить ся з приємністю із признанням ствердити, що українські громади під Польщею проявляють велике заінтересування протиалькогольною і протикоршемною акцією.

Маємо надію, що цей благородний рух ще скріпиться, стане всенароднім і український народ остаточно побідить алькоголь та покасує шинки і коршми на своїй області. Треба тільки свідомости й твердої, непохитної волі.

ІV. ДБАЙМО ВСІ, ЩОБИ КОРИСНІ ПРОТИАЛЬКОГОЛЬНІ ЗАКОНИ І РОЗПОРЯДКИ БУЛИ БЕРЕЖЕНІ І ВИКОНУВАНІ!

Пильнувати, щоби в неділі, свята, в торгіві і ярмаркові дні були позамикані коршми!

Арт. 7 протиалькогольного закону з 23. квітня 1920 р. постановляє, що у всіх місцевостях безоглядно заборонені продаж і подавання алькогольних напоїв від 3 год. пополудні передсвятчного дня до 10 год. передполуднем посвятчного дня. Ті самі постанови відносяться до торгових і ярмаркових днів, відпустів (храмів), паломництв (прощ), місій і т. п. в місцевостях положених поза обсягом повітового або воєвідського міста.

Обовязком всіх людей доброї волі в інтересі цілого населення є, щоби строго пильнувати виконання того закону. Як хто зауважить, що в забороненому законом часі в якомусь шинку або в коршмі напиваються люде або продають алькоголь до дому, — то про це негайно донести письменно до приналежного староства, подаючи: 1) коли це було, 2) хто і кому продавав алькоголь, 3) свідки.

Арт. 8 повищого протиалькогольного закона передбачує, що двократне переступлення приписів цього закона спричинює — незалежно від передбачених кар (грошових і арешту до 3 місяців) — втрату концесії.

Не можна продавати алькоголю малолітнім особам і на борг та під застав.

Арт. 7 протиалькогольного закону постановляє також, що: 1) неможна продавати алькоголю особам, які ще не мають скінчених 21 літ життя і ученикам низших і середніх шкіл без огляду на їх вік; 2) не можна продавати алькоголю на борг, під застав, або на відробок.

Це також дуже важна і корисна законна постанова. Отже як хтось зауважить або довідається що коршмар продавав або подавав алькогольні напої дитині, ученикові чи учениці, нелітному парубкові чи дівці, то повинен про це письменно донести до приналежного староства, подаючи: 1) коли це було, 2) кому продавав чи подавав алькоголь, і 3) свідки.

Дуже багато майна потратив наш народ тому, що — не маючи готових грошей — пив на борг, під застав або на відробок. Таких довгів за алькоголь назбирувалося сотки або й тисячі, коршмар скаржив і заберав корову, ґрунт або й хату. Тепер закон це строго забороняє.

Отже поучити громадян, що коршмар не має права давати алькоголю на борг, під застав або на відробок. А хто напився або набрав до дому алькоголю на борг, то коршмареві гроші пропали. Шинкар не має права скаржити за ті гроші, бо суд не тільки, що не присудивби, а то ще й покаравби шинкара за це, що протизаконно давав алькоголь на борг, під застав або на відробок.

Опріч того, як хтось довідається, що шинкар дає комусь алькоголь на борг, під застав або на відробок, то повинен про це донести до приналежного староства подаючи дату, ім'я і назвиско, особи і свідків.

Дбати про законне віддалення коршем від церков, шкіл, судів, фабрик і других публичн. об'єктів

В кожній громаді треба ствердити, чи коршми і шинки дотичної громади є віддалені від церков, домів молитви, шкіл, судів, в'язниць, дворців і залізничних стацій, пристаней пароплавів, касарень (військових і поліційних), фабричних будинків і заведень — навпростець по містах 100 метрів, а по селах навпростець 300 метрів.

Якщо в якійсь громаді віддалення коршем і шинків від таких об'єктів менше, то доконче жадати письменно від приналежного староства усунення шинків чи коршем з тих місць.

**Взори донесень в справі переступлення проти-
алькогольного закону.**

До Староства

В

Ми низше підписані громадяне села
повіту подаємо до відома, що коршмар
Арон Цвібельдуфт в неділю (або: в ярмаркову
днину) дня продавав алкоголь слі-
дуючим особам:*)
Свідки, які під присягою можуть це зізнати є отсі:
.

Староство зволить перевести слідство в тій
справі і, усталивши факт, поступити по думці арт.

*) Подібно можна скласти донесення в справі інших
можливостей переступлення протиалькогольного закону, н.
пр: продавав алкоголь слідуючим неліт-
ним парубкам, дівчатам, або ученикам (цям), дітям і т. п.
або: давав алкоголь на борг (під застав або на відробок)
слідуючим громадянам (кам):

8. закона з дня 23. квітня 1920 р. В. з. ч. 35. з 21.
травня 1922 р. поз. 299.

. дня 19 . . р.

Підписи громадян.

До Староства

В

З огляду на те, що шинк (коршма) п. Іцка Апфельбавма в віддалений від церкви (школи, суду, поліційської касарні і т. д.) на 50 метрів, тому підписана зверхність громадська просить (підписані громадяне прохають) по думці арт. 7. закона з дня 23. квітня 1920 р. В. з. ч. 35 з 21. травня 1922 р. поз. 299: Староство зволить зарядити усунення шинку (коршми) з того місця.

. дня 19 р.

Підписи.

* * *

До боротьби проти алкоголю і проти коршем мусимо стати всі одностайне і доти не спочати, доки не віднесемо цілковитої перемоги!

Мусимо виховати сміливих і свідомих борців-апостолів тверезости!

Мусимо напружити всі сили, щоби звільнити український нарід з пут алкоголізму, бо це передумова його кращої долі.

V. ПРОТИАЛЬКОГОЛЬНІ ЗАКОНИ І РОЗПО- РЯДКИ.

З а к о н

з дня 23. квітня 1920. р. (В. з. Р. П. ч. 35. з 21.
травня 1922. р. поз. 299.) про обмеження про-
дажі і споживання алькогольних напоїв.

Арт. 1. Щоби обмежити уживання алькоголь-
них напоїв, вводиться обмеження продажі напоїв,
що мають більше чим 2.5 проц. алькоголю, вичислених
в арт. 3—6 цього закону. Про усунення з публичного
обороту напоїв, що мають менший відсоток алько-
голю, рішатиме Міністер Публичного Здоров'я в
порозумінні з Міністром Скарбу та Міністром Тор-
говлі і Промислу.

Арт. 2. Ці обмеження відносяться до продажі
вище вимінених напоїв як в посудинах отворених
так і замкнених.

Арт. 3. Під ніяким видом не можна для спожи-
вання продавати алькогольних напиктів, що мають
поверх 45 проц. алькоголю і продаж напоїв приладже-
них з неочищеного алькоголевого спірітусу, що має
в собі фузлі, є заборонена.

Арт. 4. Сільські і міські громади є управнені
(władne są) в межах своєї області ухвалити ціл-
ковиту заборону продажі алькогольних напоїв. Така
ухвала повинна бути принята загальним голосу-
ванням звичайною більшістю голосів.

Голосування заряджує громадська зверхність
(zarząd gminny) будь то з власного почину будь

то на письмєннє домагання $\frac{1}{10}$ частини мешканців громади, що скінчили 21 літ.

Комунальний заряд заряджує голосування най-дальше на протязі чотирох тижнів від дня предло-ження домагання.

Голосування відбувається у святочний день. Спосіб голосування означують виконні приписи.

Ревізія прийнятої ухвали може наступити не вчасніше як по упливі трох літ, від коли увійшов в життя наказ.

Якщо більшість $\frac{2}{3}$ загального числа громад, що входять в обсяг повіту, а обіймають не менше як $\frac{1}{2}$ загалу населення повіту, ухвалить цілковитий наказ алькогольних напоїв, то повітова комунальна влада має цей наказ розширити на цілий повіт.

Ухвалєну громадою, а також заряджену повітовою владою заборону продажі або вишинку алькогольних напоїв мається публично оголосити в спосіб прийнятий в даній місцевості, а заразом мається його доручити у відписі приналежній акцизній і політичній владі, що найменше на 2 місяці перед настанням того калєндарського року, з початком котрого має обовязувати.

Арт. 5. Число місць подрїбної продажі або вишинку алькогольних напоїв обмежується до одного на 2500 мешканців, при чому що найбільше половина з того може бути призначена на вишинки. З хвилиєю, як цей закон видано, не можна в ніякому разі побільшувати числа існуючих місць продажі і то без огляду на число мешканців; зменшення числа місць подрїбної продажі або вишинку алькогольних напоїв у відношенні до вище означеної норми послїдує з днем 1. січня 1921 р.

Рєдукція і ліквідація зредукованих місць продажі мусить бути скінчена до кінця 1922 року.

Міські і сільські громади, суспільні і господарські товариства, що мають набуте перед 1. січнем 1921. р. право виконувати гостинницько-шинкарський промисл, не підпадають під приписи першого відступу цього артикулу, о скільки з тим промислом виконують заразом реставраційний промисл у власному заряді або через віднаємців, що належать до заряду воєнних інвалідів або о скільки цей промисл виконують вдови по поляглих на війні.

Гуртівники можуть доставляти алькогольних напоїв тільки особам управненим до подрібної продажі. Гуртова продаж алькогольних напоїв є концесіонованим промислом.

За концесії, які стягнеться на підставі приписів вичислених в першому відступі, Держава не платить ніякого відшкодування.

Арт. 6. Місця продажі не можуть бути в коротшому віддалені навпростець чим 50 метрів від будинків фабричних, варстатів, що числять понад 50 робітників як також в коротшому віддалені чим 100 метрів від зовнішних границь будинків, в яких містяться церкви, доми молитви віроісповідань признаних Державою, школи, суди, вязниці, двірці і стації залізничі, пристані пароплавів, касарні або заведення, що займають у себе більше чим 100 робітників.

Віддалення 100 метрів відноситься до міст, але на селі це віддалення повинно виносити 300 метрів.

Міністер Скарбу в порозумінні з Міністром Публичного Здоров'я і Міністром Внутрішніх Справ в поодиноких випадках має право зізволити на виїмки від повищої засади.

Арт. 7. Безоглядно заборонена продаж або подавання напоїв з якою-небудь скількістю алькоголю нелітним особам до скінченого 21 року, дальше ученикам низших і середніх шкіл без огляду на вік,

а иншим консументам на кредит, під застав яких-небудь предметів або за доконану працю.

На підставі обмежень передбачених в арт. 1. і 2. забороняється продажу або подавання і споживання алкогольних напоїв:

а) в залізничних буфетах, в обсягу стаційних забудовань та в потягах, на пароплавових перестанках і на самих пароплавах,

б) на цілому просторі касарняних будинків, у військових таборах, як також у військових склепах і буфетах,

в) на цілому просторі фабричних і промислових забудовань як також в льокалях і місцях призначених до спортових і руханкових вправ,

г) в народніх домах (domach ludowych*) і поміщеннях огневої сторожі**),

д) по всіх місцевостях:

1) в яких заряджено військову бранку або мобілізацію, вибори до законодатних тіл, або до комунальних властей через весь час тривання тих заряджень або акції голосування,

2) в яких Міністерство Внутрішніх Справ або уповажнені ним органи в цілі удержання порядку і публичного спокою заборонять продаж або вишинк алкоголевих напоїв на час введення наглих судів, виїмкового стану або масових зібрань населення,

ж) в неділі і свята обходжені державними урядами, при чому обмеження в тому випадку входять в життя від год. 3 передсвятчного дня і тривають до год. 10 рано посвятчного дня,

*) Під цим треба розуміти наші Читальні, Кружки „Рідної Школи“ і инші Товариства, де сходяться люди.

**) Отже по наших „Лугах“, „Соколах“ і других товариствах огневої сторожі.

з) в місцевостях положених поза обсягом повітового, воєвідського або столичного міста також у всі інші дні масових сходин (зібрань) населення як торги, ярмарки, відпусти (храми), паломництва (прощі), місії і т. п. будуть приноровлювані обмеження як під точкою ж),

е) в будинках відданих до ужитку публичної служби.

Хто з причини надужиття алькогольних напоїв в нетверезому стані своїм поведенням дає привід до публичного згіршення, а також той, хто в такому нетверезому стані знаходиться в публичному місці без огляду на своє поведіння — підлягає карі передбаченій в арт. 8. цього закону.

Такій самій карі підлягає і той, хто допровадив другого до такого нетверезого стану, крім того відповідає він попри нетверезого солідарно за всі шкоди і страти зроблені іншою особою, яку допровадив до нетверезого стану або до того причинився.

Арт. 8. Ті особи, що переступили приписи цього закону та розпорядків виданих на його основі, підлягають в адміністраційній дорозі карі гривни до 20.000 марок або 1 місяця арешту, а на випадок повторення переступства гривні до 100.000 марок, або до 3 місяців арешту, о скільки дотичний чин не підлягає тяжчій карі по думці обов'язуючих в поодиноких дільницях карних законів.

Кари арешту і гривни можуть бути наложені одночасно. Понадто можна оречи цюфнення концесії на продаж або вишинк алькоголевих законів.

Двократне переступлення приписів цього закону спричинює — незалежно від передбачених кар — втрату концесії.

Відповідальність за переступлення цього закону гасне після 5 літ, числячи від дня, коли dokonано це переступлення.

В 6. пруській дільниці рішають про вимір кар виключно суди.

Арт. 9. Карам вичисленим в арт. 8. підлягають не тільки власник заведення зглядно його управитель, але також служба, яка допустилася переступлення приписів цього закону, як також всі особи, що ділають проти приписів цього закону.

Арт. 10. Всі зобовязання, що зятягнено, обійшовши постанови цього закону є неважні.

Арт. 11. До співпраці у виконанні приписів цього закона Міністер Публичного Здоровля в порозумінні з властивими міністрами покличе органи державних і комунальних властей як також суспільні організації, що мають на цілі боротьбу з алькоголем, та освітні і кооперативні (spółdzielcze) стоварищення.

Арт. 12. Виконання цього закону поручається Міністрові Публичного Здоровля в порозумінні з Міністром Внутрішніх Справ і Міністром Скарбу, а о скільки ходить про виконання на области 6. пруської дільниці — то Міністрові тої дільниці в порозумінні з Міністром Публичного Здоровля, Міністром Внутрішніх Справ і Міністром Скарбу.

Арт. 13. Цей закон входить в життя з днем його оголошення.

ВИКОННИЙ РОЗПОРЯДОК МІНІСТРА ПУБЛИЧНОГО ЗДОРОВЛЯ

з дня 2. червня 1922. р. (В. з. Р. П. ч. 51. з 11. липня 1922. р. поз. 462.) в порозумінні з Міністром Внутрішніх Справ і Міністром Скарбу до закону з дня 23. квітня 1920. р. про обмеження продажі і споживання алькогольних напоїв.

На підставі арт. 12 закону з дня 23. квітня 1920 р. про обмеження продажі і споживання аль-

когельних напоїв (В. з. Р. П. 1922 р., ч. 35, поз. 299) заряджується що слідує:

§ 1. Заборонено витворювати в краю і спроводжувати з заграниці алькогельні напої, що мають понад 45 проц. альког. Це обмеження не відноситься до виробу спірітусу взагалі і витворювання вижче-відсоткових алькогельних напоїв призначених на експорт.

Пиво, яке містить в собі до 2.5 проц. алькогелю що продуцент повинен зазначити на посудині (бочілочці, бутельці і т. п.), не підлягає обмеженням закону.

Під фузлями в значінні арт. 3 закону треба розуміти продукти одержані при дистеляції сирого спірітусу, витворюваного з матеріалів збіжєвих, окопових і меляси, а які містяться в дистеляті як домішка поруч етильового спірітусу.

§ 2. Крім випадків вичислєних в арт. 7 закону цілковитий заказ продавання й подавання алькогельних напоїв може наступити в даній громаді на підставі загального голосування. Голосування відбувається на засадах, що обовязують при виборах до Сойму. Голосування відбувається на підставі останніх виборчих ліст до Сойму. Скарга проти ухвали відбувається шляхом передбачєним в законі про вибори до Сойму.

§ 3. Про число й розміщення місць вишинку і подрібної продажі алькогельних напоїв рішає властива комісія до боротьби з алькогелєм (§§ 8, 9 і 10 цього розпорядку). Уділювання концєсій на вишинк і подрібну продаж алькогельних напоїв належить до Міністерства Скарбу (у воевідствах: краківськїм, львівськїм, станиславівськїм і тернопільськїм до Міністерства Торговлі і Промислу, у воевідствах: поморськїм і познаньськїм після досі обовязуючих законів).

§ 4. Консументом в розумінні закону є кождий купуючий чи то для спожиття на місци чи для спожиття в дома.

§ 5. Не можна продовжувати концесій на вишинк або подрібну продаж алькогольних напоїв для заведень вичислених в арт. 7. закону точки а), б), в), г), е), які вигасли з днем 1. січня 1921 р.

§ 6. Зарядження вичислені в арт. 7. точки д—1) і з) мають видавати адміністраційні власти І. інстанції, а вичислені в точці д—2) адміністраційні власти ІІ. інстанції.

§ 7. За недозволену продаж або подавання алькогольних напоїв відповідає завсїгди власник заведення, полишений перзонал відповідає тільки тоді, якщо безпосередно причинився до нелегальної продажі.

Постанови передпоследного відступу арт. 7. закону мають застосування у випадках виразного й наглядного для окруження зглядно ствердженого лікарем нетверезого стану.

За доведення когонебудь до нетверезого стану підлягає карі той, хто свідомо допровадив до того стану.

Адміністраційні власти, що другий раз накладають кару за переступлення цього закону, повідомляють про це властиві скарбові власти в ціли принововлення припису відступу 3 арт. 8. закону про цюфнення концесії.

На основі арт. 9. підлягають карам вичисленим в арт. 8. закону поза власником зглядно управителем і службою також всі ті, що обходять приписи закону, споживаючи принесені з собою алькогольні напої в місці і в часі забороненім законом.

§ 8. При адміністраційних властях І. і ІІ. інстанції устанавляється комісії для боротьби з алькоголем, в склад яких входять: представник адмі-

ністраційної влади або його заступник як президент, представник Міністерства Публичного Здоров'я, представник Міністерства Скарбу, 2 представники самоврядування (повітового Соймику, згідно повітової Ради, міської Ради у виділених містах) рівнож 2 представники суспільних організацій, що мають на меті боротьбу з алкоголем, згідно освітніх або кооперативних стоваришень.

§ 9. До обсягу компетенції комісії входять:

а) означення числа і розміщення місць подрібної продажі та вишинку алкогольних напоїв (за підставу обчислень береться населення цілого повіту згідно виділеного міста),

б) опінія в справі адміністраційних кар. Карне оречення адміністраційної влади може наступити тільки після одержання опінії комісії, при чому опінія комісії має бути долучена в дослівному відписі до карного реєстру;

в) визначення своїх делегатів для контролі виконування законних приписів та виданих на їхній основі розпорядків.

§ 10. Комісії для боротьби з алкоголем при адм. властях II. інстанції є надзорчими інституціями для комісій при адм. властях I. інстанції, як рівнож інстанцією для відкликів в справі оречень комісій при адм. властях I. інстанції.

Остаточне вирішення належить в кожному разі до Міністерства Публичного Здоров'я.

Членам комісії при виконуванні своїх чинностей прислугують права державних урядників.

§ 11. Хто переступить цей розпорядок, той підлягає карам передбаченим в арт. 8. закону про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв.

§ 12. Регулямін для комісії до боротьби з алкоголем видає Міністер Публичного Здоров'я в

порозумінні з Міністрами Внутрішніх Справ і Скарбу.

§ 13. Цей розпорядок входить в життя з днем його оголошення. Одночасно тратить обов'язуючу силу виконний розпорядок з дня 16. вересня 1920 р. (В. з. Р. П. ч. 98, поз. 650).

ВИКОННИЙ РОЗПОРЯДОК МІНІСТРА ПУБЛИЧНОГО ЗДОРОВЛЯ

з дня 25. липня 1922. р. (В. з. Р. П. ч. 82. з 29. вересня 1922. р. поз. 728) виданий в порозумінні з Міністром Внутрішніх Справ і Міністром Скарбу в справі частинної зміни виконного розпорядку з дня 2. червня 1922. р. до закону з дня 23. квітня 1920 р. про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв.

На підставі арт. 12. закону з дня 23. квітня 1920 року про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв (В. з. Р. П. з 1922 р. ч. 35, поз. 299) заряджується що слідує:

§ 1. § 8. розпорядку з дня 2. червня 1922 р. до закону з дня 23. квітня 1920 р. про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв (В. з. Р. П. ч. 51 поз. 462) має звучати так:

§ 8. При адміністраційних властях I. і II. інстанції установається комісії для боротьби з алкоголем, в склад яких входять: представник адміністраційної влади або його заступник як предсідник, представник Міністерства Публичного Здоровля, представник Міністерства Скарбу, представник властивого Повітового Соймику (Повітової Ради), один представник Міської Ради повітового міста (у воєвідських комісіях 1 представник Воєвідської Ради і 1 представник Ради воєвідського мі-

ста) та два представники суспільних організацій, що мають на меті боротьбу з алкоголем, згідно освітніх або кооперативних стоваришень.

§ 2. Цей розпорядок входить в життя з днем оголошення.

VI. НАЙВАЖНІШІ РІШЕННЯ НАЙВИЩОГО АДМІНІСТРАЦІЙНОГО ТРИБУНАЛУ.

Скарга (протест) проти ухвали громадян за забороную алкоголю не має здержуючої сили!

Найвищий Адміністративний Трибунал вироком з дня 27. квітня 1925 р. ч. реєстр. 1876/24*) відкинув скаргу Арона Зільбершайна з Бариша проти рішення воєвідського уряду в Тернополі з дня 13. серпня 1924 р. в справі вишинку пива й алкогольних напоїв, як неузасаднену та підвищив засадничу оплату від скарги.

Мотиви: Рішенням з дня 6. січня 1924 р. заборонило бучацьке Староство Аронові Зільбершайнові дальшу продаж алкогольних напоїв під загрозою карних наслідків з арт. 8. закона з дня 23. квітня 1920 р. поз. 299 В. з. з 1922 р., а право на вишинк пива, вина і овочевого вина та вишинк і дрібну продаж алкогольних напоїв уділене йому концесією бувшого цісарсько-королівського Староства з 29. грудня 1910 р. узнало за вигасле, бо там громада на підставі арт. 4 вищенаведеного закона ухвалила в дорозі загального голосування заборону продажі алкогольних напоїв.

Рішенням з дня 13. серпня 1924 р. Воєвідський Уряд в Тернополі не узгяднив рекурсу Арона Зільбершайна проти повищої резолюції і затвердив її з наведених в ній причин, з заміткою, що ухвалу

*) Гляди — „Nr. 637 Wyroki Najwyższego Trybunału Administracyjnego”. Rocznik III, Nakładem „Monitora Polskiego, Warszawa 1926 (Стр. 340—342).

про заборону продажі алкогольних напоїв треба по думці § 2 розпорядку міністерства публичного здоров'я з 2. червня 1922 р. поз. 462. В. з. анальогічно до постанов соймової виборчої ординації поз. 590 В. з. з 1922 р. так довго уважати правосильною, доки її не скасує покликана до того влада.

В скарзі внесений на повище рішення до Н. А. Т. виводить Арон Зільбершайн, що якраз з анальогії арт. 106 соймової виборчої ординації виходить, що плебісцитової ухвали так довго не можна вводити в життя, доки Найвищий Суд не відкинув внесеного проти неї протесту, а в цьому випадку так довго не можна рішити про втрату промислового права, доки ухвала населення громади Бариша не стала правосильною.

Н. А. Т., розглядаючи отсю скаргу, розважив слідує:

По думці арт. 4. закона з 23. квітня 1920 р. поз. 299 В. з. з 1922 р. і на підставі того закона виданого виконного розпорядку Міністерства Публичного Здоров'я з 2. червня 1922 р. поз. 462. В. з. (§ 2) цілковита заборона продажі алкогольних напоїв може наступити в дотичній громаді на підставі загального голосування. Заскаржити дотичну ухвалу можна в спосіб передбачений соймовою виборчою ординацією.

По думці арт. 105. тої ординації з 28. липня 1922 р., поз. 590 В. з. про важність виборів до Сойму, запротестованих або оспорених, рішає Найвищий Суд, а на підставі арт. 106. до часу вирішення протесту чи оспорення прислугує послові заосмотреному в удостовірюючу грамоту право вступу до Сойму і участі в його працях*).

*) Дотичні артикули соймової виборчої ординації звучать:

З огляду на це, що годі перевести зовсім стислу аналогію між виконанням посольського мандату послом, якого вибір заперестовано, а виконанням гостинничо-шинкарського промислу концесіонарем, якого право до продажі алькоголю оспорила громада плебісцитовою ухвалою, то слід застановитися над тим, де лежить *ratio legis* дотичних правних приписів.

Отже арт. 106. соймової виборчої ординації у відношенні до вибору посла мав і без сумніву має на меті в інтересі загалу даного виборчого округу не оставляти його без парламентарного представництва на випадок оспорювання вибору посла в часі доходжень, які нераз тривають довго, та хоронять в першу чергу волю виборців, виявлену вислідом голосування таким чином, що доти узнає ту виявлену волю істотною, доки покликана до цього влада не уневажнить доконаного вибору.

АРТ. 105. 1) Про важність заперестованих або оспорених соймом виборів рішає Найвищий Суд.

2) Найвищий Суд рішає в справі виборів в складі трох судів на явному засіданні після вислухання прокуратора і заінтересованих.

3) Поступування у виборчих справах є вільне від оплат.

АРТ. 106. До хвилі вирішення протесту чи оспорення, прислугує послові заосмотреному в удостовірющу грамоту право вступу до сойму і участи в його працях.

АРТ. 107. Найвищий Суд уневажнить вибір посла, чи заперестовані вибори:

1) Коли зістане стверджене, що в данім виборчім окрузі мали місце при виборах перекупства, вимушення, фалшування, або які-небудь інші неправильности в розмірах що могли змінити вислід виборів.

2) Коли вибори переведено незгідно з постановами отсего закона а ці ухили могли вплинути на вислід виборів.

АРТ. 109. На випадок уневажнення голосування і виборів міністер внутрішніх справ зарядить на протязі 14 днів від дати уневажнення виборів нові вибори в тій окрузі, чи в тім обводі. де уневажнено голосування.

Ідентично мається справа з плебісцитом, який переведено на підставі протиальк. закону. Вже самий заголовок того закону «про обмеження продажу і споживання алкогольних напоїв» — не говорячи про його зміст — вказує, що метою того закону є боротьба з алкоголем, а до участі в тій боротьбі старається згаданий закон притягнути не тільки державні і комунальні влади, освітні і кооперативні товариства та суспільні організації, але також найширший загал горожан, даючи йому в арт. 4. змогу ухвалювати цілковиту заборону алкогольних напоїв.

Отже, приноровлюючи до того роду ухвал анальогічні приписи соймової виборчої ординації, мусів Н. А. Т. прийти до переконання, що в цьому випадку йде про охорону волі загалу, яку виявив він dokonаною ухвалою, отже ту ухвалу треба так довго уважати легальною, доки покликаний до вирішення протесту Найвищий Суд не узнасть її незаконною. Бож не дасться навіть подумати, щоби приписи, які обмежують продаж і споживання алкоголю, стреміли до улекшення його продажі і споживання, створивши анальогію між особою, що виконує шинкарський промисл а послом, а могло тут ходити тільки про анальогію між виявом волі зазначеної виборчим актом а виявом волі зазначеної плебісцитовим актом.

В цій справі жадна сторона не оспорювала того, що населення громади Бариш перевело таку ухвалу. Якщо таку ухвалу переведено, то анальогічно до арт. 106. соймової виборчої ординації ухвалена громадою Бариш заборона продажі алкоголю повинна так довго мати обовязуючу силу і цій громаді дана можливість в праці над поборюванням алкоголізму, доки не вирішиться протесту.

Закиду, піднесеного на розправі заступником позиваючого, немов би протест внесений проти плебісцитової ухвали мав аналогічно до загально обов'язуючої засади наслідок здержуючий виконання тої ухвали, Н. А. Т. не узгляднув, бож до справ плебісциту мають приноровлення приписи соймової виборчої ординації, а не постанови, що відносяться до адміністраційного поступовання взагалі.

З повищих мотивів треба було скаргу відкинути.

Рішення про підвищення засадничої оплати спірається на постанові арт. 3. закона з 22. вересня 1922 р., поз. 800. В. з.

Рішення в справі усування коршем *) що близко церков, шкіл і т. д.

Найвищий Адміністраційний Трибунал вироком з дня 21. грудня 1925 р., ч. реєстр. 1435/24 відкинув скаргу Шеви Вінштайн проти рішення Тернопільського Воевідства з 24. червня 1924 р. в справі перенесення льокалю як неузасаднену, а разом підвищив засадничу оплату від кавції, бо постанова арт. 6. закона з дня 23. квітня 1920 р. по тексті усталенім рішенням Міністерства Публичного Здоровля, Міністерства Внутрішніх Справ та Скарбу з 10. квітня 1922 р., поз. 299. В. з. не входить в обсяг компетенції комісії для боротьби з алькоголізмом, і, як самостійна правна норма о поліційному характері повинна бути приноровлена адміністраційними властями від хвилі як той закон увійшов в життя.

*) Гляди — „Nr. 842. Wyroki Najwyższego Trybunału Administracyjnego“ „Rocznik III. Nakładem „Monitora Polskiego Warszawa 1926 (стор. 945—948).

Мотиви: Громадська Рада в Охримівцях ухвалила дня 3. грудня 1923 р. виступити до староства в Збаражі з представленням, щоби поручило Шеві Вінштайн замкнути льокаль з вишинком алькогольних напоїв, бо віддалений заледво 10 метрів від церкви.

В наслідок того представлення вище назване Староство перепроварило доходження, ствердило, що льокаль, в якому Шева Вінштайн виконує свій гостинничо-шинкарський промисл, не відповідає постанові арт. 6. закона з 23. квітня 1920 р., поз. 210. В. з. «про обмеження продажі і споживання алькогольних напоїв», бо віддалений заледво біля 20 метрів від церкви і рішенням з 16. лютого 1924 р. поручило перенести шинк в 6-тижневному речинці до иншого льокалю, що відповідав би постановам наведеного закона.

Тернопільське Воевідство рішенням з дня 24. червня 1924 р. не узгляднило рекурсу Шevi Вінштайн, а тим самим узнало рішення Староства правосильним з тою тільки зміною, що речинець для перенесення шинку до иншого льокалю продовжило до шести місяців.

В скарзі до Н. А. Т. закидає Шева Вінштайн заскарженій владі хибну оцінку справи під правним оглядом і нарушення форм адміністраційного поступовання з тої причині, що по думці арт. 5. і 6. вище наведеного закона з 23. квітня 1920 р. в звязку з арт. 3. виконного розпорядку з 16. вересня 1920 р., поз. 650. В. з. і § 9 виконного розпорядку з 2. червня 1922 р., поз. 462. В. з. розміщення місць продажі алькогольних напоїв є вповні зависиме від редуції шинків і входить в компетенцію комісії до боротьби з алькоголем. Між тим досі не переведено в Малополющі редуції шинків і староство видало своє рішення без участі зга-

даної комісії. Окрім того позиваюча зазначає, що вишинк виконує від 50 літ в льокалі, що є її власністю, що в знищених війною Охримівцях іншого льокалю нема, а богослуження відбуваються в церкві, викінченій тільки що в 1923 р. в неділі і свята с. є. в днях, коли шинк є замкнений.

В такому стані справи Н. А. Т. розважив що слідує: на основі арт. 5. закона з 23. квітня 1920 р. «про обмеження продажі і споживання алкогольних напоїв» по текстові міністеріяльного розпорядку з 10. квітня 1922 р., поз. 299. В. з. число місць подрібної продажі або вишинку алкогольних напоїв обмежується до одного на 2.500.

На підставі § 8. виконного розпорядку з 22. червня 1922 р., поз. 462. В. з. до вище наведеного закона установається при властях І. і II. інстанції комісії до боротьби з алкоголізмом, а до обсягу їхньої компетенції належить по думці § 9. тогож розпорядку також означення числа та розміщення місць подрібної продажі як також вишиноків алкогольних напоїв, при чому за підставу до обчислення береться населення цілого повіту згідно вилученого міста.

Одначе з повищих приписів всупереч твердженню позиваючої зовсім не виходить, немов би постанову арт. 6. закона з 23. квітня 1920 р., по якій місця вишинку і продажі алкогольних напоїв не можуть міститися в містах в промінні коротшім від 100 метрів, а по селах від 300 метрів від зовнішніх границь будинків, в яких містяться церкви, доми молитви, школи, суди, тюрми, залізничні стації і пристані та промислові заведення можна приновити тільки після того, коли комісії для боротьби з алкоголізмом зачнуть свою діяльність в справі переведення редукції місць вишинку і продажі тих напоїв.

Бож по думці вище згаданих арт.5. закона і §§ 8 і 9 виконного розпорядку з 2. червня 1922 р. кожна комісія має за завдання означити число місць вишинку і продажі алькогольних напоїв та їх розміщення в кожній поодинокій місцевості в тому ж районі, щоби таким чином виконати наказ закону що до відношення одного місця продажі на 2.500 душ населення.

Натомість вказування льокалів (домівок), в яких має відбуватися вишинк і подрібна продаж алькогольних напоїв, не може входити в обсяг компетенції комісії до боротьби з алькоголізмом хоча-б тому, що тільки справою заінтересованого власника концесії може бути вишукування та досягнення в кожному конкретному випадку відповідного льокалю та заключення дотичної умови найму.

Постанову арт. 6. закона з 23. квітня 1920 р. спричинено бажанням пошанувати культ та запевнити тишину і спокій у виконуванні названих чинностей як н. пр. у відношенні до шкіл і судів або оглядами безпеки, о скільки ходить про більше число зібраних людей як тюрми, залізничні стації або промислові заведення, а цього не можна було б досягнути, якщо вишинки і місця подрібної продажі находились би занадто близько вичислених будинків. Ця постанова як також постанова арт. 7. того ж закона, заборонюючи подавати алькогольні напої в потягах, на перестанках, в залізничних буфетах і т. д., містять категоричні заборони о поліційному характері, вони по думці вище наведеного є незалежні від чинностей комісії і становлять самостійні правні норми, які треба було приноровляти негайно від хвилі, як увійшли в життя. Тому, якщо закон з 23. квітня 1920. поз. 210 В. з. увійшов би був в життя 6. травня 1920 р., то вже від тої дати прислугувало адміністраційним властям право вида-

вати зарядження, щобі запевнити виконання постанов арт. 6. і 7. наведеного закона, які без істотних змін увійшли ново усталеним розпорядком Міністерства Публичного Здоров'я, Внутрішніх Справ та Скарбу з 10. квітня 1922 р. в тексті того закона.

Тому, як стверджено, що вишинк позиваючої в Охримівцях був віддалений заледво 30 метрів від церкви, чому впрочім сама позиваюча не перечить, то пізвана власть слушно поручила її перенести свій вишинк до иншого льокалю, що відповідав би услів'ям арт. 6. закона з дня 23. квітня 1920 р. і в тому випадку Н. А. Т. не міг доглянути ані незгідности з законом ані порушення форм адміністраційного поступовання зі шкодою позиваючої.

Найвищий Адміністраційний Трибунал, не торкаючись вияснень позиваючої як неістотних в тому стані річей, віддалив з вище наведених мотивів скаргу як неузасаднену.

Підвижка засадничої оплати спірається на постанові арт. 3. закона з 22. вересня 1922 р., поз. 800. В. з.

З друкарні Щасного Беднарского
в аренді „Кооперативи Гра-
фічного Промислу“
у Львові,
Ринок
9.

K 3

1398

KOŚCIÓŁ
A NOWOCZESNY RUCH
PRZECIWALKOHOLOWY.

1338

19.200

кон. 3
KS. NIKODEM CIESZYŃSKI.

KOŚCIÓŁ A NOWOCZESNY RUCH PRZECIWAŁKOHOLOWY.

SZKICE HISTORYCZNO-SPOŁECZNE
× × × Z PRZEDMOWĄ × × ×
KS. KAZIMIERZA NIESIOŁOWSKIEGO.

15.000

POZNAŃ 1914. NAKŁADEM I CZCIONKAMI
DRUKARNI I KSIĘGARNI ŚW. WOJCIECHA.
NEW-YORK, THE POLISH BOOK IMP. CO. INC.

2375.09'(4п)-352

ZA ZEZWOLENIEM WŁADZY DUCHOWNEJ.

PRZEDMOWA.

Kościółowi katolickiemu robi się często zarzut, że nie posiada należytego zrozumienia dla zagadnień socyalnych, że owszem nieraz wrogie względem nich zajmuje stanowisko. Zarzut taki podnoszono także odnośnie do sprawy alkoholizmu.

Katolicy, nieobeznani gruntownie z nowoczesnym ruchem przeciwalkoholowym, byli nieraz w przykrem położeniu, gdy wskazywano im na wspaniałe rezultaty pracy na polu walki z alkoholizmem w krajach specyficznie protestanckich jak w Norwegii i Finlandyi lub na imponujące cyfry organizacyi przeciwalkoholowych, hołdujących zasadom indyferentyzmu religijnego jak n. p. Dobrych Templaryuszy i t. p. Na zapytanie: co Kościół katolicki na tem tak ważnem polu pracy socyalnej zrobił, następowało nieraz kłopotliwe milczenie. A przecież sprawa alkoholizmu nie jest i nie była nigdy Kościółowi obojętną. Z dumą może Kościół wskazywać na liczne zastępy swych sług, zwalczających alkoholizm z zaparciem się siebie, z apostołską nieraz gorliwością. A nie brak i owców nieraz wprost zdumiewających.

Niestety, rzadko kto zdawał sobie z tego sprawę, prawdopodobnie z powodu zupełnej nieznajomości historyi ruchu przeciwalkoholowego, a może też i z tego powodu, że Kościół jest instytucją wszechświatową, trudno przeto wiedzieć, co w poszczególnych krajach dzia-
łano w walce z alkoholizmem.

Dlatego z uznaniem powitać należy pracę: Kościół a ruch przeciwalkoholowy. Cyfry i fakta skrzętnie przez autora zebrane dają najlepsze świadectwo prawdzie, że Kościół w dziedzinie walki z alkoholizmem spełnia swe zadanie prowadzenia dusz do nieba.

Kto uważnie przeczyta cenną pracę, odniesie pozatem jeszcze inne korzyści: zapozna się np. z historią ruchu antyalkoholowego, jako też z nowoczesną metodą zwalczania alkoholizmu.

Ci katolicy, którym się nieraz wydaje, że najnowszy ruch przeciwalkoholowy jakoś trudno pogodzić z duchem Kościoła, przekonają się ze zdumieniem, że ten ruch jednoczy pod swym sztandarem tysiące kapłanów katolickich i zakonników, że z zapalem go krzewili dostojnicy Kościoła, że nawet sami Namiestnicy Chrystusowi kilkakrotnie wiernym go polecali.

Autor pracy niniejszej pięknego i pożytecznego podjął się zadania i jestem przeświadczony, że z zadania dobrze się wywiązał.

Ks. Niesiołowski.

Duchowieństwo w krajach angielskich.

Mathew i Manning.

Nowoczesny ruch przeciwalkoholowy podobnie jak każdy inny ruch społeczny zapowiadał się, nim wystąpił na widownię dziejową, w poglądach mężów, wybitnych swym rozumem praktycznym, bystrem okiem dostrzegających niebezpieczeństwo alkoholizmu. Za takich zwiastunów tego nowego prądu antyalkoholowego uchodzą Benjamin Franklin, który rozwodzi się w swojej „Autobiography“ (V.) o szkodliwości piwa i przez cały ciąg życia trwa w abstynencyi, oraz Tomasz Jefferson, kierujący się jako prezydent w administracyi zasadami abstynenckjemi.

W ich krajach zawrzała też niebawem walka z odwiecznym wrogiem — alkoholem, tem potężniejsza, im groźniejszym się stawał. Po niedostatecznych usiłowaniach złamania jego wpływu z pomocą Towarzystw wstrzeмиęźliwości zawiązało się 1826 r. w Bostonie „Amerykańskie Towarzystwo abstynenckie“ (The American Temperance Society).

Zasady nowe rychło przedostały się do Europy, a ponieważ i tu nie brakło ludzi w dal patrzących i pragnących zmiany na lepsze, wnet się przyjęły i rozpowszechniły. Prawdziwy „apostół wstrzemięźliwości“ pojawił się w Irlandyi, genialny kapucyn z Corku.

Teobald Mathew¹⁾ urodził się 10. października 1790 r. w Thomastown²⁾ w południowej Irlandyi. Odebrawszy staranne wychowanie i wykształcenie, wstąpił do zakonu Kapucynów. Wyświęcony 1814 r. na kapłana, dostał po krótkich studiach posadę w Kilkenny, a stąd powołano go do Corku, gdzie po niedługim czasie stał się ulubieńcem wszystkich dzięki wytrwałej obowiązkowości, hojnemu miłosierdziu i wyteżonej pracy społecznej.

Gdy Mathew rozpoczynał swą działalność, kraj znajdował się w okropnem położeniu. Wprawdzie od r. 1829 usiłowania O'Connella polepszyły stosunki polityczne, ale było potrzeba zupełnego odrodzenia na polu ekonomicznem.

Irlandczycy zepchnięci do stanowiska helotów, wysługując się wszechmożnym lordom angielskim, szukali zapomnienia twardej doli w kieliszku i oddawali się ogólnie nałogowi pijaństwa podsycanemu przez wytwórczość kra-

¹⁾ Źródła: P. Cajetanus, P. Mathew. P. Mathew, Apostel Irlands, Von einem Priester der Erzdiözese Köln. Savoy: „Les trésors de la sainte abstinence“, str. 393—402. Bergmann: „Geschichte der Antialkoholbestrebungen“, str. 271—75. Mów: Metsju.

²⁾ Mów: Tomestaun.

jową, polegającą przeważnie na wyrobie alkoholu we wielkich i licznych gorzelniach, bo kraj rolniczy hodował ogromne ilości ziemniaków. Połcwa Irlandczyków korzyła się przed demosem pijaństwa, któremu i młodzież ulegała. Kraj stał się krajem pijaków i żebraków. Potwierdzał to sam Mathew, gdy później w Londynie powiedział, że Irlandczycy do roku 1838 „byli najwięcej uciskanym, ale też i najwięcej rozpojonym narodem na ziemi”.

Z pijaństwem kojarzyły się jeszcze inne dwa źródła nędzy: lenistwo i ciemnota. Do usuwania tych wad narodowych zabrał się Mathew z poświęceniem sobie właściwym.

Rozpoczynając pracę u podstaw, założył kilka szkół przemysłowych dla dzieci, by je zaprawiać do pracy i trzeźwości, zbierał datki i sypał nimi w około, zajmował się losem wykolejonych młodzieńców, słowem stał się „Ojcem ubogich”, jak go nazywano.

Należąc do grona kierowników Domu ubogich (Workhouse), stykał się bezustannie ze straszhwymi skutkami alkoholizmu. Większa część robotników, chroniących się do tego Domu, zawdzięczała nędzny swój los pijaństwu. Gorliwy kapłan czynił, co mógł, by zmniejszyć pijaństwo, ale skutek nie odpowiadał jego wyteżonym staraniom. Począł się więc oglądać za bronią ostrzejszą, środkiem skuteczniejszym niż jest zwykła wstrzemięźliwość.

Podówczas istniało już w Corku towarzystwo abstynentów, składające się z nielicznych

członków-protestantów. Ożywieni jak najlepszymi chęciami, pracowali z energią, lecz bez powodzenia, bo lud katolicki nie miał do nich zaufania i zrażał się ostremi żądaniem. Na czele towarzystwa stał kwakier William Martin, współpracownik Mathewa z Domu ubogich. Widział on usiłowania Mathewa w rugowaniu pijaństwa, mówił mu często o zaletach towarzystwa spodziewając się, że pozyskaniem tak dzielnego człowieka dla sprawy ruch cały się wzmoże.

Po długim, sumiennem rozważaniu i żarliwej modlitwie, zwołał Mathew za zezwoleniem przełożonego pierwsze zebranie przeciw-alkoholowe.

Dnia 10. kwietnia 1838 r. zebrała się mała garstka, bo tylko 59 osób, późnym wieczorem w jednej ze sal szkolnych w Corku. Mathew przemówił z zapalem. Przedstawiwszy w jaskrawych barwach nędzę spowodowaną przez alkohol, a abstynencyę jako najlepszy środek zaradczy, określił plan swej działalności kończąc temi słowy: „Jeżeli nasze usiłowania uchronią choć jedną duszę od śmierci wiecznej, czyż dla tego już nie opłaci się rozpocząć! Rozważywszy sobie dobrze, jestem mocno przekonany, że ani wam ani mnie ani wogóle zdrowemu człowiekowi napój wyskokowy niepotrzebny. Proszę was tedy, pójdźcie za moim przykładem. Pierwszy wpisuję się w tę księgę tutaj i mam nadzieję, że w krótkim czasie się zapełni“. Wymawiając owe pamiętne sło-

wa: „Niechże tak będzie! W imię Boże!“ — sięgnął drżącą ze wzruszenia rękę po pióro i zapisał na pierwszej stronnicy: O. Teobald Mathew, ze zakonu Kapucynów.

Burza oklasków zerwała się w sali. Ścisniano dłoń dzielnego zakonnika, dziękując za rozpoczęcie zbożnego dzieła. Wszyscy zapisali się do szczęsnej księgi.

Taki był początek „Towarzystwa abstynencyi zupełnej w Corku“ (Cork total abstinence Society), początek owego ruchu, który w krótkim czasie ogarnął kraj cały i przeniósł się do Anglii i Ameryki i innych krajów, świat cały w podziw wprowadzając.

Poczęła się teraz wytrwała praca: zebrania, wykłady, przyjmowanie członków, a wszystko tak dziwne i wspaniałe, że zda się być bajką. Po niejakiś czasie bowiem towarzystwo Mathewa, jak pisze Savoy, liczyło 200,000 członków.

Sława o powodzeniu zakonnika rozeszła się po całej wyspie. Z wielu miast poczęto słać posłów do Corku, prosząc Mathewa, by przybył. A Mathew ożywiony szlachetnym zapalem dla wielkiej idei, dla której chciał pozyskać jak najwięcej rodaków, rozpoczął swą wędrówkę od miasta Limerick.

Gdy przybył dotąd, tłumy nieprzejrzane z okolicznych miast i wiosek czekały już. Rozgorzał zapal nie do opisania, gdy zakonnik począł opowiadać o swych dążeniach i zachęcać gorąco do wstąpienia w szeregi tej nowej

armii. Naoczni świadkowie opowiadali, że tłumy porwane wymową zakonnika cisnąc się doń rozrywały szpaler, utworzony przez regiment szkocki, unosząc z ziemi konie i jeźdźców. Inni przechodzili po głowach i ramionach swych sąsiadów, by się tylko dostać do zakonnika. A on w szarym swym habicie stał spokojny pośród głów wiru z okiem pałającym, z uśmiechem czarującym. Sprawnie dzieląc niesforną ciżbę na grupy po kilkadziesiąt ludzi, wypowiadał donośnym głosem formułę zobowiązania: „Przyrzekam z pomocą Bożą wstrzymywać się od wszelkich napojów upajających“, a lud powtarzał ją chórem. W taki to sposób przyjmował Mathew zwykle nowych członków, wręczając im jeszcze na pamiątkę medal.

W czasie czterodniowej pracy w Limerick powiększyła się liczba jego zwolenników o 150,000.

I w innych miastach tysiące spieszyły na głos potężnego zakonnika, który przyjmowany i witany przez biskupów i władze świeckie, słuchaczy wprost czarował ognistą swą wymową. I tak w Lismore 25,000 złożyło przyrzeczenie, w Gort 40,000, w Ennis 30,000, w Loughrea¹⁾ 51,000, w Portumna²⁾ 20,000, a w Dublinie nawet 178,000³⁾. Tutaj kazał pod gołem niebem i znowu zapal taki ogarnął słu-

¹⁾ Mów: Loree.

²⁾ Mów: Portamne.

³⁾ Bergmann podaje, że liczby te nie są przesadne, raczej za małe.

chaczów, że nawet zagorzali protestanci nie wahali się pójść za jego wołaniem. Szczególnie przejęli się jego zasadami studenci z protestanckiego „Trinity College“¹⁾).

Mathew patrząc na potężniejący ciągle ruch, oglądał się za środkami, zapewniającymi mu trwałość na długie lata. Do tego potrzeba było szczególnie warstw oświeceńszych, któreby w głębokiem przekonaniu o doniosłości tego przedsięwzięcia wytrwale dlań pracowali i nie pozwolili na rozprzeżenie. — W pierwszym rządzie postanowił zyskać młode duchowieństwo dla swej idei. Pospieszył więc do seminaryum do Maynooth²⁾ i tu od razu 250 studentów razem z 4 profesorami stało się jego zwolennikami.

Stąd szła dalsza wędrówka po miastach i parafiach zielonego Erynu mianowicie w północnej jego części. Już 1842 r. mógł Mathew powiedzieć: „Z pomocą Bożą wzniosłem sztandar wstrzemięźliwości we wszystkich katolickich parafiach Irlandyi; Bóg hojnie pobłogosławił mej pracy“.

Znalazł on też niemałe poparcie między inteligencją świecką, a nawet między właścicielami gorzelni, chociaż im wielkie szkody wyrządzał. Do zwolenników skromnego zakonika zaliczali się mężowie tacy jak O'Connel, szlachetny „Oswobodziciel Irlandyi“, książę Devonshire³⁾, lord Errington i inni.

¹⁾ Mów: Trinity kolidż — gimnazyum Trójcy św.

²⁾ Mów: Mejnuts.

³⁾ Mów: Diwenszajr.

Ruch ten narodowy liczący 1842 r. już 2 miliony zwolenników, zajaśniał jutrzrenką odrodzenia dla ludu irlandzkiego, jak o tem wymownie świadczą przemówienia biskupa Wisemana¹⁾, późniejszego kardynała, opisy tych, którzy patrzeli na przemianę stosunków, a także dane statystyczne. Wytwórczość okowity o połowę się zmniejszyła, między robotnikami zapanowała pracowitość, w rodzinach rozpromieniało szczęście. Blocher podaje, że „liczba więźniów w śledztwie w latach od 1839—1841 z 36,392 zmalała do 21,790, a skazanych przestępców z 12,049 do 9297“.

Tryumfy zakonnika odbiły się głośnem echem na sąsiedniej wyspie i rychło poczęto słać poselstwa po niego. Najpierw przeprowił się Mathew do Szkocyi, gdzie w stolicy kraju przez kilka dni z powodzeniem działał. Niebawem rozpoczął swój tryumfalny pochód w Anglii od środowisk przemysłowych Manchesteru²⁾, Leedsu, Hullu itd., aż wreszcie 1843 r. dotarł do Londynu, z radością oczekiwany i z entuzjazmem witany. Wieść o jego przybyciu rozeszła się lotem błyskawicy po olbrzymiem mieście, bo plakaty oznajmiały ją jako „glorious news“³⁾. Tłumy poczęły więc płynąć na zebrania katolickiego mnicha, a były tak wielkie, iż żadna sala nie mogła ich po-

¹⁾ Mów: Waizmena.

²⁾ Mów: Menczesteru, Lidzu, Harlu.

³⁾ Mów: glorjes njus — wspaniała wieść.

mieścić. Mathew musiał wiece urządzać pod gołym niebem.

Zazwyczaj trwało takie zebranie, jak podaje naoczny świadek ks. Seling, od 11 rana do samego wieczora z udziałem 10, 20, 50, a niekiedy i stu tysięcy. Przebieg był następujący. Najpierw przemawiał Mathew, a mówił nie dłużej jak pół godziny. Po nim zjawiali się na mównicy ludzie z różnych zawodów i warstw, opowiadając przeważnie zdarzenia z własnego życia. W czasie tego Mathew, stojąc przed mównicą, zgromadzał w około siebie chętnych i udzielając im błogosławieństwa, przyjmował do grona abstynentów. Wzruszające się tu nieraz rozgrywały sceny. Tak przybył z innymi młodzieńcy ksiązę Norfolk, prosząc o medal. Mathew, znając go, zwracał jego uwagę na doniosłość postanowienia. Na to odrzekł ksiązę: „Czyż Ojciec nie wie, że dziś miałem to szczęście przyjąć z rąk Ojca Komunię św.? Dobrze rozważyłem przedsięwzięcie swoje i za nie Bogu dziękuję i z Jego pomocą pragnę je wykonać“.

Wyteżona praca obfite przyniosła plony: 250 tysięcy nowych ochotników. Ze zadowoleniem wracał Mathew do ojczyzny.

Niespodziewane ciosy! Jego wydatki na podróże, jego szczodroblliwość dla ubogich obarczyły go niemałymi długami. Jakiś fabrykant kazał go aresztować w chwili, gdy w Dublinie przyjmował nowych członków. Na

wieść o uwięzieniu zakonnika, zebrano ową sumę dobrowolnemi składkami i uwolniono go.

Większe było nieszczęście, gdy głód i choroby zakaźne nawiedziły Irlandyę 1846 r. Ofiary tych klęsk liczono na 300,000. Mathew był teraz aniołem stróżem swych ziomków. Jego energia podwajała się, chociaż spostrzegał, jak jego wielkie dzieło poczęło się chwiać. Tem więcej się krzątał. Niósł pociechę religijną, naprawiał, co się popsuło, darzył datkami obfitymi, gdzie było potrzeba. Na jego ręce bowiem przysyłano całe okręty ze zbożem, z żywnością, jemu oddawano olbrzymie sumy do dyspozycji. — Dzięki niezmordowanej działalności uchronił towarzystwa abstynenckie od rozpadnięcia się; choć ruch cały niepowetowane poniósł straty.

Na ponowne, usilne zaproszenia pospieszył wreszcie, gdy kraj rodzinny po klęskach swych począł się dźwigać, do Ameryki. Na wieść o jego przybyciu wyjechał 2-go lipca 1849 r. lord prezydent Nowego Jorku na czele magistratu i deputacyi różnych towarzystw naprzeciw aż do Staten-Island¹⁾), by irlandzkiego bohatera w tryumfie wprowadzić do świątecznie przybranego portu.

Po dwutygodniowej pracy w stolicy pospieszył Mathew do Bostonu, Filadelfii i Waszyngtonu²⁾), gdzie mu wyznaczono miejsce

¹⁾ Mów: Stejten Ajlend.

²⁾ Jego pobyt w tem mieście dziś jeszcze przypomina katedra im. Mathewa, skąd rozbrzmiewają hasła przeciw alkoholizmowi.

w kongresie — odznaczenie, jakie tylko Lafayette i królów spotkało.

Zwiedził także Stany południowe i tu działał szczególnie między swymi ziomkami — wychodźcami. Obfitą w skutki działalność streszcza „New Vork Herald“, jak następuje: „Od dnia swego przyjazdu począwszy, zwiedził 35 Stanów Unii. W przeszło 300 największych miastach naszych założył stowarzyszenia wstrzemięźliwości, a więcej niż pół miliona naszych współobywateli przeszło do jego zwolenników. W swych podróżach zrobił 37 000 mil (angielskich), które połączone z podwójnym przejazdem przez ocean składają się na drogę dwa razy tak długą jak podróż około świata. Chociaż dolegało mu cierpienie grożące śmiercią, gdyby zbyt się wysilał, nie życzył sobie ani chwili spoczynku. Na północy i południu, na wschodzie i zachodzie wszędzie spełniał, bardzo pilnie, pełen skromności, szczytne swe posłannictwo, podnosząc upadłych współbraci, z powrotem przywołując synów marnotrawnych na łono społeczeństwa, przypominając ludzkości tę pocieszającą prawdę, że na ziemi nigdy nie zapóźno żałować swych grzechów i z nich się poprawić. Bez zarozumiałości i pychy faryzejskiej chodził ścieżkami swego posłannictwa, opowiadając podobny Boskiemu swemu Mistrzowi o wstrzemięźliwości, sprawiedliwości i przyszłym sądzie“.

Długoletnie trudy stargały jego zdrowie,

Kościół a ruch przeciwalkoholowy.

2

Львівська державна
наукова бібліотека

Львів. Бібліотека
АН УРСР

15.000.

apopleksya się powtórzyła, musiał więc wracać do ojczyzny. Za poradą lekarzy wyjechał na Madeirę, a ostatnie swe chwile spędził nad morzem w miasteczku Queenstown¹⁾. Gdy się dowiedziano o groźnym stanie „Apostoła wstrzemięźliwości“, tłumy poczęły ściągać do jego mieszkania, a on bliski już śmierci z łoża niemocy wciąż jeszcze przyjmował przyrzeczenia gorliwych.

Umarł w uroczystość Niepokalanego Poczęcia N. M. P. 1856 r.

Zwłoki jego sprowadzono do Corku i złożono je, jak sobie życzył, na „cmentarzu ubogich“, który sam kiedyś założył.

Wdzięczni ziomkowie wystawili mu 1864 r. pomnik, a 1890 r. obchodzono we wszystkich krajach i koloniach angielskich uroczyste rocznicę jego urodzenia.

W życiowej działalności tego niezwykłego męża najwięcej zaznaczyła się jego praca dla abstynencyi. Ona jest gwiazdą przewodnią jego dążeń, szczytną treścią jego działania, wcieleniem w czyn myśli Bożej, jaką Opatrzność o nim miała. A dziwnie się praca ta, prawie cudownie przejawia w czasie tej 19-letniej działalności. Z podziwu i zdumienia nie wychodzimy, czytając o tem powodzeniu olbrzymiem, prawie bajecznem tak, iż zdawałoby się nam, że to jakieś przesadne opowiadanie z romantycznego średniowiecza. A je-

¹⁾ Mów: Kinstaun.

dnak to kawał dziejów. Wnikając w charakter tego wielkiego męża, pojmujemy dobrze, że zasługiwał na takie błogosławieństwo Boże.

O sercu szerokiem umiał on zapłonać tą potężną miłością dla ojczyzny i współbraci, o umyśle bystrym, obejmującym dalekie widnokreśli, umiał wnikać w głębię duszy ludzkiej, jej pragnienia i pobudki działania, umiał zrozumieć potrzeby społeczeństwa i zaradzić stosownymi środkami. Poznaawszy, jak walecznym środkiem przeciw potędze alkoholizmu jest abstynencya, a środkiem niezbędnym, uchwycił broń tę z zapalem młodzieńczym w swe krzepkie dłonie i przez tyle lat aż do śmierci walecznie nią władał.

Nie był to jednak mnich sfanatyzowany swą ideą, nie mający wyrozumienia dla innych, postępujących inaczej, używających napojów alkoholowych, a może nawet zwalczających ruch abstynencki. Ani śladu z tego w życiu Mathewa. Znadto był rozsądny, żeby nie wiedzieć, że fanatyzm szkodzi sprawie więcej niż pomaga, znadto był przepojony miłością Chrystusową, by głównego jej znamienia nie wycisnąć na czynach swoich. Wszędzie występował umiarkowanie. Z ust jego słyszemy te zasadnicze słowa: „Jeżeli chwale abstynencyę i zapraszam wszystkich do wstępowania w nasze szeregi, to jednak nie ważę się ganić tych, którzy umiarkowanie używają napojów alkoholowych. Nie potępiam ich tak samo, jak św. Paweł nie potępił ucz-

ciwego małżeństwa. Ograniczam się tylko do powiedzenia, że chrześcijanin, obowiązujący się do abstynencji od napojów upajających, nie zrzeka się żadnej przyjemności prawdziwie jego godnej i że pobudki święte popychają nas, by współbraciom dawać przykład wstrzeźliwości“.

Ułatwiało także jego pracę poparcie i życzliwość ze strony rządu. Mathew chciał, by ruch abstynencki nie wychodził poza ramy ściśle społeczne, więc unikał wszelkiej polityki, chociaż miał w swoim gronie O'Connella i Norfolka.

Wiedział dokładnie, jak naprężony stosunek Irlandyi do Anglii, miał przed oczyma walkę co dopiero stoczoną, pracował więc zawsze nad tem, by spokojnie i bez narażenia się potężnemu wrogowi podnosić naród moralnie i dodawać mu prawdziwych sił żywotnych. A wykonał to znakomicie. Jeżeli odrodzenie Irlandyi łączymy z osobistością O'Connella, to mamy tu na myśli odrodzenie polityczne. Tego uzupełnieniem zaś jest odrodzenie etyczne i ekonomiczne, jakie sprowadził Mathew. Jak tamten jest „Oswobodzicielem Irlandyi“, tak ten jest „Irlandyi apostołem wstrzeźliwości i największym dobroczyńcą“.

Najważniejszym jednak czynnikiem sprowadzającym pomyślność, to jego praca niestrudzona i wytrwała modlitwa. Mąż Boży nie oglądał się na swe zdolności: na dar wymowy i zmysł organizatorski, lecz nie ustawał

w ciągłych zabiegach. „Gorliwość żadnego misyonarza“, powtarza Savoy za Maguirem¹⁾, pierwszym biografem Mathewa, „nigdy nie dorównała gorliwości Mathewa. Czy to jadąc pocztą czy koleją, czy na ulicy, czy w odwiedzinach, wszędzie O. Mathew zyskiwał zwolenników. A czynił to zawsze w sposób czarujący. Jeżeli zaś raz pozyskał, to już było na zawsze; to było zasadą Mathewa, że czuwał nad zwolennikami swymi pilniej niż skąpiec nad skarbami“.

Siłę i otuchę, skromność i pokorę czerpał z brewiarza, którego nigdy nie opuszczał mimo nawału pracy i zmęczenia, z rozmyślania i łączenia się z Bogiem wśród mszy św.

Gdy dziś po przeciągu półwiekowym patrzymy z historycznego oddalenia na pracę abstynencką Mathewa, poznajemy tak wydatnie jej ogrom.

Wszak to dopiero nikłe promyki nowego brzasku wschodzącego dla społeczeństwa rozbłyły w Ameryce, wszak ruch dla Irlandyi jakoby wcale jeszcze nie istniał, a tu ledwie wystąpił wielki ten organizator i jemu poświęcił swe siły, ruch ogarnął nietylko całą Irlandyę, ale i inne kraje angielskie. Takich tryumfów, jakie jemu towarzyszyły, takiego porywania tłumów, ale i takiego poświęcenia próżnobyśmy szukali w dziejach abstynencyi. Podziwiamy działalność Amerykanki Miss Willard, która

¹⁾ Mów: Magajrem.

w przeciągu 25 lat corocznie objeżdżała 44 stany, mając codziennie prawie wykład, która utworzyła towarzystwo kobiece przeciwalkoholowe i skupiała w niem 300 000 członków. Podziwiamy takiego Gougha¹⁾, który pozyskał 200 000 zwolenników. Jakże to wszystko jednak niknie wobec tych milionów, które poszły za Mathewem!

Nie będziemy go porównywali z wielkimi postaciami historycznymi, ani mu wyznaczali jakiegoś wysoce zaszczytnego miejsca w dziejach kultury ludzkiej, ale posłuchajmy jeszcze, co o nim pisze jeden z najwybitniejszych duchownych protestanckich Ameryki, Channing²⁾ z Bostonu: „Wątpić lub rozpaczać o postępie moralnym narodów byłoby zupełnie nierozsądnem. Opatrzność przedstawia nam obecnie w świetle jaskrawem powodzenie wysiłków podjętych dla odrodzenia narodów. Ludzie rozsądni i prawi starali się w ostatnim czasie położyć tamę nałogowi pijaństwa szerzącemu wszędzie więcej jeszcze niż inne nałogi nędzę i chorobę; ale cóż znaczy wysiłek ten ducha moralnego w porównaniu z pracą olbrzymią, która się dziś dokonywa poza oceanem?

Gdy przed kilku laty chciało się wymienić najnędzniejszy kraj, najczęściej pogrążony w bagnie pijaństwa, bez wahania wskazywało się na Irlandyę. Dziś powstaje nowa Irlandya; 5 000 000 przyjęło pledge, a małą jest liczba

¹⁾ Mów: Goua.

²⁾ Mów: Czening.

tych, którzy go nie przyjęli. W handlu napojami wysokowymi jest o cały milion Liv. st. (20 milionów marek) różnicy.

Niepomierne to wydarzenie, nic podobnego nie znamy w dziejach, a przywódzcy tego ruchu O. Mathewowi należy się miejsce ponad bohaterami, mężami stanu.

Chociaż my jako protestanci przeczymy prawu wliczania umarłych między Świętych, tu jednakże mamy sługę Bożego, który w nagrodę za swe zasługi powinien być kanonizowany, którego imię winno być umieszczone w kalendarzu blisko imion Apostołów“.

A O'Connel w Londynie tak streścił zasługi zakonnika: „Imię „Mathew jest rzeczywiście słowem czarodziejskiem! Jak ma Irlandya godnie wyrazić podziękowanie O. Mathewowi! Słowa są niczem, gdy chodzi o takie uczucie. Tęczy pokoju na niebie i promieni złotych słońca nie można odmalować“.

„Kościół katolicki w Anglii“, — pisze Bergmann — „nie ustępuje innym stowarzyszeniom religijnym. I on gorliwy brał udział w zwalczaniu alkoholizmu. Widzieliśmy już, jak w Irlandyi katolicki kapłan umiał cały naród zapalić do wspólnego działania i wywołał tam ruch, nie mający sobie równego. Pozyśkanie szczególnie angielskich katolików dla walki z alkoholizmem, to wielka zasługa kardynała-arcybiskupa Dr. Henryka Manninga“.

*

*

*

Henryk Edward Manning¹⁾ urodził się dnia 15 lipca 1808 r. w Copped Hall²⁾ w pobliżu Totteridge, w hrabstwie Herfordshire ze starożytnej rodziny anglikańskiej. Zamożni rodzice starannie wychowywali zdolnego, żywego chłopca, kształcąc go najpierw w Totteridge, później w Harrow³⁾, gdzie się odznaczał jako dzielny sportowiec i lubownik klasyków greckich i łacińskich. Poświęcając się karierze urzędniczej, poszedł na studia prawnicze do Oxfordu (1827 r.). Tutaj obudził się w nim duch religijny. Począł się zagłębiać w zagadnienia religijne, czytywać Pismo św., unikać hałaśliwych towarzystw, aż wreszcie przerzucając się na teologię został wyświęcony na księdza anglikańskiego (1832 r.).

Pierwsza posada to Lavington, ważna w rozwoju życiowym młodocianego duszpasterza. Pod okiem rektora Sargent z zapalem oddawał się pracy. Zostawszy po śmierci jego następcą, ożenił się (1833 r.) z córką jego Karoliną. Po nader szczęśliwem, lecz krótkiem bo czteroletniem pożyciu, przerwanem śmier-

¹⁾ Mów: Mening. Źródła: Bergmann, op. cit. str. 289 i 290. — Savoy, op. cit. str. 419—30. — Gasquet, Cardinal Manning. — Father J. Morris, Artykuł o Manningu z czasopisma „Month“. — Dr. Werthmann: „Bilder aus der katholischen Mässigkeitsbewegung“. Charitas II. 38. — Volkswohl 1904, str. 37. — Bachem Staatslexikon 3, 1216—27. — Miesięcznik III, 170. Sobrietas 1907 r., 14 str. — Kegan Paul, „The Temperance Speeches of Cardinal Manning“. Przegl. powsz., r. 1911, str. 20.

²⁾ Mów: Kopet Horl, Totteridż, Herdfordszajr.

³⁾ Mów: Harrou, Lewington, Sardzent.

cią żony, tem gorliwiej oddał się Manning duszpasterstwu i studjom.

Odwiedzając parafian, zajmując się ich potrzebami, szukając lekarstwa na ich niedolę, nabralł tego szerokiego doświadczenia społecznego, jakie później wszystkich w podziw wprowadzało. Równocześnie zagłębiając się w Ojców Kościoła i pisarzy scholastycznych, oraz studia społeczne, począł zabierać głos w różnych zagadnieniach i już w tym okresie stał się jednym z leaderów w kościele anglikańskim.

To też nikogo nie zadziwiło, gdy Manninga 1841 r. mianowano archidyakonem w Chichester¹⁾). Na nowem stanowisku nowa praca — nowy budziła zapal, wielostronne zajęcia odpowiadały jego umysłowi wielostronnemu, nie przeszkadzając bynajmniej życiu asketycznemu. Biskup Philpotts już teraz przepowiadał mu wielką przyszłość: „W trzech mężów naród niezadługo wpatrywać się będzie, Manninga w kościele, Gladstona w państwie, Hopa w prawie“.

Tymczasem ujawniać się począł w pismach Manninga zwrot ku katolicyzmowi, wobec którego nigdy nie zajmował wrogiego stanowiska. Opisuje, jak na niego, gdy zwiedzał Rzym, podziałało nabożeństwo z wystawieniem w kościele św. Ludwika: „Czułem się wzruszonym w cudowny sposób. Pierwszy

¹⁾ Mów: Cziczester.

raz w życiu pojąłem, że prawda może być po stronie katolicyzmu i odtąd nawrócenie moje nie wydawało mi się już niepodobieństwem“.

Nie od razu się jednak zdecydował, potrzeba było jeszcze długich rozmyślań i studyów. Do zupełnego zrozumienia prawdy posłużyły mu „*Loci theologici*“ Melchiora Canusa.

Podziękowawszy wreszcie za urząd i zamieszkawszy u siostry w Londynie, konwertował razem z przyjacielem 6. kwietnia 1851 r., przyjmowany na łono Kościoła przez jezuity (Brownbilla¹⁾). Dnia 14 czerwca udzielił mu kardynał Wiseman święceń kapłańskich.

Po trzechletnich studyach w Rzymie odebrał z rąk Piusa IX., który go bardzo polubił, doktorski dyplom, poczem wrócił do Anglii, by tu rozpocząć pracę już zupełnie w duchu katolickim.

Tak założył 1856 r. kongregację świeckich kapłanów, Oblatów, na której czele sam stanął, z siedzibą w Bayswater²⁾). Równocześnie pracował w duszpasterstwie i literaturze, mianowicie jako współpracownik czasopisma „*Dublin Review*“.

Po śmierci Wisemana wybrano go na arcybiskupa westminsterskiego 1865 r., a 1875 r. mianował go papież kardynałem.

Olbrzymia i ludzkie siły prawie przechodząca była działalność konwertyty-kardynała. Poważany i lubiany w wyższych warstwach

¹⁾ Mów: Braunbirl, Uajzmen.

²⁾ Mów: Bejzuoter, Dablin Rewju.

narodu, żyjąc w ścisłych stosunkach z wybitnymi jego przedstawicielami, czynny brał udział w przejawach społecznych, nieraz wy-ciskając własne piętno na dziełach wielkich. Z drugiej strony przejmując się niedolą upośledzonych przez los i ludzi, poświęcając im dużo sił i czasu, zasłużył sobie na wzniosłe przydomki „Biskupa ubogich“, „Kardynała robotników“. niespożyta swą energią, znakomitemi zdolnościami, szerokiem sercem ogarnął on całokształt kwestyi społecznej, w każdej jej części wybitne zajmując stanowisko.

„Najściślej z jego biskupio-kościelną działalnością łączyła się jego nadzwyczajna praca charytatywna, prywatna i publiczna, jego życiowa walka z alkoholizmem, której poświęcił swe najlepsze siły tak ciała jak ducha“.

Odkąd został arcybiskupem, rozpoczął okres swej długiej walki z tą chorobą społeczną. Wprawdzie już w Lavingtonie mamy początki nieznaczone tej walki, ale tu jeszcze Manning nie poznawał tego ogromu zła, sprowadzanego przez alkoholizm. Dopiero gdy w ciągu lat 1853 i 54 gruntownie przestudowywał kwestyę alkoholową, zrozumiał, że i jego obowiązkiem przyłożyć rękę do jej rozwiązania. Założył więc 1867 r. stowarzyszenie wstrzemięźliwości, miewał po wiecach i zebraniach wykłady, dokładniej badał nędzę alkoholową i środki zwalczania. Stykając się z klasą robotniczą, w której ta nędza najjaskrawiej się przejawiała, dostrzegł rychło, że wstrzemięźliwość zwykła nie

wystarczy, że potrzeba środka ostrzejszego, że potrzeba abstynencji. Aby głosić abstynencję, musiał sam być jej zwolennikiem. Został nim w 1872 r., mając blisko 65 lat, a sam opowiada, przy jakiej sposobności: „Proszono mnie, bym miał dla robotników naukę o alkoholizmie. Mówiąc do nich nie mogłem inaczej powiedzieć jak: zostańcie abstynentami! Jedyny to sposób, jaki mógł im przynieść korzyści. Nie mogłem im jednak tego powiedzieć nie dodając, że sam zostałem abstynentem i ot, dla czego nim zostałem“.

A zostawszy zwolennikiem abstynencji z poświęcenia, wniósł poświęcenie w pracę dla tej idei. By połączyć duchowieństwo i lud w potężną armię przeciw alkoholizmowi, założył 1873 r., „Ligę krzyża“ (The Catholic Total Abstinence League of the Cross). Otóż jak opowiada o powstaniu tej armii w swej mowie z 10. 10. 1876 r.: „Na zebranie zeszły się tłumy z wszystkich stron Londynu. Zacząłem: „Któż tu z was wziął pledge z rąk O. Mathewa“ i jakieś 20 rąk się podniosło. „Powiedzcie mi“, ciągnąłem dalej, „co mamy czynić, by odnowić u nas jego dzieło??“ Odpowiedź brzmiała: „Zawołać na duchowieństwo, by stanęło na czele i nam przewodziło!“ „Nigdy nie będę zachęcał“, mówiłem, „kogoś, do czego sam nie jestem przekonany, a ponieważ to moim obowiązkiem jako biskupa i pasterza waszego, będę sam waszym przywódcą“. „Sądzę, że słowa dotrzymałem i nie

złamię go przy Bożej pomocy. A jakie owoce? Mieliśmy wiele zebrań i wielu gorliwych kapłanów założyło towarzystwa w swych parafiach. Nasza liczba wzrastała i nasze dzieło się wzmagало.“¹⁾)

Ponieważ Liga krzyża jest jedna z najważniejszych organizacyi katolickich we walce z alkoholizmem i ponieważ inne nieraz się na niej wzorowały, warto się zapoznać z jej zasadami. Podstawowe są cztery:

„1. Zupełna abstynencya jest obowiązkiem dla członków a biorą go na siebie bez ograniczenia czasu.

2. Tylko katolicy mogą być członkami Ligi.

3. Wszyscy członkowie Ligi obowiązują się wieść życie katolickie.

4. Katolik nie praktykujący nie może piastować żadnego urzędu, ponieważ nie spełnia swych obowiązków religijnych“.

Inne najważniejsze artykuły regulaminu:

„Wstępuje się do towarzystwa, obowiązując się zwykle klęcząco przed krzyżem temi słowy: „Przyrzekam Tobie, Ojczy duchowny, i Lidze krzyża wstrzymywać się z pomocą Bożą od wszystkich napojów upajających.“ — A można dodać: „Przyrzekam także wiernie pełnić obowiązki religijne“.

„Zobowiązanie to nie jest przysięgą ani ślubem i samo przez się nie wiąże pod grze-

¹⁾) The Temperance Speeches str. 18.

chem. Jednakowoż byłoby grzechem złamać to zobowiązanie dla tych, którzy wiedzą, że przez to wystawiają się na niebezpieczeństwo niewstrzeżliwości. Choćby tego niebezpieczeństwa nie było, związani zobowiązaniem, nie powinni nigdy z pod niego się wyłamywać, wyjąwszy przypadek, gdzieby z ważnych przyczyn było dla nich lepiej, doń się nie stosować“.

„Przewodniczącym centralnej organizacji Ligi krzyża w Londynie jest kardynał-arcybiskup westminsterski“.

„Każdy oddział w Londynie ma kapłana za przewodniczącego, który najczęściej, chociaż to nie jest nieodzownym warunkiem, sam jest abstynentem; ma on do pomocy wiceprezesa kapłana lub świeckiego, zarząd i innych urzędników“.

„Oddziały mają zebrania zwykłe co tygodni. Mają także swe przepisy, ćwiczenia pobożne jak uczęszczanie do sakramentów świętych itd.“

„Każdy oddział posiada, jeśli to możliwe, własny sztandar i własną kapełę. Pewna liczba mężów wybranych składa się na gwardyę honorową kardynała“.

„Sztandary mają po jednej stronie obraz patrona parafii. Muzykanci muszą być abstynentami i członkami Ligi“.

„Ponieważ Liga nie jest towarzystwem politycznem, nie wolno sztandarów i innych odznak używać na zebraniach politycznych“.

„Wielką uroczystość doroczną Ligi obchodzi się w Kryształowym pałacu w Londynie“.

„Zorganizowano także wielką liczbę oddziałów Ligi dla dzieci, które się tylko za zezwoleniem rodziców wpisują. Co miesiąc mają swe zebrania z osobnymi nabożeństwami“.

„Kościół udzielił Lidze odpustów zupełnych i cząstkowych“.

Kardynał Manning był duszą Ligi. Przekonany o konieczności pracy abstynenckiej, którą ma się nie tylko ratować z pijaństwa, ale także chronić młode pokolenie przed niem, chętnie i gorliwie jej się poświęcał. Jeżeli mu choroba nie przeszkadzała, przewodniczył ważnym zebraniom Ligi miejscowej, a gdy się nie mógł stawić, posyłał list umyślny.

Jego zapal udzielał się duchowieństwu, które gromadnie dążyło za arcybiskupem. On sam wystawił mu chlubne świadectwo w liście z 1878 r.: „Jestem zobowiązany wyrazić Wam moją głęboką wdzięczność za wytrwałość i gorliwość, z jaką krzewicie i ożywiacie Ligę krzyża. Bez Waszej pomocy i opieki nigdyby takiego powodzenia nie miała“.

Szczególnie dzielnych pomocników znalazł kardynał w ks. Nugent¹⁾), z którym wspólnie był rozpoczął agitację, dalej w OO. Lockhart i Richardson, a także w ruchliwym mimo sędziwego wieku Ryszardzie Collin.

Dzięki temu poparciu mogła się Liga krzyża rozrość w jedną z najpotężniejszych organi-

¹⁾ Mów: Nadżent, Lokhart, Ryczartson.

zacyi przeciwalkoholowych. Toć już cztery lata po założeniu liczyła 58 000, jak podaje sam Manning, a 1886 r. składała się z 160 oddziałów, rozsianych po wszystkich krajach angielskich.

Wspaniałemi manifestacyami Ligi i wogóle ruchu przeciwalkoholowego były doroczne uroczystości Ligi. Naocznii świadkowie nie mogą się dość nachwalić piękności takiego pochodu towarzystw londyńskich, opowiadają o malowniczości tłumu przesuwającego się po brzegach Tamizy przy dźwiękach muzyki do pałacu kardynała, opowiadają o wzniosłej chwili, kiedy wszyscy na klęczkach przyjmowali błogosławieństwo z rąk jego, opowiadają, jak potem przez dwie godziny trwał pochód mimo kardynała, z radością przeglądającego swe szeregi i jak wieczór kończono koncertem, wykonanym przez trójtysięczny tłum malców, chłopców i dziewczeczek.

Mimo podeszłego wieku kardynał nie ustawał w pracy. Roku 1890 na synodzie westminsterskim przedłożył biskupom angielskim 9 rezolucyi, które przyjęli jako to:

„1. Ofiarowanie mszy św. i wystawienia N. S. na intencję wytepienia pijaństwa, wytrwania abstynentów, krzewienia cnoty wstrzeźliwości.

2. Odmawianie co tydzień różańca na tę samą intencję.

3. Praktykowanie jakiegoś umartwienia w picciu pod kierownictwem i za zezwoleniem spowiednika.

4. Unikanie knajp i innych wyszynków.

5. Wstrzymanie się od wina i każdego napoju upajającego w piątki i soboty na cześć cierpiącego Chrystusa i boleści Maryi.

7. Wstrzymywanie się zupełnie od napojów palonych.

8. Zobowiązanie do wstrzymania się od wina i innych napojów upajających na rok cały.

9. Zobowiązanie się do tego już na całe życie“.

Rezolucye te, jak uchwalił synod, mają być czytane z kazalnicy w pierwszą niedzielę każdego miesiąca.

Gorliwy kardynał, tworząc osobne towarzystwa dla dzieci, był przekonany, że mianowicie na młodem pokoleniu cały ruch oprzeć się musi, jeżeli ma mieć powodzenie. Dalej pragnął te dziatki, które gorąco kochał i dla których wychowania i wykształcenia tyle zdziałał, uchronić przed zepsuciem alkoholowym. Stąd odzywa się już pod koniec życia w osobnym liście do rodziców, zostawiając im cenne rady, dotyczące wychowania. Między innemi czytamy tam:

„Gdyby rodzice tego pokolenia byli wychowani we wstręcie do alkoholu, ogniska domowe krzewiłyby dzisiaj wstrzeźliwość, poszanowanie powagi rodzicielskiej i przywiązanie dzieci do tych, którzy im dali życie. Jeżeli dzieci dzisiejszej doby wychowają się w abstynencyi, ogniska domowe i rodzice przyszłego pokolenia zakwitną szczęściem.

Z tych i wielu innych względów, o których mówić terazbym nie chciał, proszę gorąco rodziców, by wychowywali swe dzieci zdala od pokus i znajomości z alkoholem. Lepiej zapobiegać, niż leczyć. Nie dajcie dzieciom alkoholu, oddalajcie od nich i pokusy. Namawiajcie je, by nie brały do ust napoju alkoholowego, pozwólcie im zapisywać się do Ligi dziecięcej. Nasi dobrzy duszpasterze przyjmą je za waszem zezwoleniem, a w domu będziecie czuwać, by je ustrzedz od wszystkich rzeczy, jakieby im przeszkadzały w dążności do życia lepszego. A to będzie dla nas pocieszeniem w ostatniej godzinie.

Kardynał Manning“.

Wielką tę gorliwość kardynała zrozumiećmy należycie, gdy poznamy jego wzniosłe poglądy na abstynencję. One właśnie ogrzewały jego zapał i ze starca czyniły młodocianego bojownika w tej szczytnej sprawie, one określają wogóle wartość abstynencji jako czynnika etycznego i społecznego, wskazują, jak ją pojmować trzeba. Według pojmowania kardynała, który powiedział: „Gdybym nie był złożył przyrzeczenia abstynenckiego, nie ważyłbym się stanąć przed moim Stwórcą“, jest abstynencja dzielnym środkiem w ręku duszpasterza. Jak wyrażnie to wypowiada: „Teraz, kiedy stoję nad grobem, czuję jeden tylko wyrzut t. j., że nie zająłem się rychlej dziełem abstynencji. Poprzednie lata uważam prawie za stracone wprawdzie nie przed Bogiem,

ale ze względu na wynik pracy około podniesienia klasy robotniczej. Rzeczywiście, napróżno polepszać będziecie płacę, jeżeli stosunkowo więcej płynąć będzie wydatków na alkohol“.

Musiała jednak ta walka z alkoholizmem namacalnie przynosić korzyści, jeżeli ten, który tyle pracował społecznie i tą pracą tyle złagodził niedoli, powiedział o abstynencji: „Muszę przyznać, że nic w mem życiu publicznem nie przyniosło mi większego zadowolenia, jak praca moja podjęta dla krzewienia abstynencji“.

To też i w ostatniej chorobie nie przyjął mimo nalegań lekarzy wina, wierny abstynencji do ostatniego tchnienia.

Umarł 14 stycznia 1892 r.

*

*

*

Dwie czyste, świetlane, potężne postaci przed nami, ich praca i zasługi około wskrzeszenia ruchu etycznego, pragnącego ulgę przynieść ludzkości.

Rozpatrywaliśmy wpływ Mathewa na rozwój ruchu w krajach angielskich i w Ameryce; wpływ ten jednak dalej sięgał i sięga. Znaczenie jego dla ruchu abstynenckiego nie było chwilowe.

Nasamprzód przeszczepił Mathew ruch ten na grunt katolicki i wycisnął na nim to potężne znamię ducha Chrystusowego. Ruch, jaki w Ameryce się rozpoczął, był ruchem nie tylko społecznym, ale i etycznym a stąd było po-

trzeba, żeby Kościół wobec niego przychylnie zajął stanowisko.

I wstąpił O. Mathew w imię tych nowych dążeń, poświęcił im wszystkie swe siły i pokazał światu, ile blasku i potęgi Kościół w dzieło dobre wlać może, boć siłę swą czerpał skromny zakonnik właśnie ze zasobów Kościoła. Pierwszy jednakże zajmując się tym ruchem, a mianowicie w tak wybitny sposób, stał się „Ojcem ruchu katolickiego przeciw alkoholowi“.

Jako troskliwy geniusz nietylko stał u jego kołyski, ale blaskiem swych zdolności i gorącym poświęceniem wpływał na rozrost jego i rozwój po całym świecie katolickim. Śledząc ruch katolicki spostrzegamy, jak niektórzy wielcy jego przedstawiciele, porwani byli właśnie przykładem dzielnego zakonnika. W Belgii Mathewa śladami idzie ks. Senden, ks. Seling w Niemczech czerpie wprost ze źródła swój zapal, w Galicyi ks. Antoniewicz zapala się do walki na wieść o powodzeniu irlandzkiego bojownika. A i najnowszy ruch katolicki wspiera się na działalności tego „Apostoła wstrzeźliwości“, ogląda się na słup ten świetlany, który znaczy drogę w przyszłość lepszą i zagrzewa do czynu i postępu.

Tak zagrzała on też i kardynała Manninga. Zasługą jego to właśnie podjęcie tej idei Mathewowej, częściowo zapomnianej po jego śmierci. Gdy kardynał rozpoczynał działalność abstynencką w Londynie, z 11 stowarzyszeń założonych przez Mathewa pozostały tylko

dwa, ale już w roku 1878 było ich przeszło 20, a w pogrzebie kardynała brało udział z samego Londyna 28,000 abstynentów.

Zasługą dalszą Manninga, że poznawszy potrzebę abstynencyi, tak potężnie umiał ją w wielkiem stwarzyszeniu zastosować. Zasługą jego, że mimo swego różnorodnego zajęcia tyle okazał poświęcenia całej sprawie. Jeżeli więc Mathew wskrzesił ruch katolicki, to Manning jako godny jego następcy starał się naprawić, co ubytek Mathewa zepsuł i czuwał nad dalszym rozwojem ruchu.

Wielkie jest także znaczenie Manninga dla ruchu abstynenckiego i z tego względu, że on, społecznik *par excellence*, uznał potrzebę jego, wykazując jasno, że kwestya społeczna nie może być rozwiązana bez rozwiązania kwestyi alkoholowej; a kwestyi alkoholowej rozwiązać nie można za pomocą zwykłej wstrzemięźliwości, lecz potrzeba abstynencyi. A co „jego logiczny umysł i zdrowy sąd uznał, jego silna wola, jego szlachetne serce, jego życie asketyczne, szeroka znajomość stosunków, dar ujmowania sobie innych dla dobrej sprawy“ genialnie wcieliły w czyn i stworzyły te tysiące bojowników dobrze zorganizowanych i dobrze ćwiczonych.

Ruch katolicki antyalkoholowy ogrzewa się więc nie tylko słońcem zapалу Mathewowego, ale oryentuje się także przy świetle szerokiego światopoglądu Manninga. Jeżeli tacy dwaj geniusze podali sobie dłoń do wspólnego dzieła,

spodziewać się można, że duch ich przez wieki ożywiać będzie to dzieło.

*

*

*

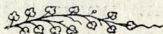
Jakkolwiek ruch ten olbrzymi, jaki ogarnął około 1840 r. Irlandyę, nie utrzymał się w swej potędze z powodu klęsk politycznych i ekonomicznych, to ślady działalności Mathewa jednakowoż jeszcze dziś widoczne szczególnie w szeregach duchowieństwa. W najnowszych czasach księża abstynenci połączyli się w „Stowarzyszenie O. Mathewa“. Przewodniczącym był Mgr. Clauchy¹⁾, biskup z Elphinu, który przykładem swym pociągnął za sobą 40 kapłanów. Roku 1905 liczyło stowarzyszenie 265 członków, a rok później już 365. R. 1911 pisze ks. Schoonjans, że trzecia część duchowieństwa zachowuje abstynencję.

Działalność tego duchowieństwa też wybitna, objawia się w kierownictwie olbrzymich towarzystw. Najwspanialej rozwija się: „Le Father Mathew O. S. F. C. Hall“, stowarzyszenie pod kierownictwem OO. Kapucynów, a mianowicie O. Alojzego. OO. Jezuici zdołali zebrać organizację abstynentów-pionierów, która 1910 r. liczyła już 160 000 członków, duszą jej O. Cullens, autor świetnego „Katechizmu wstrzemięźliwości“. Oprócz tych dwóch najważniejszych istnieje jeszcze sporo innych stowarzyszeń, gdzie duchowieństwo owocnie pracuje.

¹⁾ Mów: Klouczy, Elfinu.

Podobnie i w Anglii duchowieństwo ze zapałem działa w duchu Manninga. Dzielnym jego następcą w kierownictwie Ligi był kardynał Vaughan, który w znakomitem dziełku swoim „The Young priest“, (Młody kapłan) zachęca duchowieństwo do abstynencji.

¹⁾ Mów: Dse jang prist, Wogen.

Duchowieństwo amerykańskie¹⁾.

Kościół amerykański, znany ze swego świetnego rozwoju mianowicie przy końcu 19-go stulecia bacznie zwraca oko także na alkoholizm i niemałe położył już zasługi około jego zwalczania. Jakkolwiek już 1660 r. Mgr. Laval stanowczo wystąpił przeciw nadużyciom alkoholizmu, zakazując handlu napojami upajającymi, jakkolwiek w dwa wieki później O. Mathew przebiegał szerokie Stany Zjednoczone, prawdziwy ruch w kołach duchowieństwa rozpoczął się dopiero około r. 1880. Wskrzesał go Mgr. Taschereau, arcybiskup z Quebecu²⁾, występując ze zdumiewającą śmiałością przeciw temu złu społecznemu, jakim jest alkoholizm.

Rysem znamienym walki antyalkoholowej w Ameryce, to poparcie ze strony władz państwowych przez stosowne prawa: czy to

¹⁾ Źródła: Savoy, op. cit. str. 416—19, str. 449—54. Szlagowski, „Leon XIII.“ Brewe Leona XIII tłumaczone z niemieckiego. L'Autre Cloche z Leodyum 1910. Priest's Total Abstinence League of America, Statement. Abstynent z Chicago R. I. 1911 r.

²⁾ Mów: Kwibek.

przez system licencyi (high licence) czy też przez prohibicyę. System licencyjny polega na tym, że handel alkoholem dozwolony tylko za wysokimi opłatami, podczas gdy prohibicya zakazuje w ogóle sprzedaży alkoholu¹⁾, wzorując się na prawie, przeprowadzonym przez generała Neal Dowa²⁾, w stanie Maine w 1851 r.

Wyraźną wzmiankę tych praw znajdujemy w dekretach VI. synodu prowincjonalnego odbytego w 1882 r. w Quebec: „Władza świecka ustanowiła pewne prawa dotyczące podatku za koncesyę i sprzedaż napojów wysokokowych... Osób, które sprzedają bez zezwolenia, nie wolno do sakramentów przypuszczać“.

Na tym samym synodzie biskupi, skarżąc się na upadek towarzystw wstrzemięźliwości, zachęcali do rozniecenia świętego zapалу w zakładaniu nowych towarzystw i „ożywianiu ich za pomocą kazań, uroczystych mszy i innych środków“, odzywając się między innymi: „Każdy powinien należeć do tych pięknych towarzystw: umiarkowani, by trwać w cnocie, świecić przykładem, pijaków zagrzewać do poprawy; nieumiarkowani, by zerwać pęta swych nałogów, naprawić życie przeszłe i utwierdzić się w dobrych postanowieniach“.

Odtąd kwestya alkoholowa stała się żywotną, a omawianie jej powtarza się na zjaz-

¹⁾ 1907 r. 33 miliony żyły pod opieką prawa prohibcyjnego, jak podaje Helenius.

²⁾ Mów: Nil Dava, Mejn.

dach duchowieństwa amerykańskiego. Na szczytne wspomnienie zasługuje tu III. synod plenarny zwołany 1884 r. bulą Leona XIII „*Rei catholicae incrementum*“ do Baltimore. Obradami kierował delegat apostolski, arcybiskup Gibbons¹⁾; udział brało prócz licznych prałatów i przełożonych zakonnych 13 arcybiskupów i 57 biskupów. W sprawie walki z alkoholizmem, który według słów dekretu do największych należy klęsk, zapadła uchwała, popierająca towarzystwa wstrzemięźliwości i polecająca sprawę opiece duszpasterskiej. Otóż, co mówi: „W najpierwszym rzędzie (*En tout premier lieu*) liczymy na pomoc duszpasterzy, którym Bóg powierzył opowiadanie słowa żywego i utwierdzenie w dobrych obyczajach. Niechaj więc kapłani nieustannie nawołują do walki z nadużywaniem napojów, do walki ze sposobnościami wiodącemi do nadużywania; niechaj głos ich zespolony się rozlega, a rozlega potężnie, szczególnie na misyach parafialnych!“

Nie poprzestają zgromadzeni na samem nawoływaniu i przytaczaniu stosownych miejsc z Pisma św., ale podają środki praktyczne, ostre, które zło u korzeni mają podciąć:

„Idąc dalej na drodze wytkniętej, przez poprzednie synody baltimorskie i opierając się na nauce Doktora anielskiego²⁾ aprobujemy i pole-

¹⁾ Mów: Dżibens.

²⁾ Św. Tomasz 2a, 2ae q. 149, art. III. W tym artykule z napisem „*Utrum usus vini totaliter sit illi-*

camy gorąco chwalebny zwyczaj tych, którzy za naszych dni wstrzymują się zupełnie od używania napojów wyskokowych, aby tem pewniej wyprzeć plagę alkoholizmu, czy to uchylając się od sposobności czy też dając innym piękny przykład wstrzemięźliwości. Ich zapal, jak to chętnie głosimy, płynie z przekonania i zrodził już piękne owoce, a w przyszłości pewnie jeszcze piękniejsze zrodzi“.

Chwałą potem takie stowarzyszenia, jak „Unię katolicką“, łączącą zasady abstynencyi z intensywnem życiem religijnem. Oberżystów zaś ostrzegają, by nie nadużywali sposobności i nie dawali napojów młodzieńcom i ludziom takim, którzy ich prawdopodobnie nadużyją, wreszcie żądają zamknięcia składów podczas niedzieli.

Synod III. baltimorski jest ważnym wydarzeniem w ruchu antyalkoholowym. Solidaryzując się bowiem z ruchem abstynenckim w obozie protestanckim, głosi on całej Ameryce katolickiej potrzebę zupełnej wstrzemięźliwości czyli abstynencyi, podkreśla doniosłość stowa-

citus“ rozstrzyga autor kwestyę, w jakim stosunku stoi używanie wina do mądrości, bez której nie można się zbawić, w następujący sposób: „Sapientia potest haberi dupliciter. Uno modo secundum modum communem, prout sufficit ad salutem: et sic non requiritur ad sapientiam habendam, quod aliquis a vino omnino abstinenceat, sed quod abstinenceat ab immoderato usu vini. Alio modo secundum quendam perfectionis gradum: et sic requiritur in aliquibus ad perfecte sapientiam percipiendam, quod omnino a vino abstinenceant secundum conditiones quarundam personarum et locorum.“

rzyszeń abstynenckich, poleca je opiece duszpasterzy i zaszczepia przez to ideę w szero-
kich kołach, dając jej sankcyę urzędową.

Odtąd zaledwie trzy upłynęły lata, a i sam
papież Leon XIII głos zabrał w tej palącej
kwestyi. Idąc dalej śladami Grzegorza XVI
i Piusa IX¹⁾ napisał 27-go marca 1887 r. do
Irelanda²⁾, arcybiskupa z St. Paul, następujące
brewe:

„Z najwyższem zadowoleniem czytaliśmy
Twoje najnowsze sprawozdanie o tych świę-
nych czynach chrześcijańskiej miłości, przez
które wierni w Stanach Zjednoczonych ener-
gicznie usiłują popierać zbawienie i korzyści
współobywateli.

Niesłychanie nam się podobało, że zgubny
nałóg pijaństwa z takim zwalczacie zapalem

¹⁾ Warto tu pokrótce omówić stanowisko, jakie
zajmowali papieże w obec nowoczesnego ruchu prze-
ciwalkoholowego.

Grzegorz XVI, będąc sam abstynentem, na wieść
o powodzeniach Mathewa z chlubą nosił jego medal
na piersiach.

Pius IX zachęca do abstynencyi, pisząc jak nastę-
puje: „Zachęcamy Was, jeżeli chcecie prawdziwie za-
pewnić szczęście i podnieść dobrobyt Waszych okolic:
*popierajcie szczerze pod przewodem Kościoła ruch absty-
nencki, a wtedy bez wątpienia zasłużycie się około chwały
Bożej, około dobra Kościoła i Jego wyznawców. Z głębi
serca życzymy Wam wielkiego powodzenia w usiłowa-
niach Waszych i udzielamy Wam i wszystkim, co
z Wami współpracują nad tem dziełem, Apostolskiego
błogosławieństwa.*“

I Pius X w piśmie z dnia 5. IX. 1905 przez sekre-
tarza swego, kardynała Merry del Val oświadczył, że
abstynencya to środek pomocny w spełnieniu naczel-
nego programu: Omnia instaurare in Christo, a towa-
rzystwom abstynenckim specjalne nadał odpusty.

²⁾ Mów: Ajrlend, Sejnt Pol.

w znakomitych stowarzyszeniach, a mianowicie w katolickich stowarzyszeniach zupełnej wstrzemięźliwości.

Nie możemy się dość nachwalić duszpasterzy Stanów Zjednoczonych, którzy niedawno na plenarnym synodzie w Baltimore, nałóg pijaństwa w ostrych zgromili słowach zaznaczając, że pijaństwo jest niewyczerpanem źródłem grzechu i okropnem nasieniem zła, pozatem w straszliwy sposób niszczy rodziny pijaków, a bardzo wielu wtrąca w przepaść wiecznego zatracenia, dalej, że ludzie oddani temu nałogowi są zgorszeniem dla niekatolików i niemało przeszkadzają w rozszerzaniu prawdziwej religii.

Dla tego uważam **szlachetne postanowienie pobożnych stowarzyszeń, które sobie za cel wytknęły zupełne wstrzymanie się od wszystkich napojów wysokowych, za godne szczególnego polecenia.** Niema wątpliwości, że silne to postanowienie jest stosownem, a nawet wielce skutecznem lekarstwem przeciw zgubnemu nałogowi pijaństwa, a dla wszystkich będzie tem większym bodźcem do zwalczania zmysłowości, im większa powaga tych, którzy się nim kierują.

Jednakże najwięcej w tej sprawie może osiągnąć gorliwość kapłanów, których zadaniem krzepić lud słowem Bożem i wychowywać w dobrych obyczajach. Dla tego potrzeba, by na drodze zbawiennej przodowali. Niechaj więc duszpasterze gorliwie nieustannemi na-

pomnieniami chronią owczarnię Chrystusową od choroby pijaństwa, niechaj przyświecają wszystkim przykładem wstrzeźliwości, a tak dokładają sił i starań, by Kościół i państwo osłonić przed grożącymi stąd nieszczęściami.

Żarliwie modlimy się do Boga, by w sprawie tej błogosławił Twym zabiegom, kierował Twemi postanowieniami i wspomagał Twoje usiłowania.

Jako rękojmię opieki niebieskiej i w dowód naszej ojcowskiej życzliwości udzielamy Tobie i wszystkim, którzy świętem z Tobą złączeni przymierzem, ze szczerego serca apostołskiego błogosławieństwa.

Dan w Rzymie u św. Piotra dnia 27 marca 1887 r. w 10-ym roku naszego pontyfikatu“.

Leon P. P. XIII.

List ten z radością przyjęty w całym świecie przez zwolenników nowego ruchu utwierdził i utwierdza ich w uciążliwej pracy; gdziekolwiek żywszą rozwijają działalność, tam wszędzie powołują się na list papieski. Obok Irlandia zaznaczył się, jak już wspominaliśmy, Mgr. Taschereau, późniejszy kardynał. Jego list pasterski z 20-go października 1890 r. stosuje ostre środki przeciw nadużyciom alkoholizmu. Zakazuje bowiem dawać rozgrzeszenie

1. tym, którzy nieprawnie importują napoje alkoholowe do prowincyi Quebecu;

2. tym, którzy im są przytem pomocni.

A widząc natychmiastowy skutek, w dzień dni potem, osobnym okólnikiem pozwolił rozgrzeszać tych, którzy przed wydaniem listu pasterskiego dopuścili się tych przestępstw. Zatwierdził jednakże jako grzechy rezerwowane: „1. Przemycanie napojów alkoholowych do prowincyi Quebecu. 2. Pomaganie przemysłnikom. 3. Zakupywanie napojów, o których się wie, że są przemycane....”

Nie mniej ciekawe są przepisy arcybiskupa, dotyczące towarzystw abstynencyi:

„1. Towarzystwo abstynencyi obowiązuje członków do wstrzymywania się od wszystkich napojów alkoholowych i zakazuje polecać te napoje wyjąwszy, że zdrowie tego wymagał.

2. Każdy dorosły może wstąpić do tego towarzystwa, jednakże odznakę towarzystwa, krzyż, dostaje tylko głowa rodziny... Ona ma skupiać koło siebie innych członków rodziny.

3. Przestąpienie wymienionych ustaw w ważnej rzeczy, pociągające za sobą zgorszenie, daje powód do wykluczenia, jednak dopiero po bezskutecznych napomnieniach.

4. Prezesem towarzystw abstynencyi będzie każdorazowy proboszcz; do pomocy może sobie wziąć ławników i sekretarza-skarbnika“.

Przyjęciu do towarzystwa towarzyszy akt uroczysty. W kościele błogosławi się krzyż drewniany, na czarno pomalowany, oddaje się go nowo wstępującemu, który klęczy na stopniach ołtarza, poczem ten za przybyciem do

domu zawiesza go tu na widocznem miejscu. Po śmierci jego krzyż złożony na trumnie towarzyszy mu aż do grobu. Tu kapłan wręcza go innemu abstynentowi z tej rodziny i tak krzyż dostaje się znowu do domu, by nadal przypominać wzniosłą ideę.

Gdzie biskup takim jest bojownikiem w sprawie wstrzemięźliwości, i duchowieństwo i lud spieszy z zapalem do walki. To też katolicy nie ustępują innowiercom w gorliwości i porówno z nimi przeprowadzili takie korzystne uchwały jak zamykanie wyszynków od soboty 7 godziny wieczorem aż do poniedziałku rana 6-ej, a nawet za prohibicyą większość głosów się oświadczyła.

Udział duchowieństwa w tym ruchu przedstawia Savoy, jak następuje: „Pewien kapłan, mieszkający w archidiecezyi św. Bonifacego od marca 1903 r. pisał mi w październiku tego samego roku, że wszyscy kapłani tej archidiecezyi, 200 razem wyznają i praktykują zupełną wstrzemięźliwość z wyjątkiem 5 lub 6, którzy na własny użytek wyrabiają napój nieszkodliwy. Zacny arcybiskup świeci jako abstynent swym przykładem i duchowieństwu i ludowi czy to w swej rezydencji czy w czasie wizytacji. Stąd też nałóg pijaństwa tutaj bardzo rzadki, a jeżeli mu się ktoś oddaje, traci wszelki szacunek i jest uważany jako publiczny grzesznik, jako gorszący drugich, którego się unika“.

I w Stanach Zjednoczonych rozpoczął się ożywiony ruch organizacyjny między ducho-

wieństwem około r. 1900. Zainaugurowała go „Liga Kapłańska Serca Jezusowego“ (Sacred Heart Priest League) w Cincinnati¹⁾ w stanie Ohio, kierowana z powodzeniem przez tamtejszego arcybiskupa Eldera. Za jej przykładem poszli kapłani, zebrani w Pittsburgu z okazji zjazdu „Unii katolickiej abstynenckiej“ i założyli 7. VIII. 1903 „Amerykańską Ligę Kapłanów abstynentów“ (Priest's Total Abstinence League of America). Przewodniczącym obrano zasłużonego bojownika ks. Antoniego Siebenfoerchera, znanego mianowicie z zakładania towarzystw abstynenckich po seminariach duchownych, a prezesem honorowym ks. arcybiskupa Eldera.

Potrzebę założenia takiej organizacyi wyrażają trafnie słowa, jakie krótko potem pisano: „Liga ta jest wyrazem gorącego pragnienia, ożywiającego członków wspólnie z wszystkimi gorliwymi katolikami, pragnienia, by skuteczniej użyć przemożnego wpływu Kościoła przeciw zachłannemu nałogowi pijaństwa tak bardzo rozpowszechnionego w ludzkości..... A celem tej Ligi Kapłanów abstynentów, by pracy abstynenckiej kapłanów zapewnić między ludem tem znaczniejszy wpływ i skutek, jaki się odnosi z wysiłków zorganizowanych przeciw alkoholizmowi, zgodnych z zasadami katolickimi i praktyką abstynencyi“.

I rzeczywiście Liga od razu stanęła na silnem podłożu, bo od razu znalazła uznanie

¹⁾ Mów: Synsynati, Ohajo.

między niższem i poparcie między wyższem duchowieństwem. Toć zaraz w dniu założenia jeden z pierwszych zapisał się w jej szeregi biskup Canevin, toć, przyjmując zaszczytny swój urząd, tak dobitnie pisał o niej arcybiskup Elder: „Cóż chwalebniejszego w świętem kapłaństwie, coś piękniejsze przynosi owoce, jak dawanie ludowi wzniosłego przykładu, stawanie na jego czele, gdy chodzi o zaparcie się siebie, jakie polecamy owieczkom naszym“.

Podobne, zapisując się na członka Ligi, wypowiadał zdanie, późniejszy jej prezes honorowy Patryk Jan Ryan¹⁾, arcybiskup z Filadelfii: „Najskuteczniejszą bronią przeciwko pijaństwu, zaiste! jedyną bronią wywalczającą odrodzenie niewolnikom pijaństwa to abstynencja (total abstinence). Broń ta zwycięska w ręku kapłana, duchowieństwa, mianowicie gdy dzierży ją ci, co sami są abstynentami“.

Do tych mężów pełnych poświęcenia, przyłączyli się i inni arcybiskupi i biskupi, szeregując w koło siebie duchowieństwo nietylko ze Stanów Zjednoczonych, lecz i Kanady.

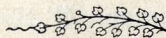
Liga dzieli się na oddziały dyecezyalne, promotorzy są ich przedstawicielami w Lidze. Sekretarzem jeneralnym, który jest zarazem skarbnikiem został po ks. Mullenie ks. Lambing, dusza Ligii. 1911 r. Liga liczyła około 300 członków²⁾.

¹⁾ Mów: Rajen.

²⁾ Wszystkich księży zorganizowanych w Ameryce było 1911 roku 500.

Duszpasterzom pomaga w tej walce lud wierny połączony w „Katolickiej Unii Abstynentów w Ameryce“ (Catholic Total Abstinence Union of America), rozgałęzionej po całej Ameryce. R. 1911 Unia liczyła już około 100 000 członków. Na czele stał O. Callaghan, a kapłanem jej był znany nam już biskup Canevin. Organem Unii jest „Orędownik“ (C. T. A. U. Advocate).

Boga chwalić, że i w Ameryce siew rzucony hojną dłonią wielkiego „Apostoła wstrzeмиężliwości“ i po lat dziesiątkach bujne przynosi plony. Potęgą ogromną bowiem jest armia stutysięczna rozsiana po całej Ameryce, za przewodem takich generałów i oficerów jak arcybiskupi i księża bezwzględny tocząca bój z wrogiem odwiecznym. Przyszłość nasza, jeżeli zapal i nadal przetrwa, przyszłość nasza, bo i w starym świecie ruch przeciwalkoholowy nabiera rozmachu dzięki niemało i pracy Kościoła.

Duchowieństwo francuskie, belgijskie i holandzkie¹⁾.

Francya należy do krajów, w których alkoholizm największe czyni spustoszenia. Konsumcya alkoholu, jak podają Bergmann i Helenius, w żadnym kraju nie jest tak wielka jak tutaj. Na jednostkę przypadało rocznie 117 litrów wina, a prócz tego i wódką i absyntem tam nie gardzą. Czynniki ten wpływa niemało na zwyrodnienie narodu niegdyś tak potężnego i jeżeli dziś ogólna skarga na ubytek ludności francuskiej, to jedną z ważnych przyczyn znowu alkohol.

Otóż jak przedstawia biskup Turinaz niebezpieczeństwo alkoholowe w r. 1899: „We Francyi walka przeciw alkoholizmowi jest stosunkowo nowa, ponieważ plaga ta długo nas oszczędzała. Ale dzisiaj, o zgrozo, pierwsze zajmujemy miejsce w nędzy alkoholowej, chyżo staczając się w przepaść“.

¹⁾ Turinaz: „Le clergé catholique et la lutte contre l'alcoolisme“, VII Congrès International I, 250. Bergmann, op. cit. 420—23 Savoy, op. cit. 474—76. „Le Péril Alcoolique“ r. 1904. „Rundschau in der Alkoholfrage“. Artykuł A. Zimmermanna o ruchu belgijskim. Dr. Werthmann: „Bilder aus der katholischen Mässigkeitsbewegung.“ Charitas 1908. Le Bien social, 1910 r. List ks. Lemmensa.

Reakcyja nie odpowiada wcale potędze wroga, nie może się równać z wysiłkami, jakie się czyni w krajach anglo-germańskich. Późno się rozpoczęła, bo dopiero u schyłku XIX-go stulecia, a rozwinęła energiczniejszą działalność, kiedy 1895 r. paryski psychiatra Legrain zorganizował „Union française antialcoolique“, najpotężniejsze dziś stowarzyszenie w kraju, kiedy w tym samym czasie ze Szwajcaryi przeszczepiono „Związek niebieskiego krzyża“, kiedy 1899 r. zwołano do Paryża międzynarodowy kongres antyalkoholowy.

Duchowieństwo katolickie tego kraju, jak w ogóle w ruchu społecznym, tak i w ruchu antyalkoholowym słaby brało udział. Niektórzy biskupi jednak, poznawszy całą grozę niebezpieczeństwa, nawoływali do walki z alkoholem: biskup David już 1876 r., jego następca biskup Fallieres w 1893 r., w tym samym roku kardynał Thomas, arcybiskup z Rouen.

Wybitnego przedstawiciela ma ruch francuski w biskupie Turinaz z Nancy. Jego występ na kongresie paryskim rozniósł imię biskupa po całym świecie cywilizowanym, bo należał, jak powiada Bergmann, do najświetniejszych, a dr. Legrain nazwał posiedzenie, na którym Turinaz przemawiał, „klejnotem kongresu“.

Dowiadujemy się z tej wspaniałej mowy także o własnej działalności biskupa, przypominającej działalność wielkiego kardynała westminsterskiego. Podobnie jak ten obejmuje

i Turinaz całokształt kwestyi społecznej¹⁾, podobnie jak tamten pełen poświęcenia i odwagi, gdy chodzi o polepszenie doli biednych i upośledzonych. „Odwiedzam“, powiada, „robotników fabrycznych i rolnych w ich mieszkaniach, odwiedzam chorych i ubogich pod strzechą albo po poddaszach, a nawet w stajniach, jeżeli tego potrzeba“²⁾).

Wzruszającą jest scena, kiedy w czasie strajku w hucie szkła nieustraszenie przemawia do wzburzonych robotników, wskazując wymownemi słowy na skutki pijaństwa i kiedy oni przekonani rzucają się przed nim na kolana, wyrzekając się wódki i proszą o błogosławieństwo.

Różnorodnymi sposobami zwalcza plagę alkoholizmu, uważając walkę tę za jedno ze zadań swych życiowych. Stąd też, reorganizując konsystorz, wypisuje dla jednej z komisji walkę z alkoholizmem jako osobny program. Stąd porusza kwestyę alkoholową w dziełku swem „Trois fléaux de la classe ouvrière“.

Opierając się na znanych słowach papieża Leona XIII, nawołuje duchowieństwo do udziału w tem wielkiem zadaniu i podaje te środki, jakimi się posługiwać winno. „Duchowieństwo²⁾ ma nasamprzód powagę i potęgę

¹⁾ Por. Jaroszyńskiego „Katolicyzm socyalny“ I, 32.

²⁾ Miejsce dosłownie przytaczane ze znakomitej mowy biskupa.

nauczania. Przypominać godność chrześcijanina, obowiązki ojca i matki, pracodawcy i robotnika, potrzebę dobrego przykładu, ważne prawa teologii moralnej, to wszystko stanowi już skuteczne zwalczanie nałogu i wszelkiego rodzaju rozprzężenia. Lecz duchowieństwo winno mieć osobne nauki o alkoholizmie. Winno je głosić z kazalnicy, w katechizacyi, we wszystkich zgromadzeniach kościelnych, przy odwiedzaniu parafian, w codziennem obcowaniu z owieczkami sobie powierzonymi. A przedewszystkiem winno wywierać korzystny wpływ na dzieci i młodzież w szkołach wolnych i innych, przez co dopomódz może roztropnym i gorliwym nauczycielom w tej walce.

Ksiądz może żądać od dzieci w szkole albo przy uroczystości pierwszej Komunii św. zobowiązań stosownych. A potem winien je przypominać w tych licznych i pobożnych zebraniach młodzieńców i dziewczę i w stowarzyszeniach robotników i robotnic, u dziewczę i matek winien się powoływać na ważność religii i wartość spraw im najdroższych; winien dokładać wszelkich starań, by je uchronić od tego okropnego nałogu i wychować w nich apostołki wstrzemięźliwości.

Ksiądz winien popierać wszelkimi siłami towarzystwa wstrzemięźliwości i wyznaniowe i symultanne; winien poświęcać swój wpływ, swą gorliwość na ich zakładanie i szerzenie

stosownie do okoliczności mniej lub więcej pomyslnych“ ...

„Duchowieństwu nie wolno się cofać ni wzdragać przed przeciwnościami i przeszkodami, lecz ono właśnie powinno świecić dobrym przykładem“.

„Tak duchowieństwo musi być koniecznie po waszej stronie“, kończy swą mowę, „i musi wam pomagać z poświęceniem. A tej pomocy możecie być pewni, duchowieństwo wam jej nie poskąpi, lecz wspólnie z wami pójdzie na znój i bój, wspólnie z wami sięgnie po palmę zwycięstwa“.

Gorące te słowa, przyjmowane ze zapalem, znalazły oddźwięk w szerokich kołach duchowieństwa francuskiego, chociaż nie zaraz.

Tymczasem obok Turinaza zaznaczył się we walce z alkoholizmem i biskup Latty z Châlons-sur-Marne, mianowicie przez swe postępowe listy pasterskie. Tak odzywa się między innymi w 1900 r. w swym liście pastnym:

„Nieskończenie dużo bolesnych i banalnych rzeczy pisano o tym przedmiocie (tj. o alkoholizmie). Tymczasem mężowie poważani i znani ze zdolności i wpływu, niemniej także z charakteru i patryotyzmu stosowali tu wyniki swych badań wielce sumiennych i dokładnych: i wszyscy jednozgodnie ogłosili niebezpieczeństwo alkoholowe jako najstraszniejszą plagę.

Chrześcijanie francuscy, czy wy nie wiecie, że każdy rodzaj alkoholu jest trucizną! Że do wyrobu alkoholu używa się nieraz substancji najobrzydliwszych nawet odpadków drzewa i łachmanów? Że i alkohole wytwarzane ze zboża, buraków, z ziemniaków są tak samo szkodliwe jak te, które powstały z esencji jakichś i eterów? — Że wszystkie te alkohole jako to we winie, w jabłeczniku (cidre) są często fałszowane, a i nawet alkohol we winie najczystszym jest rodzajem trucizny i ujemny wywiera skutek?“ —

„Droży bracia, nie używajcie alkoholu: zakazuje wam tego wiedza, a zakazuje wam dla tego, że alkohol zabija. Zabija alkohol całego człowieka, jego siły fizyczne i moralne, zabija go nagle albo powoli, ale zabija go na pewno i zawsze. Morduje on rodziny, społeczeństwo, ojczyznę. W imię miłości ojczyzny, miłości i litości dla waszych dzieci, w imię waszej godności osobistej nie bierzcie nigdy do ust kropelki tego piekielnego napoju“.

Do duchowieństwa wydał Latty 1901 r. osobną odezwę, prosząc w imię wiary i ojczyzny, by nie tylko nie pili alkoholu, ale go też nie wyrabiali. W artykule 5 czytamy te słowa: „Księży proboszczów uprasza się, by nie wytwarzali lub dawali wytwarzać alkoholu z owoców ogrodowych, obojętnie, do czego by go potem chcieli użyć“.

Za przewodem takich biskupów ruszyło się duchowieństwo, choć powoli i późno. Radosny

ten objaw przedstawia na I. kongresie narodowym przeciwalkoholowym sekretarz jeneralny „Union française antialcoolique“ Barbey: „Z jaką niecierpliwością wyglądaliśmy tego dnia, w którymby Kościół swą potęgą moralną wsparł naszą sprawę i pomógł nam we walce, której powodzenie religię nie mniej obchodzi jak ojczyznę. Wspaniała mowa, wygłoszona przez Mgr. Turinaza na kongresie 1899 r. pozostała dla nas przyrzeczeniem niespełnionem...

A wreszcie jednak odezwał się z drugiego obozu głos i posłyszeliśmy echa dobrymi zapowiedziami brzemiennie“.

Ten głos podnosi się z katolickiego stowarzyszenia „la Croix Blanche“, które mimo swego krótkiego istnienia od 1903 r. liczyło już 1904 r. 1300 członków. Ważny udział w pracy tego stowarzyszenia ma duchowieństwo, kierujące różnemi towarzystwami wstrzemięźliwości. R. 1912 założono w „la Croix Blanche“ osobny oddział dla abstynentów. Wogóle ruch między katolikami szczególnie w Normandyi się wzmacnia.

*

*

*

Starszy jest ruch antyalkoholowy między duchowieństwem belgijskiem. Pierwszy założył ks. Senden, kanonik z St. Frond, pociągnięty przykładem O. Mathewa, 1886 r. towarzystwo zupełnej wstrzemięźliwości pod nazwą „Société de tempérance“¹⁾). Działając profilak-

¹⁾ Sint-Jansgenootschap.

tycznie tworzył także stowarzyszenia dla młodzieży od 7 do 18 lat.

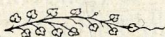
W trzy lata później powstało za sprawą ks. Edmunda Vasleta¹⁾, autora znakomitego „Manuel de tempérence“, w Brukseli stowarzyszenie „Société belge de tempérence“. Wywołało ono podobne stowarzyszenia powstające w innych miastach za inicjatywą duchowieństwa, które też ujęło ster w tych towarzystwach. Ks. Vaslet był także założycielem „Ligi Krzyża“.

Wyżej stanął swym talentem organizatorskim ks. Józef Lemmens. Jego towarzystwo „Bien-Etre social“ w Leodyum „może służyć“, jak powiada biskup Turinaz, „za wzór wszystkim katolickim organizacyom“. Ks. Lemmens jest głównym inicjatorem „Międzynarodowego katolickiego stowarzyszenia przeciw alkoholizmowi“. Powstało 1897 r. w Belgii, a ma na celu połączenie przywódców z katolickiego obozu. Dalszem dziełem wybitnego organizatora to zlanie towarzystw w jedno potężne w r. 1902 pod nazwą „Fédération des sociétés de tempérence catholique de Belgique“, liczące 1913 r. około 70 000 członków.

Od kilku lat istnieje dla Belgii Związek księży abstynentów „Abstinencia“, mający 1913 r. blisko 200 członków.

¹⁾ Ks. Vaslet * 1857 w Malines, redaktor pism „Le Bien social“ i „Volksgeluk“ umarł 6. X. 1910 roku w Schaebeck.

Biskupi jak Mercier, Stillmanns i Heylen czynnie popierają ruch antyalkoholowy, zasila-
jąc Francję i Holandję. W Holandyi poszło
duchowieństwo za wzorem Anglii zakładając
Ligi krzyża (Kruisverbond), 1910 r. liczyły już
60 000 członków. Samo duchowieństwo zorga-
nizowane jest w Priester-Kruisverbond albo
w niemieckim Związku księży. Według ks.
Weertza było w Belgii i Holandyi 1911 r. około
500 księży zorganizowanych.

Duchowieństwo w krajach niemieckich i austriackich¹⁾.

I.

W dziejach walki antyalkoholowej w Niemczech wybitnie zaznaczają się dwa potężne odruchy przeciw panowaniu alkoholizmu, zgodne w swym celu, odmienne jednak w używaniu środków stosownie do potrzeb czasu, w jakim się ujawniają. Już około połowy zeszłego stulecia wystąpiła szeroko sięgająca reakcja przeciw alkoholizmowi. Walka w tym czasie

¹⁾ Bergmann, op. cit. str. 129—145, 366 i 372. Seling: „Rüstkammer gegen die Macht des Branntweins“ str. 109—116. Seling: „Rüstung“ str. 3 itd. Helenius: „Die Alkoholfrage“ str. 299. Miesięcznik dla popierania ruchu wstrzemięźliwości. R. 1906 str. 83 i 1908 str. 162. Dr. Werthmann, op. cit. str. 35. „Sobrietas“, „Volksfreund“, „Alkohol, Mässigkeit und Abstinenz. Erinnerung... an Bischof Dr. Egger“. „Bericht über den V. internationale Kongress“, str. 73 itd. Egger: „Die Abstinenz als christliches und patriotisches Liebeswerk“. „Der Klerus und die Alkoholfrage“. „Der Kampf gegen den Missbrauch geistiger Getränke“. Mahnwort der schweizerischen Bischöfe. 1894 r. Neumann: „Mithilfe der katholischen Kirche im Kampf gegen den Alkoholismus. Neumann: „Zur Reform der Trinksitten“. Koźlik: „Vom österreichischen Kampfplatz gegen den Alkoholismus“. Przegląd powszechny r. 1909.

była skierowana przeciw gorzałce, gdziekolwiek w Niemczech wystąpiła, ponieważ jej używanie stało się powszechnem i sprowadzało straszne nadużywanie. Chcąc więc wykorzenić nadużywanie napojów palonych, chwycono się ostrego środka tj. wstrzemięźliwości od wszystkich napojów palonych, a przede wszystkim wódki. Nie była to wstrzemięźliwość bezwzględna, jaka jest ideałem ruchu nowoczesnego, ale stosownie do potrzeb czasu była ona środkiem wyborynym. A nie powinno nas tyle dziwić, że nie poznano wtedy jeszcze konieczności zupełnej wstrzemięźliwości, raz dla tego, że głównymi i dla szerszych warstw jedynymi przedstawicielami alkoholu były napoje palone, a alkohol w innych napojach nie wyrządzał takich szkód jak dzisiaj i ledwie go znano, a po drugie, dla tego, że pewniki naukowe dotyczące szkodliwości alkoholu nie były jeszcze tak jasne i szczegółowe. Dziś jednak przy zmianie stosunków społecznych i poglądów naukowych abstynencya stała się nieodzowną, jak wogóle cały ruch i jednostki kierujące nim dowody na to dają.

Różnymi sposobami starano się walkę z alkoholizmem przeszczepić na grunt niemiecki. Wielka część tego zadania przypadła duchowieństwu katolickiemu w udziale. Wywiązało się ono też znakomicie z niego, urządzając misye, tworząc towarzystwa, później bractwa, łącząc środki nadprzyrodzone z przyrodzonymi. W łonie kościoła niemieckiego

począł się ruch potężny, zagarniający szerokie tłumy pod sztandar wstrzemięźliwości, przenoszący się także do krajów polskich. Z podziwem patrzy się dziś na te postaci księży i zakonników, działające w sprawie wzniosłej idei ze zapałem i skutkiem.

Pierwszorzędne stanowisko między nimi zajmuje ks. Jan Maciej Seling od św. Jana w Osnabrücku.

Urodzony 1792 r. w okolicy Osnabrücku rychło już nabrał, jak się sam wyraża, „nienawiści“ do gorzałki. Przyczyną tego było opowiadanie ojca o gościńcu dziadka, własne doświadczenie chłopca, patrzącego na nędzę pijaka, ojcowego dłużnika, do którego chodził daremnie przez długi czas po 12 talarów, a także jego pobyt u wuja, właściciela browaru w Alkmaarze w Holandyi. Służąc we wojsku Napoleona mimo przelicznych ponęt i powszechnego przykładu towarzyszy postępował jak opowiada: „W czasie pierwszego roku służby nie piłem ani wódki ani piwa ani wina, chociaż pracując tylko piórem nie mogłem się wzmocnić i zahartować ćwiczeniami cielesnymi, a jednak wytrzymywałem dwunastogodzinne marsze w pełnym rynsztunku w czasie niezwykłego upału łatwiej niż zahartowani towarzysze, raczący się na każdym przystanku wódką“.

Po tych rozmaitych i dziwnych kolejach zostawszy w 30. roku życia kapłanem, począł przemysliwać nad środkami, by ograniczyć

spustoszenia, jakie czyniła gorzałka. W szkołach więc, które sam założył i gdzie chłopców i dziewczęta uczono przędzenia, opowiadał dzieciom o szkodliwości gorzałki, dla nich układał piosenki o wstrzemięźliwości, śpiewał z nimi i tak piosenki te rozpowszechniały się szybko między ludem.

Potrzeba było jednak szerszej pracy. Słyszac o usiłowaniach pastora Böttchera, który zalecał zupełną wstrzemięźliwość od wódki, uważał, że niemożliwą jest rzeczą zasadę tę w życie wprowadzić. Przeczytawszy jednak jego rozgłosne dziełka „Das Hauskreuz“ i „Mässigkeitsbuch“, postanowił rączy się zabrać do zwalczania pijaństwa za pomocą zupełnej wstrzemięźliwości od wódki.

Dla tego dokładał wszelkich starań, żeby powołać do życia towarzystwo wstrzemięźliwości, co też mu się 1840 r. w Osnabrücku udało. Ważną datą ta dla tego, że towarzystwo to jedno z pierwszych w Niemczech, a pierwsze katolickie w tym kraju. Nim jednak ks. Seling rozpoczął wielką swą pracę agitatorską, przygotowywał się rozważnie, biorąc udział w niemieckim zjeździe wstrzemięźliwości, odbywającym się 1843 r. w Hamburgu, a mianowicie w zebraniach irlandzkiego „apostoła wstrzemięźliwości“. Ten mu był wzniosłym wzorem, jak się trzeba poświęcać dla dobra współbraci i zachętą do rozwinięcia rozpoczętego dzieła.

Po roku 1843 począł więc ks. Seling prze-

biegać wsi i miasta swej ojczyzny, urządzając misye i zebrania, ilustracyami często przedstawiając skutki pijaństwa, nawołując do poprawy i cnoty, przyjmując licznych członków do swego towarzystwa. Tak dotarł on w swych podróżach aż do Magdeburga i Berlina, gdzie się porozumiewał z de la Rochem z Kórnika, najwięcej zawdzięczały mu jednak Hanower i Oldenburg. Od 1843 do 1851 nauczał w 150 wsiach i miastach, a po największej części z powodzeniem, mimo że nie miał wielkiej wymowy ani imponującego wyglądu Mathewa. Pozyskał dla towarzystw wstrzeźliwości, jak według zapisków swego dziennika podaje, 82 000, a towarzystwa te ładnie się rozwijały pod przewodnictwem księży i nauczycieli. Windthorst powiedział o nich 30 lat później: „W kołach moich dawnych znajomych — byłem wtedy adwokatem, i stąd miałem wiele sposobności stykania się z ludźmi — dostrzegałem, jak niesłychanie zbawiennie działał mąż ten i jak te towarzystwa wstrzeźliwości sporą liczbę pijaków sprowadziły z bezdroży“.

Wielki w swej pracy i powodzeniu znalazł „niemiecki Mathew“, jak go Windthorst nazywał, uznanie i realną pomoc u panujących. August Oldenburski darował mu złoty krzyż, a gdy córce swej, żonie Ottona greckiego, opisał powodzenia ks. Selinga, na dworze w Atenach usunięto zaraz używanie wódki, a król gorliwemu kapłanowi przysłał odznaczenie.

On tymczasem nie ustawał w swej pracy. Gdy choroba przeszkadzała mu w urządzaniu misyi i zebrań, spisywał nauki i doświadczenia swoje i wydał je w popularnych dziełkach „Rüstkammer“ i „Rüstung“.

Zapał taki nie mógł nie wpłynąć na drugich i nie zapalić ich do pójścia za dzielnym przewodnikiem i szerzenia jego zasad. Powstali więc liczni księża, by działać w duchu ks. Selinga jak na Śląsku ks. Fietzek, w zachodniej części Niemiec ks. Hillebrandt. Działalność ks. Hillebrandta przypada na lata 1845—61 i ogniśkuje się w pracy misyjnej mianowicie w Paderbornskim. Kazał on na 242 miejscach, a kazał także z powodzeniem, jak podają różne opisy. Ot, jeden z nich: „Gdyby misya nic innego nie była spowodowała, jedno zawiązanie się bractwa wstrzemięźliwości, to już byłoby dosyć. Nie liczono, ilu doń się zapisało, lecz ilu się nie zapisało. A gdy po roku odnawiano misyę, okazało się często, że wszyscy członkowie bractwa wiernie wytrwali. Nierzadko przed misyą widoczna była opozycja przeciw zakładaniu bractwa, nierzadko szydzono sobie z tego, ale potem niechętni właśnie pierwsi się zapisali“.

Obok tych mężów agitacyi czynnej występował jako pisarz przeciw alkoholizmowi ks. Alban Stolz, profesor fryburski. Już 1845 r. zaznaczył to swoje stanowisko w „Kalender für Zeit und Ewigkeit“, a później w „Ein Gläschen Schnaps“. Godną podkreślenia jest

tu ta postępową myśl, że, chcąc pijaka uratować, trzeba go przyzwyczaić do zupełnej wstrzemięźliwości czyli abstynencji.

Walka antyalkoholowa w tym okresie miała swe ogniska w bractwach kościelnych. Już działalność Mathewa znalazła uznanie u Stolicy apostolskiej, podobnie i stowarzyszenia w Hanowerskiem doznały poparcia od władzy duchownej, ale nie omieszkało poprosić papieża o zatwierdzenie osobnego bractwa wstrzemięźliwości. O takie zatwierdzenie postarał się kardynał-biskup wrocławski Melchior Diepenbrock w r. 1851 u papieża Piusa IX.

Ruch ten potężny, a tak znamienity w okresie „wiosny ludów“, niedługo się utrzymał. Właśnie rok 1848, rok politycznych przewrotów, podciął znaczenie tego ruchu społecznego, a reszty dokonały wojny 1866 i 1870 r. Dalszą przyczyną upadku to ustrój stowarzyszeń, nie postępujących z czasem. Za długo trzymano się zwykłej wstrzemięźliwości, a tu potrzeba już się wyłoniła zupełnej, bo pojawili się nowi wrogowie, na których zwykła ta broń nie wystarczała. Brakło także tej ścisłej organizacyi, koniecznej, gdy chodzi o przeprowadzenie wielkiej reformy społecznej, opierano się tylko na składkach dobrowolnych, nieregularnie płaconych. Niemało też zawinił rząd. „W Niemczech“, pisze Wertheim, „walka kulturalna wydalila z kraju kierowników bractw i głośnych kaznodziejów misyjnych, zdziesiątkowała szeregi duchowieństwa, osierociła liczne

parafie. Nie dziw więc, że ruch wstrzemięźliwości w naszej ojczyźnie nierzadko poszedł w zapomnienie. A nawet walka kulturalna, polityczne i społeczne walki wyparły walkę z alkoholizmem, tak iż kardynał Kopp 1890 r. skarżył się na to, że niekatolicy okazują więcej żarliwości w zwalczaniu pijaństwa niż katolicy“.

Upadek ten jest widoczny, gdy weźmiemy do rąk statystykę. Jak wiemy, ks. Seling pozyskał 82 000, tysiące pozyskał i ks. Hillebrandt, na Górnym Śląsku liczono 1844 r. 500 000 członków w towarzystwach wstrzemięźliwości, w Księstwie 1845 r. 300 000, nie licząc jeszcze tych tysięcy w częściach protestanckich Niemiec i w innych krajach. A niedawno, jak obliczył Forel, wszystkie towarzystwa wstrzemięźliwości miały w całości tylko 91 000 członków.

Upadek tego ruchu wielkiego nie uprawnia jeszcze do twierdzenia, jakoby wskazywał właśnie na bezowocność zabiegów antyalkoholowych. Bynajmniej. Najpierw bowiem wielkie sprowadził dobrodziejstwa na jednostki, rodziny i całe społeczeństwa. Dalej ma on znaczenie jeszcze głębiej sięgające w istotę walki jako ruch przygotowujący nowoczesne dążenia antyalkoholowe i wskazujący na konieczną potrzebę ostrzejszej broni, jaką jest abstynencja. Znaczenie jego charakteryzuje Helenius: „Nie można zaprzeczyć, że i towarzystwa wstrzemięźliwości bardzo wiele zdzia-

łały w zwalczaniu pijaństwa; a mianowicie za pomocą środków praktycznych... Dążności te tworzą organiczną fazę w rozwoju całości“!

II.

Idea tak żywotna jak walka z alkoholizmem nie mogła pozostać w uśpieniu w Niemczech, gdzie szczególnie się rozpanoszył król-alkohol w postaci piwa, gdzie jego używanie głęboko się zakorzeniło uświęcone zwyczajami, gdzie poczęto już odczuwać zwyrodnienie jako skutek używania, a zarazem tęsknić za naprawą stosunków i szukać środków przeciw alkoholizmowi. Spostrzeżono wnet, że we wrzawie wojennej zniweczywszy resztki zdobyczy dawniejszych, przeoczono potężne dążenia antyalkoholowe narodów sobie pokrewnych. Późno, bo dopiero po r. 1880 zabrano się zwolna do pracy, by chociaż zdala podążyć za owym ruchem, a pierwsze te usiłowania nie przynosiły zadowalających owoców.

Za to silniejszy podmuch powiał w Szwajcaryi, gdzie idea abstynencyi przed rokiem 1880 znakomicie się przyjęła dzięki zabiegom Lucyana Rochata, pastora z Gienewy. Jego „Związek niebieskiego krzyża“¹⁾ założony 1877 r. w Genewie na podstawie zupełnej wstrzemięźliwości święcił niezadługo swe try-

¹⁾ Jakkolwiek zwie się „Mässigkeitsverein des Blauen-Kreuzes“, jednakże członkowie są abstynentami.

umfy we wszystkich niemal krajach niemieckich, a dziś należy, rozpowszechniony po całym świecie, do najpotężniejszych organizacji antyalkoholowych.

Szczególnie dla katolickich¹⁾ Niemiec padło hasło nowoczesnej walki w Szwajcaryi, a odbiwszy się głośnem echem o podniebne Alpy, rozległo się we wszystkich krajach niemieckich, tem potężniej, że rzucił je z wyżyny stolicy biskupiej prymas biskupów szwajcarskich. Był to mąż wybitnych zdolności i szerokiego serca, który z młodzieńczym zapałem podjął tę ogromną walkę.

Dr. Augustyn Egger urodzony 1833 r. w Unter-Schoenau z miennych rodziców, kształcił się w szkołach szwajcarskich i niemieckich. W tym samym roku, w którym wielki „apostół wstrzemięźliwości“ zeszedł do grobu, rozpoczął młody Augustyn pracę kapłańską, nie przeczuwając, że na niego przejdzie berło Mathewa. Po kilkuletnim pobycie na wikaryacie, powołany został na profesora języków starożytnych do seminaryum w St. Gallen. Później był jakiś czas proboszczem w Oberriet. Powróciwszy 1865 r. do St. Gallen objął redakcyę najpierw czasopisma, „Neues Tageblatt“, następnie „Ostschweiz“.

¹⁾ Pierwszy założył w Szwajcaryi „Ligę krzyża“, stowarzyszenie i pismo ks. Savoy, autor świetnego dzieła „Les trésors de la sainte abstinence“. Umarł 5. V. 1911 roku.

R. 1882 wybrano go na biskupa i na tem stanowisku jeszcze wytrwał 24 lata. W dowód uznania jego zasług ofiarował mu Leon XIII kapelusz kardynalski, lecz skromny biskup nie przyjął go, bo do końca pragnął pracować we własnym kraju.

A praca jego była różnorodna, skierowana ku dobru nie tylko dyecezyi, lecz całego kraju i Kościoła. Patrząc na rozstrój społeczny i badając prądy współczesne, przykładł zarazem rękę do rozwiązania kwestyi społecznej tak, iż śmiało stanąć może w szeregu takich działaczy jak Ketteler, Manning, hr. de Mun, Descartins.

Biskup Egger jednakże zajmował się zagadnieniem specjalnem, kwestyą alkoholizmu. Długoletnie myślenie i działanie w tej dziedzinie przysporzyło akcji katolickiej wiele znaczenia, a jego wysunęło na pierwszorzędne stanowisko między pracującymi w tej sprawie, mianowicie katolikami. On bił tory nowej idei, zwalczając zaśniedziałe poglądy, był przywódcą duchowym nowych szeregów, ojcem nowoczesnego ruchu katolickiego w niemieckiem społeczeństwie.

We walce z alkoholizmem cenił abstynencję wysoko, bo uważał ją jako środek potrzebny, nawet konieczny: „Dotąd myślała większa część“, powiada w jednym ze swych wykładów, „że ludzi trzeba zachęcać do wstrzeмиężliwości. I ja tak myślałem. Od czasu, jak jestem biskupem, bezustannie nawoływałem do

wstrzemięźliwości w listach postnych, w innych urzędowych okólnikach, we wykładach i broszurach. Ale chociaż mieszkańców ze St. Gallen nie uważam pod tym względem za gorszych od innych Szwajcarów, mogę zaręczyć, że tem wszystkiem dosłownie nic nie osiągnęłam. Jednakże, szerząc od pół roku abstynencyę, wprawdzie nader mało działałam, ale jednak coś, podczas gdy dawniejsze moje słowa ani odgłosu nie wydały. Jestem przekonany, że jakkolwiekbym był w ciągu 20 lat kazał o wstrzemięźliwości, w 20. roku gorzejby wyglądało aniżeli w pierwszym.“

A na innem miejscu: „Dzieło to (t. i. abstynencyę) stawiam obok najszlachetniejszych, jakich dokonano dla Kościoła i ojczyzny. Przodkowie nasi często przelewali krew swą za ojczyznę. Teraz ojczyzna znowu w niebezpieczeństwie, a kto chce przyłożyć rękę do jej oswobodzenia, nie potrzebuje poświęcać krwi, lecz tylko kilka kieliszków alkoholu. Zobaczymy, czy znajdują się synowie Winkelrieda, zdolni do patryotyzmu i poświęcenia.“ A potrzeba poświęcenia, bo „chodzi o rzecz nową, a niezwykłą, o prąd wrogi rozumie się zmysłowości ludzkiej, chodzi o walkę z przeciwnikiem, po którego stronie ogromna potęga, którego otaczają wałem nieprzystępnym najróżnorodniejsze względy, niezliczone przesady i głęboko zakorzenione zwyczaje. Gdy się żąda ofiar, gdy się ma roszczenia na niekorzyść zmysłowości, to nie można wcale liczyć zaraz

w pierwszej chwili na przyjęcie z otwartymi ramionami.“

A dalej potrzeba wytrwałości i cierpliwości, jak powiada na innem miejscu: „Chociaż powodzenie towarzyszy usiłowaniom, to jednak każdy krzewiciel abstynencyi przyzna, że zbyt wolno się szerzy, im mozolniejsze borykanie się, im większe przeszkody, tem więcej uznania należy się wytrwaniu we walce dla dobrej sprawy. Mnie się zdaje, że trudności te właściwie winny dodawać bodźca naszej gorliwości, bo właśnie przeszkody dowodzą konieczności abstynencyi.“

Z chrześcijańską ufnością patrzył mąż ten na wynik walki, jak to wynika ze słów wypowiedzianych na kongresie bazylejskim: „Dusza jest, jak Tertulian powiedział przed 1600 laty, co do istoty swej chrześcijańską, mawrodzoną dążność do prawdy i cnoty, do Boga i nieśmiertelności. Jaskrawo zmysłowe używanie nie zadowoli ludzkości na czas dłuższy. Zawsze musi nastąpić reakcya. Chociaż zmysłowość, przesąd i słabość wciąż odgrywać będą w społeczeństwie ludzkim jakąś rolę, jednak każdy ruch, dążący do wzniosłego celu z wytrwałością, śmiało spoglądać może w przyszłość — także ruch abstynencki.“

Przekonania swe biskup Egger starał się urzeczywistnić, pracując dla nich spokojnie i wytrwale, słowem i piórem.

Potężne towarzystwa abstynenckie zawdzięczają jemu swe powstanie. Około 1890

roku założył „Katolicką ligę abstynencką“ (Katholische Abstinentenliga), towarzystwo, które się rozpowszechniło między katolikami szwajcarskimi, a także w Niemczech, popierane przez biskupów szwajcarskich, dobrze się rozwija. Składało się z dwóch działów: jeden mieścił abstynentów w sobie, drugi zwykłych wstrzemięźliwców. Jednakowoż na zjeździe delegatów w Lucernie 1901 r. zmieniono ustawy o tyle, że jako członków aktywnych uważa się tylko abstynentów, podczas gdy ci drudzy są tylko członkami honorowymi.

Tak samo był biskup Egger inicjatorem „Związku księży abstynentów“ (Priesterabstinentenbund), który powstał 1901 r. Jako prezes Związku był do końca życia swego duszą i sprężyną jego usiłowań.

Papież Leon XIII. rychło się dowiedział o zasługach biskupa dla ruchu wstrzemięźliwości. R. 1895 wysłał go jako swego legata na kongres antyalkoholowy do Bazylei, o czem biskup zaraz na wstępie swej mowy wspomina:

„Zgłaszając się na ten oto, międzynarodowy kongres, miałem zamiar jedynie przysłuchania, pouczenia i zachęcenia się do walki z alkoholizmem. Gdy jednakże papież Leon XIII. od komitetu organizacyjnego odebrał wiadomość o kongresie, zapragnął, jak to już przedtem uczynił, wyrazić mu swą przychylność i upoważnił mnie do obwieszczenia jego życzliwości i wypowiedzenia uznania dla gorliwości

uczestników kongresu, który zamierza usunąć ze społeczeństwa tak zgubne nadużycie.“

Warto tu także przytoczyć jeszcze jego słowa, określające stanowisko papieża w tej walce:

„Kwestyę alkoholową można sądzić z różnorakiego stanowiska, ze stanowiska lekarskiego, społecznego, moralno-religijnego. A z jakiegokolwiek się ją bada, dochodzi się zawsze do tego samego wyniku: społecznik i doctor medicinae, papież i przywódzca robotników, wszyscy muszą jednogłośnie oświadczyć: alkohol jest naszym wrogiem. Zdania tego nie potrzebuję bliżej określać, bo to reifen w wszystkich wykładach tego zebrania. Jeżeli Leon XIII. podziela ten okrzyk, to czyni to jako głowa Kościoła, strzegąc interesów moralno-religijnych, ale także w imię gorliwości, z jaką usiłuje pomnożyć społeczne dobro narodów.“

Imię Eggera zajmuje także niepoślednie stanowisko między pisarzami antyalkoholowymi. Jeden z najpłodniejszych pisarzy katolickich w tej dziedzinie¹⁾ śmiało miazdży stare przesady, rzuca hasła, podaje projekty, nawołuje do brania udziału w tem wielkiem dziele, nawołuje wszystkie stany, a szczególnie duchowieństwo. W rzeczowej swej broszurze „Ducho-

¹⁾ „Alkohol, Alkoholismus und Abstinenz“ — „Alkohol und Volkswohl“ — „Familie und Alkohol“ — „Der beste Arzt“ i inne.

wieństwo a walka z alkoholizmem“¹⁾ żąda od duchowieństwa walki z alkoholizmem, planem zakreślonej i jednolitej“, pisząc: „Bogu dzięki dużo jest rzeczy, o których dwóch zdań być nie może. Chciałbym je tu krótko zestawić.“²⁾

„1. Duszpasterze powinni kwestyę alkoholową ze strony teoretycznej studyować dokładnie, a praktycznie rozbierać na zebraniach. Stąd byłoby pożądanem rozczytywanie się nie tylko w pismach ludowych, ale także w dziełach naukowych, by się uzbroić do zwalczania alkoholizmu w słowach i pismach. Dalej historia ruchu abstynenckiego w różnych krajach jest bardzo pouczająca, a i błędy i nadużycia, których tam nie brak, mogą być dla nas wskazówkami. Jeżeli poza Kościołem z pomocą środków tylko ludzkich już bardzo dużo się osiągnęło, to katolickie duszpasterstwo, obdarzone środkami nadprzyrodzonymi i przyrodzonymi jeszcze więcej zdziałać może.

2. Pouczanie ludu o nadużywaniu alkoholu powinno być w wyżej wymieniony sposób zorganizowane i przeprowadzone energicznie.

3. Z praktycznych wskazówek można bez wahania teraz już dwóch użyć. Pierwsza to ratowanie pijaków, względnie zakładanie schronisk dla nich. Znaną przecież rzeczą, że pijaków jedynie zupełną abstynencją ratować można, a niektórzy przyzwyczajają się do

¹⁾ „Der Klerus und die Alkoholfrage“ ukazało się w roku 1910 w polskiem tłumaczeniu w Poznaniu nakł. Zw. Ks. Ab.

²⁾ „Der Klerus und die Alkoholfrage“, str. 28.

wstrzemięźliwości jedynie przez dłuższy pobyt w zakładzie. Dotychczasowe doświadczenia z schroniskami dla pijaków dodają niemało otuchy. — Druga wskazówka, którą jak najspieszniej w czyn wprowadzić trzeba, to chronienie dzieci przed używaniem alkoholu. W tym względzie powinni wszyscy się godzić.

4. Co do abstynencji nie można się spodziewać, żeby odrazu wszyscy się do niej przekonali. Lecz kto się z nią pogodzić nie może, niech przynajmniej zachowa swój sąd, aż kwestyę alkoholową wszechstronnie i dokładnie przestudyuje. Na tem stanowisku jednakże powinni wszyscy stać, żeby abstynencyę uważać jako skuteczną broń przeciw alkoholizmowi, a wtedy jest też ich obowiązkiem cenić ją jako środek krzewiący królestwo Boże i pomyślność narodu. Mnie się zdaje, że poważne studyum tej sprawy każdego kapłana jeszcze trochę dalej zaprowadzić winno; a żaden nie potrzebowalby żałować, jeśliby doszedł do zdania Manninga, który na łożu śmiertelnem rzekł do swego otoczenia: „W tej sprawie stałem się głupcem z miłości dla Chrystusa, a i wam nie życzę piękniejszego końca nad ten, żebyście i wy mogli o sobie kiedyś wydać to świadectwo.“

5. Na końcu powinniśmy w ofierze i modlitwie sami i przez innych sprawę tę Panu polecać. Walka z alkoholizmem jest walką świętą, walką o odnowienie przykazania Chrystusowego o zaparcie się siebie, walką przeciw jednemu z najgorszych wrogów, którzy kiedy-

kolwiek się wdarli do miasta Bożego, walką dla dobra doczesnego narodu i dla wiecznego zbawienia niezliczonych dusz nieśmiertelnych, to walka dla sprawy Bożej. Dlatego potrzeba pomocy Boga, a on nam jej nie poskąpi, jeżeli Go o nią prosić będziemy.“

III.

Dzieło rozpoczęte przez biskupa Eggera spotkało się z uznaniem biskupów szwajcarskich, którzy je szczerze i energicznie popierali w swych listach i odezwach. R. 1893 polecali tworzenie stowarzyszeń antyalkoholowych, a 1894 r. połączyli wszystkie i wydali odezwę: „Walka przeciw nadużywaniu napojów alkoholowych“¹⁾). Znakomite dziełko to zawiera znamienne poglądy na ruch antyalkoholowy, mianowicie co do zasadniczej kwestyi, czy wystarczy wstrzeźliwość, czy konieczna abstynencya. Czytamy tam: „Doświadczenie uczy, że pijaków można wtedy tylko naprawić i uchronić przed powrotem do nałogu, gdy się staną abstynentami. Nad nawróceniem pijaków mogą pracować tylko abstynenci. Stowarzyszenia abstynentów winny mieć dwie grupy członków: jedną, która tylko dla własnej korzyści hołduje abstynencyi, drugą zaś, która się abstynencyi oddała z miłości ku pijakom, aby ich ratować.

¹⁾ „Der Kampf gegen den Missbrauch geistiger Getränke“. Mahnwort der schweizerischen Bischöfe 1894.

Abstynencya jest jeszcze większej wagi, gdy chodzi o walkę przeciw panującym zwyczajom, tym źródłiskom wszystkiego złego; dopóki trwać będą, dopóty nie zmniejszy się nadużywanie alkoholu, przeciwnie jeszcze się wzmoże. Nie będzie zmiany na lepsze, dopóki nie rozleci się jarzmo tej tyranii zwyczajów pijackich. A jakże się to stanie?

W niektórych okolicach robiono próby ze stowarzyszeniami wstrzemięźliwości, ale bez skutku. Nie trudno sobie wytłumaczyć niepowodzenie. Ludzie prawdziwie wstrzemięźliwi zasługują na szacunek, ale odrodzenie narodu, wyrugowanie alkoholizmu nie od nich zależy, gdyż oni właśnie poddają się sprawcom złego, którychby trzeba usunąć, ponieważ hołdują zwyczajom współczesnym. A hołdują im w pożyciu rodzinnem, towarzyskiem, a chociaż nie przestępują praw etyki, jednakowoż nieznacznie poczynają się dostosowywać do wymagań mody i panujących zwyczajów. Ich bierne zachowywanie się wcale a wcale nie narusza zwyczajów towarzyskich, które tysiącom gotują zgubę.

Jedynie abstynenci wstrząśli wszechwładztwem zwyczajów, jedynie oni mogą otwarcie i śmiało kazać i nawoływać ze skutkiem do reformy, a kiedy pomnoży się ich liczba, wyrwać otoczenie z niewoli zwyczajów. Wyłącznie abstynenci, jak już powiedzieliśmy, mogą świecić przykładem tym nieszczęśliwcom, których tylko abstynencya zdoła uratować. Jedynie

u abstynentów znajdzie się to przekonanie i tę nieznużoną gotowość do walki z tą chorobą. Stowarzyszenia abstynenckie więc winny odzyskać nowe pokolenie dla życia rozsądnego i chrześcijańskiego i zabezpieczyć przed władzą współczesnych zwodniczych zwyczajów.“

Nie wystarcza im jednak to ogólne podkreślenie znaczenia abstynencyi we walce z alkoholizmem, rozbierają szczegółowo i ściśle, jaki wpływ powinny wywierać osoby wyżej stojące na szczeblach społeczeństwa. Odzywają się więc do państwa, rodziny, szkoły, prasy i stowarzyszeń, nie pomijając i duchowieństwa. Stąd czytamy: „Usunięcie chorób moralnych jakiegoś narodu — a nadużywanie napojów upajających jest taką chorobą — należy w pierwszym rzędzie do zadań Kościoła... Dla tego Kościół a przede wszystkim jego słudzy są powołani, uzdolnieni i obowiązani zwalczać wszelkimi siłami choroby moralne naszej epoki, a mianowicie nadużywanie alkoholu. Zakreśla się więc dokładnie stanowisko, jakie kapłan winien zająć i na jakim trwać w dziele abstynencyi. W ruchu tym ma witać sprzymierzeńca, którego winien wspierać, u którego wsparcia szukać... Każdy duszpasterz, przejęty duchem Chrystusowym, obowiązkowością i odpowiedzialnością nie będzie mówił o abstynencyi jak człowiek światowy, ale sąd i postępowanie kształtował według jej znaczenia dla zbawienia dusz nieśmiertelnych i szczęścia narodu. Będzie o niej nie inaczej

sądził jak Chrystus. A Chrystus jak sądzi? W świetle ewangelii ukazuje się abstynencya jako zaparcie się siebie, jako dobry uczynek, jako środek do zbawienia dusz.¹⁾

W tym czasie, kiedy się ukazała ta ciekawa odezwa wszczął się żwawy ruch między katolikami niemieckimi, wywołany przez duchowieństwo, przejęte zasadami abstynenckimi. Wzniosłym wzorem dla niego był biskup ze St. Gallen, który pragnął je zszeregować w osobnem stowarzyszeniu. Już 1895 r. pisał: „Uważam za rzecz ważną, żeby przywódcy ruchu między katolikami założyli między sobą stowarzyszenie.“ Projekt ten powoli dojrzewał. Na zjeździe międzynarodowym w Brukseli 1897 r. utworzył się komitet celem założenia takiego towarzystwa. Lecz dopiero po kongresie wiedeńskim 1901 r. powstał za staraniem ks. Neumanna, ze współudziałem biskupa Eggera i ks. Weissa, profesora fryburskiego, „Związek księży abstynentów“ (Priesterabstinentenbund). Organem tego towarzystwa to czasopismo „Sobrietas“.

Cel Związku zestawia ks. Neumann w kilku zdaniach:

Czego chce Związek księży abstynentów (P. A. B.)?

Związek wytknął sobie za cel zwalczanie alkoholizmu i jego skutków z pomocą przyrodzonych i nadprzyrodzonych środków.

¹⁾ „Mahnwort str. 10.

Dla tego Związek:

1. stara się zyskiwać kapłanów dla abstynency i łączyć ich,
2. chce członków przysposobić do zwalczania pijaństwa modlitwą i przykładem wstrzeźliwości od wszystkich napojów alkoholowych,
3. poleca osobne modlitwy,
4. zamierza urządzać wykłady i pracować z pomocą prasy, towarzystw wstrzeźliwości, względnie abstynencyi (Związku krzyża, Ligi abstynenckiej) stosownie do potrzeb miejscowych, a mianowicie oddziaływać na młodzież, szczególnie studentów.“

Po śmierci zasłużonego prezesa, biskupa Eggera, (1907 r.) został jego następcą ks. Maksymilian saski. Związek przyjmuje członków ze wszystkich krajów. To też liczba jego stale się zwiększa:

1907 r. przypadało na

Niemcy . . .	156	członków
Austryę . . .	40	„
Szwajcaryę . .	32	„
Zakony . . .	93	„

razem 321 członków

W 1908 r. liczył Związek, jak podaje ks. Werthmann, 360 członków. W 1911 na końcu roku było już około 650 członków, jak podaje X. Weertz, redaktor „Sobrietas“, a 1913 już około 700.

W ostatnich latach ujawnia się niemałe ożywienie i w seminariach. Na zjeździe w Würzburgu 1907 r. utworzyło się „Stowarzyszenie katolickich studentów abstynentów“ (Katholischer Akademischer Abstinentenverband = K. a. A.-V.), liczące z początku tylko trzy oddziały miejscowe. R. 1910 już w 9 seminariach w obrębie Niemiec ma oddziały, a oprócz oddziału krajowego (Landesgruppe) należą do K. a. A.-V. i oddział szwajcarski i austriacki, razem około 260 członków. Można się więc śmiało spodziewać pomyślnego rozwoju „Związku księży abstynentów“ tem więcej, że w niem samym działają ludzie takiej miary jak ks. ks. Weiss, Haw, Kozlik, O. Elpidiusz¹⁾, a mianowicie Neumann.

Ks. Józef Neumann jest obok biskupa Eggera najwybitniejszą postacią w ruchu antyalkoholowym Niemiec katolickich. Długoletni szermierz odznacza się nadzwyczajną ruchliwością, biorąc udział wybitny w kongresach międzynarodowych, tworząc towarzystwa i instytucje, słowem kierując niejako całym ruchem katolickim w zachodnich Niemczech.

Gdy sprawa antyalkoholowa po raz pierwszy 1881 r. na zjeździe katolików w Bonn,

¹⁾ O Elpidiusz, franciszkanin wymowny, w ostatnim czasie wslawił się przez swe misye i wykład dla duchowieństwa, jaki miał 1911 r. w Moguncyi na Zjeździe niemieckich katolików. Wykład ukazał się jako broszurka pod tyt.: „Wie bekämpft ein Seelsorger am wirksamsten in seiner Gemeinde die Trunksucht?“ szczególnego polecenia godzien.

w toku obrad się pojawiła, polecono wtedy zakładanie bractw wstrzemięźliwości. Rezolucya ta nie wiele praktycznych przyniosła korzyści, jak to wykazuje 1896 r. ks. Neumann na zjeździe w Dortmundzie, bo lud jeszcze za mało był uświadomiony, by pojął doniosłość walki z alkoholem. Dla tego wniósł ks. Neumann o założenie towarzystw antyalkoholowych, a podobnie żądano ich zakładania i na zjeździe w Akwizgranie 1896 r., co też niezadługo miało spełnić.

Jedno z pierwszych towarzystw katolickich antyalkoholowych to „Związek krzyża“ (Kreuzbündnis). Początek temu Związkowi dał ks. Neumann, zakładając pierwsze stowarzyszenie antyalkoholowe tego rodzaju w Rellinghausen 1896 r. W pierwszych latach dzielił się „Związek krzyża“ na trzy grupy: abstynentów, wstrzymujących się od napojów palonych i zwykłych wstrzemięźliwców. Od 1904 roku wstrzemięźliwców się już nie przyjmuje.

Dzięki działalności założyciela „Związek krzyża“ rozszerzył się w krótkim czasie na całe zachodnie Niemcy, do czego niemało się przyczyniła aprobata, jaką otrzymał 1904 r. od arcybiskupa kolońskiego, Fischera. Ma on poparcie i ze strony innych biskupów. Tak w każdej dyecezyi biskup mianuje jednego z księży dyrektorem dla wszystkich oddziałów. R. 1905 obrali delegaci z poszczególnych dyecezyi ks. Neumanna¹⁾ przewodniczącym Związku. Orga-

¹⁾ Ks. Neumann ur. 1856 r. w Dudeldorf w dyecezyi trewirskiej, studyował w Rzymie, 1876 r. wyświęcony

nem Związku¹⁾ jest „Volksfreund“, wskrzeszony przez ks. Neumanna, a obecnie redagowany przez ks. ks. Kamilianów w Heidhausen.

W ostatnich latach starano się „Związek krzyża“ połączyć ze „Stowarzyszeniem katolików abstynentów“ (Verein abstinenter Katholiken), co też się po daremnych zabiegach na zjeździe katolików w Dyseldorfie (1908) wreszcie 1909 r. szczęśliwie udało. „Związek katolików-abstynentów“, znacznie młodszy od tamtego, bo powstał dopiero 1905 r., przyjmuje do swego grona tylko abstynentów²⁾. I tu duchowieństwo energiczną rozwinęło działalność, a mianowicie ks. Beimel, kierownik Związku i redaktor czasopisma „Der Kreuzritter“ i ks. Meinertz w Essen. Także w r. 1905 powstał „Katolicki Związek wstrzemięźliwości“ (Katholischer Mässigkeitsbund). Nie żąda on od swych członków abstynencyi, ale pragnie i usiłuje jak najszerze warstwy wciągnąć w ruch antyalkoholowy i zapalić do wyteżonej walki³⁾. Kierownikiem Związku i zarazem redaktorem organu związkowego „Der Morgen“ jest ks. Haw, zdolny pisarz, znany także pod pseudonimem

założył 1896 r. w Rellinghausen pierwszy Związek krzyża, 1901 r. „Priesterabstinentenbund“. 1909 wstąpił do klasztoru, gdzie 13. XII. 1912 umarł.

¹⁾ 1909 wzrosła liczba członków do 4126. 1912 r. liczył 37 tys.

²⁾ 1909 r. liczył 1300 członków.

³⁾ Obok tego związku założył ks. Haw w r. 1912 nowy „Kath. Abstinentenbund“, połączony z tamtym pod wspólną nazwą „Verband gegen den Alk. für das kath. Deutschland.“

„Johannes“, jako autor broszury: „Der katholische Klerus und eine moderne Frage“.

Ks. Haw jest także kierownikiem „Związku Anioła Stróża“ (Schutzengelbund), skupiającego w sobie tysiączne rzesze dzieci. Roku 1912 było ich przeszło 100 000. Dla nich wydaje pisemko „Frisch von Quell“, dla dzieci także przeznaczone pisemko „Die Aufrechten“.

Dla gimnazyastów wydaje ruchliwy działacz ks. dr. Strehler pismo abstynenckie „Quickborn“, prócz tego wychodzi dla studentów „Frührot“, a dla młodzieży niestudującej: „Jung David“.

Szerzenie się alkoholizmu ogranicza się nietylko przez zapobieganie z pomocą środków wstrzeźliwości i abstynencyi, ale i przez leczenie nałogowych pijaków. I w tym względzie postępowano za przykładem Szwajcaryi, gdzie powstał pierwszy katolicki zakład leczniczy „Vonderflueh“ w Sarnen. Ważną tą, a zarazem trudną sprawą zajął się w Niemczech ks. Neumann z poświęceniem i roztropnością. Zwiedziwszy klasztory OO. Kamilianów w Holandyi i Belgii, Francyi i Włoszech, a także zakłady niemieckie i szwajcarskie i porozumiawszy się z prowincyałem Kamilianów O. Vido, wystarał się u rządu o zezwolenie na osiedlenie się tego zakonu. Tak powstał 1898 r. w uroczej okolicy nadreńskiej w Heidhausen zakład, pod nazwą „Dom św. Kamila“ (St. Kamillushaus), którego kierownictwo objęli ks. ks. Kamilianie.

Umieszcza się tu nałogowych pijaków w celu wyleczenia z nałogu i choroby, a obok innych środków używa się do tego w pierwszym rzędzie abstynencyi stosownie do słów jednego z znawców w tej sprawie: „Bez względu na wstrzemięźliwość jest kategorycznym imperatywem.“ To też za zupełnie uleczonych uważa się, gdy opuszczają zakład, tylko wytrwałych abstynentów.

Niedługo potem powstał staraniem ks. Endericha drugi zakład we Walderbach pod wezwaniem św. Józefa. Od 1902 r. kierują Trapiści zakładem leczniczym w Maria Veen, przeznaczonym dla robotników-alkoholików, a 1903 roku wybudowano w parafii ks. Neumanna, w Mündt zakład leczniczy dla kobiet, wreszcie 1912 r. powstał jeszcze jeden w Lentersdorf nad Renem.

* * *

Antyalkoholowy ruch Niemiec rychło udzielił się sąsiedniej Austrii. Ważnym w tej sprawie jest kongres wiedeński 1901 r., bo dodał on bodźca usiłowaniom antyalkoholowym w krajach naddunajskich i powołał do życia liczne związki, między nimi i katolickie. Ks. ks. Weiss i Neumann, biorąc udział w pracach kongresowych, nie omieszkali wpłynąć na założenie związku katolickiego, przygotowując grunt pod tę nową siejbę przez osobne wykłady, konferencye i przez rozrzucanie literatury agitacyjnej. I z austriackiej strony nie próżnowano.

Wspólna praca została rychło pomyślnym uwieńczona skutkiem; jeszcze tego samego roku zawiązało się we Wiedniu „Katolickie stowarzyszenie wstrzemięźliwości na Austryę“ (Katholischer Mässigkeitsverein für Oesterreich). Za zadanie wytknęło sobie pouczanie społeczeństwa o kwestyi alkoholowej, budowanie zakładów leczniczych, wpływanie na ustawodawstwo, zwalczanie zwyczajów pijackich, ochronę dzieci i młodzieży. Na jeneralnem zebraniu 1901 roku ustanowiono wydział wstrzemięźliwości dla wszystkich krajów koronnych, składający się przeważnie z duchownych. Prezesem wybrano ks. Otona Kozlika z Wiednia, zasłużonego działacza w tej sprawie. Szczególne ożywienie w kołach duchowieństwa zapanowało po kongresie w Budapeszcie 1905 r., wysłano nawet odezwę do biskupów monarchii austriackiej, prosząc o poparcie dążeń.

I w seminariach duchownych liczy abstynencya, jak już wspominaliśmy, licznych zwolenników dzięki zabiegom księży, a szczególnie profesorów jak ks. Waitza. W wielu seminariach omawiają kwestyę alkoholową w pogadankach społecznych, a w Ołomuńcu w osobnym kursie alkoholowym.

W zachodniej części kraju wskrzesił ruch antyalkoholowy O. Kalikst Herié z Marburga, a szerzy się on wspaniale między społecznie uświadomionymi Słoweńcami. Pierwszy zjazd antyalkoholowy odbył się w Lublanie, zwołany i kierowany przez duchowieństwo. Skon-

statowawszy, że bractwa wstrzemięźliwości nie przyniosły w dyecezyi pożądaných korzyści, postanowiono zakładać towarzystwa wstrzemięźliwości, względnie abstynencyi w łączności z wiedeńskim stowarzyszeniem. Z czasem utworzył się w Krainie potężny związek abstynencki „Złata Doba“. Podzielony przed niedawnym czasem na dwa stowarzyszenia: świeckich i duchownych¹⁾ świetnie się rozwija pod umiejętnem kierownictwem ks. ks. Kalana, Lenarda, a mianowicie ks. Kreka, który jest „organizatorem i duszą ruchu katolickiego między Słoweńcami“, jak pisze ks. Wiecki.

Mówiąc o ruchu austriackim nie można pominąć pracy O. Edmunda Hagera. R. 1884 założył on kongregacyę „Benedyktynów katolickiego stowarzyszenia przyjaciół dzieci“ (Benediktiner vom katholischen Verein der Kinderfreunde). Liczy ona w sześciu zakładach 400 członków abstynentów.

* * *

Chociaż ruch przeciwalkoholowy w obozie katolickim jest stosunkowo młody, nie ustępuje w pracy innym obozom. Dążenia jego są skierowane do rozwiązania kwestyi społecznej, bo wychodzą ze założenia, że walka z alkoholizmem jest jednym z głównych środ-

¹⁾ Związek księży abstynentów liczył 1910 około 150 członków.

ków, by dopiąć tego upragnionego celu. W Dortmundzie powiedział ks. Neumann: „Z rozwiązaniem kwestyi alkoholowej mamy trzy czwarte całej kwestyi społecznej rozwiązane.“

Dalej uważa się w Niemczech walkę z alkoholem jako czynnik wielce pomocny w pracy charytatywnej. Jak wiemy, praca charytatywna cieszy się w tym kraju wielkiem uznaniem i zorganizowana wzorowo i praktycznie świetnie się rozwija. Ścisła łączność ruchu antyalkoholowego z tą pracą jest jedną z przyczyn, dla czego ruch ten tak szybko się wzmacnia. Że taka łączność istnieje, stwierdza to ks. Neumann na kongresie wiedeńskim: „Jest to znamieniem naszego ruchu, że odpowiadamy różnym prądom, ale także społeczno-charytatywnej stronie kwestyi alkoholowej.“

Ruch antyalkoholowy w przeważnej części rozwija się pod troskliwem okiem władzy duchownej. Obdarza ona towarzystwa przywilejami, wyprasza dla nich odpusty i popiera je swemi odezwaniami. Listy pasterskie od czasu do czasu zwracają uwagę wiernych na potrzebę walki i wybór środków. Otóż, co pisze biskup hildesheimski w liście pastnym 1907 r.

„Z radością trzeba powitać znamienny ten objaw, że niektóre jednostki z wszystkich warstw poświęciły się zupełnej abstynencji. Podziało to skutecznie i dzięki ich wymowie i przykładowi setki a nawet tysiące w różnych krajach od dziesiątków lat ratowały się od

zguby. Uznanie więc należy się duchownym i świeckim, którzy z miłości ku nieszczęśliwym współbraciom Bogu przyrzekli wstrzeмиęźliwość od wszystkich napojów alkoholowych. Słowa „zupełna wstrzeмиęźliwość“ brzmią, jakoby to była wielka ofiara. Ale ktokolwiek zapoznał się z abstynencyą, wie, że żadne brzemień tak lekkie nie jest jak abstynencya.“

Nie sposób wymieniać wszystkich listów, zachęcających do brania udziału w tym ruchu, bo w ostatnim czasie mamy ich już dość sporą liczbę.

Niepodobnem jednak zamilczeć zdania zbiorowego biskupów dłycezyi limburskiej, fuldajskiej, mogunckiej, fryburskiej i rotenburskiej, a to z tego powodu, że list tych biskupów ma być odczytywany w każdą niedzielę palmową z kazalnicy. Czytamy tu między innymi: „Wzywamy naszych współobywateli tak mężczyzn jak kobiety do poparcia naszych usiłowań, skierowanych przeciw nieprzyjacielowi, który pochłania więcej ofiar niż zarazy i wojny, który zapełnia domy chorych i obłąkanych, domy ubogich i więzienia, który niweczy majątek, szczęście i pokój przelicznych rodzin, który zatruwa nawet świat dziecięcy i dorastające pokolenia rzuca chorobom na pastwę — przeciw nieprzyjacielowi, który narusza zdrowie, dobrobyt, moralność całych gmin, nawet całego narodu i nakłada narodowi niemieckiemu za te spustoszenia, jakie mu wy-

rządza, jeszcze 2500 milionów podatku — przeciw nieprzyjacielowi, który w swej wewnętrznej istocie jest antychrześcijańskim, który podkopuje wiarę i pobożność, przytępia poczucie moralne, psuje charakter i kojarzy się z nałogiem rozpusty.“

Duchowieństwo polskie.¹⁾

I.

Równocześnie i równolegle z ruchem niemieckim, chociaż w większej części od niego niezależnie, rozwijał się ruch antyalkoholowy w krajach polskich.

I tu rozróżniamy dwa wielkie okresy, wyraziście występujące, różniące się co do środków stosowanych, ale zgodne w celu.

Pierwszy okres obejmuje walkę z alkoholem około połowy XIX w., skierowaną podobnie jak w Niemczech zachodnich przeciw używaniu i nadużywaniu wódki. Poczęła się ona prawie równocześnie we wszystkich kra-

¹⁾ Seling: „Rüstkammer, str. 122. Rundschau in der Alkoholfrage I, 12. Ks. Formanowicz: „Organizacja wstrzemięźliwości w Wielkim Księstwie Poznańskim“. Miesięcznik r. 1905. J. Chociszewski: „Słówko o ruchu wstrzemięźliwości w ziemiach polskich“. Ks. Trzeciński: „Krótki przewodnik pracy społecznej“ str. 95—103. „Zbiór ustaw“, str. 194—99. „Wiec obyczajowy w Poznaniu 1901 r.“ Charitas R. 1908, str. 38. R. 1909, str. 90—95. Miesięcznik R. 1905—1913. Przegląd powszechny R. 1894 i 95. „Ks. Karol Antoniewicz“ ks. Badeniego. Podręczna encyklopedia kościelna str. 239—41. Ateneum Kapłańskie 1912 roku 360.

jach polskich, a wnet ogromem swym przewyższyła ruch niemiecki.

Najwspanialej wystąpił do walki Górny Śląsk, na czele ks. Fietzek z Piekar. Porozumiawszy się listownie z ks. Selingiem, rozpoczął swą działalność 1844 r. w uroczystość Matki Boskiej Gromnicznej kazaniem przeciw używaniu wódki i założeniem towarzystwa wstrzeźliwości. Nie ograniczył się jednak na własnej parafii, lecz wspólnie z O. Stefanem Brzozowskim, kapucynem, w którym dzielnego znalazł sprzymierzeńca, urządzał między ludem górnośląskim misye ze znakomitym skutkiem. Zerwał się zapal po miastach i wioskach, zapępniały się na wołanie misyonarzy domy Boże, opróżniały karczmy, potęgowały towarzystwa wstrzeźliwości. A była potrzeba takiego odrodzenia, bo lud śląski hołdował chętnie nałogowi pijaństwa, uległszy wpływowi niemieckich górników, jak podaje ks. Seling.

Potężną i nagłą była reakcyja przeciw pijaństwu. Już w końcu 1844 r. liczono tu w towarzystwach wstrzeźliwości 500 000 członków. Błogie stąd skutki. „Proboszcz, pochodzący z Górnego Śląska, zaręczał mi, pisze ks. Seling, „że, odwiedzając miejscowość swą rodzinną, napotkał taką zmianę i poprawę między ludźmi, że ledwie ich mógł poznać.“ Był to obraz tylu innych miast i wiosek. A reskrypt ministra spraw wewnętrznych z 1845 r. wspomina: „Najlepszym dowodem zbawiennej działalności jest ten fakt, że w tej prowincyi (t. j.

na Śląsku) w ciągu zeszłego roku zniesiono 18 gorzelni zupełnie, 108 przestało pracować, a podatek z okowity zmniejszył się o 254 489 talarów.“

Ruch ten udzielał się także krajom sąsiednim. Nauki O. Brzozowskiego, głoszone w czasie odpustów na Górze św. Anny, roznosili pielgrzymi do stron ojczystych na Morawy, do Galicyi. Na Węgry przeniósł nowe hasła ks. Soltesz, który bawił dłuższy czas w Piekarach u ks. Fietzka.

R. 1851 sprowadził ks. Fietzek z Galicyi Jezuitów, między nimi ks. Antoniewicza.

Pod kierownictwem żarliwego apostoła poczęły się nowe misye, nowe prace nad ludem śląskim, a ruch wstrzemięźliwości wstrzymany wypadkami 1848 r. wznowił się, bo „śluby wstrzemięźliwości odnowiono,“ jak pisze ks. Antoniewicz, wspominając o owocach misyi.

Ruch w Księstwie, chociaż w zasadzie ten sam co śląski, nie był z początku tak ściśle kościelny jak śląski. Jednakże nie znaczy to, że duchowieństwo w nim udziału nie brało, owszem nie możnaby sobie tego olbrzymiego powodzenia bez współpracy jego wystawić. Ale praca ogniskowała się w towarzystwach, gdzie inteligencya świecka ręka w rękę z duchowną podejmowała się dzieła odrodzenia kraju z pijaństwa. Pierwsze towarzystwo antyalkoholowe nosiło nazwę „Towarzystwo ku przytłumieniu używania wódki“, założone po roku 1840. W krótkim czasie towarzystwa takie

siecią pokryły Księstwo. Ogniskiem ich stał się Kórnik, a organem pisemko, wydawane przez chirurga z Kórnika, de la Roche, „Zwiastun wstrzemięźliwości w Wielkiem Księstwie Poznańskim“. Oto, co czytamy w niem o działalności duchowieństwa:

„Nieledwie w każdym miejscu, w którem jest kościół katolicki, a ksiądz czynny, tkliwe serce mający na nędzę swego bliźniego, zabrzmiało solenne wezwanie do walki naprzeciw napojom szaleństwa aż do wytępienia ich do szczętu. Wszędzie każą z wymową wszystko ogarniającą, z serca wypływającą naprzeciw niszczycielowi narodu... A wskutek tych kazań ciśnie się lud po wszystkich miastach, stanie w niedzielę po skończonem nabożeństwie do Pańskich ołtarzy, aby tu w tych miejscach świętych złożyć ślub na rozbrat z tym tyranem... A nie są to wyłącznie członkowie klas niższych, co na wezwanie pasterzy dążą pod chorągiew wstrzemięźliwości, owszem wielu z najszlachetniejszych i najznakomitszych członków narodu polskiego, hrabiowie, obywatele, urzędnicy, nauczyciele, nawet damy wspańiałe stanów najoświecieńszych nie wahają się posłużyć ubogim i niższym za wzniosły przykład do przyklęknienia w miejscu najświętszem i złożenia ślubu świętej trzeźwości i wstrzemięźliwości od wszystkich napojów upajających, którzy tak w ręce pasterza składając najgodniej się łączą z ważnem poruszeniem czasu... Dnia 24. listopada roku zeszłego zapisało się w ko-

ściele kórnickim przeszło 100 osób z wszystkich stanów do bractwa trzeźwości. W Poznaniu sięga liczba braci tysięcy“.

Do pierwszych i najwięcej znanych krzewicieli wstrzemięźliwości należał ks. Waber w Kępnie. Skutki swej pracy opisuje w dziełku „Słów kilka o zaprowadzeniu wstrzemięźliwości i trzeźwości“: „W piątą niedzielę po Świątkach“, pisze, „pierwszą stoczyłem walkę i zaraz 620 ochotników do boju stanęło. Krew się nie lała, choć dotąd dzień w dzień potykaliśmy się z sobą, ale łzy radości płynęły. Zapalone to młode żołnierstwo coraz więcej mężnych i odważnych w szeregi wprowadzało, iż wreszcie 1421 członków z poświęceniem i zaprzeniem samego siebie do boju stanęło. Kochani bracia w Chrystusie! Ci wszyscy zupełnie się aż do kropli wódki wyrzekli, a trzeźwość i mierność w wszystkich innych napojach umiłowali. Miasteczko Baranów, tak bliskie Kępna, jak gdyby przedmieściem jego było, nie mogło nie posłyszeć o tej zmianie, jaka między nami zaszła. W parafii tej rozległej jest już dziś 1284 ochoczych żniwiarzy, którzy razem z nami do wspólnej dali się pracy“.

To też plon tego ruchu był obfity. R. 1845 towarzystwa wstrzemięźliwości w Księstwie liczyły, jak podaje de la Roche, 300 000 członków. — „Po wsiach i miasteczkach“, pisze ks. Seling, „wypijano już tylko tyle kwart, ile zeszłej zimy beczek. Pomędzy polskimi mieszkańcami trudno było znaleźć takiego, któryby

pił wódkę, chociaż niedawno jeszcze wszyscy z małymi wyjątkami pili, a nawet po największej części pijakami byli“.

Wzniosłe te hasła, we wszystkich rozlegające się warstwach, niemało się przyczyniły do podniesienia moralności. Rządy arcybiskupa Dunina, ze wszech miar obfite w owoce, powiększyły szeregi duchowieństwa, podniosły religijny poziom społeczeństwa, okazały stanowczość Kościoła wobec dążeń protestanckiego rządu. Duchowieństwo liczniejsze teraz mogło się z większą skutecznością zabrać do pracy nad wytepieniem pijaństwa i rzeczywiście zdawało się, że ruch ten, tak szczęśliwie rozpoczęty i umiejętnie kierowany, podniesie ekonomiczny byt narodu i postawi społeczeństwo nasze między najtrzeźwiejsze. Sława i wieść o zwycięskich walkach z pijaństwem w ziemiach polskich rozeszła się po Zachodzie i wpływała jeszcze dziesiątki lat później dodatnio przy tworzeniu bractw kościelnych.

Znienacka spadł cios, skąd go się najmniej było można spodziewać. Nieszczęśliwe lata 1846 i 48, gdzie społeczeństwo obietnicami zwiedzione, chwyciło za broń odruchem rozpaczliwym, rozbiły w puch usiłowania zbawienne, tak, iż szczątki tylko zostały.

To też już 1852 r. maluje jeden z współczesnych stan wstrzemięźliwości w Księstwie, jak następuje: „Pijaństwo i tutaj jest zakorzenione może mniej cokolwiek niż w innych częściach dawnej Polski. Lud poznański nadużywa trun-

ków, ale to prawda, że nadużycie to najszkodliwszą jest jego przywarą i nietylko, że niszczy zdrowie i przeszkadza dobremu, a przynajmniej lepszemu bytowi, ale jak świadczą w ogólności akta kryminalne, wszystkie zdrożności i zbrodnie w stanie pijaństwa są zazwyczaj popełniane¹⁾).

Jednakowoż w kilka lat po powstaniu na nowo odżyła walka z pijaństwem przez misye ks. Antoniewicza, który „w imię Jezusa Chrystusa pierwszy w Galicyi podniósł chorągiew trzeźwości, pierwszy wypowiedział bój pijaństwu“, jak pisze ks. Polkowski, „a odtąd całe jego życie było właściwie tylko nieustanną walką przeciw pijaństwu“.

Urodzony we Lwowie 6. listopada 1807 r. brał po świetnie ukończonych studiach prawniczych 1831 roku udział w powstaniu pod generałem Dwernickim. Ożeniwszy się z Zofią Nikorowiczówną zamieszkał w Skwarzewie, gdzie był wieśniakom ojcem i przyjacielem. Po bolesnej stracie żony i pięciorga dzieciak wstąpił do zakonu Jezuitów i odebrał 1844 roku święcenia kapłańskie z rąk biskupa podlaskiego, Jana Gutkowskiego. Pierwsze swe polskie kazanie wypowiedział przy założeniu towarzystwa wstrzeźliwości w Sączu 1844 r. Podówczas alkoholizm straszne czynił spustoszenia w Galicyi, a szczególnie na całym karpackiem podgórzu. „Przeciw tej zarazie“, pisze ks.

¹⁾ Prz. p. R. 1895, str. 335.

Badeni, „powstał Antoniewicz w czterech kazaniach, w cztery z rzędu adwentowe niedziele wypowiedzianych; powstał, jak tradycja niesie, z taką siłą, w tak groźnych barwach odmalował straszne tej choroby następstwa, że całe tłumy, między którymi znajdowało się niemało nałogowych pijaków, cisnęły się na wyścigi i błagały, aby ich zapisać do świętej trzeźwości“.

Po rozpędzeniu Jezuitów 1848 r., pospieszył ks. Antoniewicz 1850 r. na wezwanie kardynała Diepenbrocka na Śląsk, a 1852 r. na wezwanie arcybiskupa Przyłuskiego do Księstwa.

Tutaj rozpoczął misye swe na czele pięciu Jezuitów w Krobi, a zaraz na wstępie z wielkiem powodzeniem. Nieznużony spieszył dalej do Krzywina, Czerwonejwsi, Kościana, Niechanowa, Poznania, wszędzie głosząc między innemi kilka nauk na temat trzeźwości. W czasie cholery, która wybuchła w tym roku, okazał się podobnie jak O. Mathew, w którego ślady wchodził, prawdziwym aniołem stróżem dla okolic południowych Księstwa, aż wreszcie sam padł w Obrze ofiarą zaraźliwej choroby — w dniu św. Stanisława Kostki 1852 r. Wdzięczne obywatelstwo poznańskie wystawiło mu pomnik, a świetnemi mowami uczcili jego pamięć ks. ks. Prusinowski i Janiszewski w Poznaniu, ks. Jełowicki w Paryżu.

Jednakże usiłowania ks. Antoniewicza nie zdołały już wywołać dawniejszego zapалу; zresztą czas był za krótki, przeszkód za wiele,

aby ks. Antoniewicz mógł w całym blasku rozwinąć swą działalność i urzeczywistnić program, jaki sobie był wytknął. Ale mimo to wszystko owoce misyi były obfite i długo jeszcze pamiętano o wzniosłych naukach wielkiego kaznodziei.

Towarzysze ks. Antoniewicza ks. ks. Praszalowicz, Baczyński, a także ks. Kamiński ponieśli ruch wstrzemięźliwości do Prus Królewskich, a równocześnie inni Jezuici obudzili go na Warmii. Tutaj używanie wódki zmniejszyło się o dwie trzecie i dziś jeszcze widać tu ślady ich działalności.

W Księstwie idea wstrzemięźliwości nowe zyskała poparcie przez arcybiskupa Ledóchowskiego. W sierpniu 1868 r. na kongregacyi dziekanów w Gnieźnie postanowiono zaprowadzać bractwa wstrzemięźliwości we wszystkich parafiach obydwóch dyecezyi. Ustawy opiewają, że członkowie zobowiązani są do wstrzymania się od wszystkich napojów „pалonych“ i nakazują, by bractwo celem większej łączności miało wspólną mszę św. za zmarłych członków, wspólne odpusty dwa razy do roku, wspólną chorągiew bracką i zebrania przynajmniej cztery razy do roku, na których ma się niepoprawnych wykluczać¹⁾.

„Dla ludu wiele zdziałało Bractwo wstrzemięźliwości“ pisze ks. Trzeciński. Nie zdołało ono jednak odświeżyć zapалу dawniejszych

¹⁾ Zbiór ustaw, str. 194—202.

powodzeń tem mniej, że nadeszły wypadki roku 1870, a po nich walka kulturalna, która i ruchowi antyalkoholowemu wielkie klęski zadała¹⁾.

II.

Gdy na Zachodzie idea wstrzemięźliwości, a raczej abstynencyi coraz liczniejszych zyskiwała zwolenników, ujawniając się jako potężny prąd społeczny w Ameryce i w Anglii, nie mogły odgłosy tej nowoczesnej walki przejść niepostrzeżenie w krajach polskich, gdzie społeczeństwo tak przychylne dla kulturalnych zdobyczy Zachodu. Powoli poczęły się tworzyć nowe organizacje antyalkoholowe, odświeżające tradycje ruchu dawniejszego. Z początku mało znalazły uznania w społeczeństwie mało uświadomionem w tym względzie, a brakło też zajęcia się tą żywotną sprawą w warstwach wyższych, tak iż czasopismo jej poświęcone w Księstwie utrzymać się nie mogło. Dalszą przyczyną niepowodzenia, jak wnioskować można z ruchu wstrzemięźliwości w Niemczech i z usiłowań w innych krajach, gdzie rozpoczęto od zwykłej wstrzemięźliwości, a potem jej zaniechano dla abstynencyi, była obawa przed złamaniem tradycyi czy też nieznanomość abstynencyi jako koniecznego warunku powodzenia. Nie można tego jednak

¹⁾ W r. 1913 wkroczyły Bractwa za sprawą ks. Biskupa Likowskiego w nową falę rozwoju, bo zatwierdzono ustawy Bractwa abstynenckiego.

uważać jako wsteczność, boć i w Niemczech nie wszystkie towarzystwa od razu kierowały się zasadą abstynencyi, a większa część katolickich dopiero w ostatnich latach, jak pisaliśmy, w tym względzie poczyniła reformy. Mimo to ruch antyalkoholowy, wskrzeszony około roku 1890, miał doniosłe znaczenie, bo odnowił zapomniane albo zaniedbane tradycye, wskazał na konieczność walki z alkoholizmem, słowem stał się brząskiem nowego ruchu już abstynenckiego.

Zasluga rozpoczęcia tego nowego okresu walki z alkoholizmem przez wskrzeszenie ruchu przygotowawczego należy się p. Zygmuntowi Celichowskiemu, który przypomniał Księstwu chlubną działalność Kórnika ery dawniejszej. Założył on tu bowiem 1887 roku „Towarzystwo szerzenia wstrzemięźliwości“. Organem tego towarzystwa była „Pobudka do szerzenia wstrzemięźliwości“, wychodząca od roku 1891, by niezadługo przejść na nakład Miarki w Mikołowie.

Podobnie wystąpił p. Józef Chociszewski z Gniezna do walki, zakładając 1890 r. „Jutrzenkę“ w Poznaniu. Wnet powstały i w innych miastach Księstwa, a nawet Prus Królewskich podobne stowarzyszenia. Z łona tej „Jutrzenki“ zwołano 1901 r. „Wiec obyczajowy“ do Poznania, gdzie o alkoholizmie przemawiali pp. Adam Karwowski, Zygmunt Celichowski i Józef Chociszewski. Arcybiskup Stablewski życzył usiłowaniom, podjętym

wspólnie przez duchowieństwo i świecką inteligencję, powodzenia w osobnym liście, o którym poniżej będzie mowa.

Jednym z wybitnych, gorliwych członków „Jutrzenki“ był Franciszek Wojciechowski. Zapoznawszy się gruntownie z kwestyą alkoholową w Norwegii, ze zapałem rozpowszechniał ją, gdzie się ku temu nadarzyła sposobność, podkreślając szczególnie potrzebę zupełnej wstrzemięźliwości, pierwszy w Księstwie. W początkach nie znajdował posłuchu, ale już 1891 r. powstało w łonie „Jutrzenki“ „Kółko Promienistych“ z hasłem zupełnej wstrzemięźliwości. Tymczasem upłynął jeszcze dziesiątek lat, nim nowa idea znalazła takiego przedstawiciela, któryby jej mógł szerokie wywalczyć uznanie.

Wyszedł on z kół duchowieństwa.

Światły arcybiskup Stablewski, ogarniający bystrem okiem budzące się prądy społeczne, zajął się także kwestyą alkoholizmu. W liście posłanym na wiec obyczajowy tak się odzywa między innemi: „Serce moje rozradowało się wiadomością, że wielkie dzieło wstrzemięźliwości, powołane do życia w dycezyach naszych przez poprzedników moich, znajduje w świeckich nowych sprzymierzeńców“. A w jednym ze swych okólników, w którym występuje za sprawą wstrzemięźliwości, powiada tak trafnie: „Jednym z najszczytniejszych objawów miłości bliźniego naszych czasów to walka w wszystkich krajach

przeciwko pijaństwu czyli alkoholizmowi“. W roku 1900 wyznaczył arcybiskup osobne cztery niedziele dla kazań o wstrzemięźliwości i bractw wstrzemięźliwości. On to starał się na kongregacyi dziekanów z tego samego roku podać nowe środki duchowieństwu na zwalczanie alkoholizmu, on to wysłał 1903 r. jednego z naszych światłych społeczników do Bremy na kongres celem zbadania tego ruchu.

Narodziny najnowszego przełomowego ruchu się zbliżały.

W seminaryum poznańskiem po rekolekcyach zebrało się kilku kleryków na pogadankę. Wśród rozmowy potracono i o kwestyę alkoholową, jej najnowsze przejawy, zainteresowanie się wzmagало, bo kilku tę kwestyę dokładniej znało. Jeden z kleryków, ks. Franciszek Olejniczak, podał myśl, żeby poprobować z abstynencyą. I rzeczywiście kilku ją podjęło i dało sobie przyrzeczenie, że odtąd będą ją wcielać w czyn.

Do tej garstki odważnych przyłączył się ks. Niesiołowski z Pleszewa, który już od kilku lat kwestyą tą się zajmował. Za inicjatywą ks. Olejniczaka zebrało się 13. września 1902 r. 7 kleryków i jeden kapłan w Domu katolickim w Poznaniu i po gorącym przemówieniu młodego kapłana złączyli się zebrani w kółko, nadając mu nazwę „Związek księży abstynentów na dyecezyę gnieźnieńsko-poznańską“. Prezesem został ks. Niesiołowski, sekretarzem ks. Fórmanowicz, później ks. Mrugas.

Ustawy obowiązujące członków uległy z czasem małym zmianom. Jaki zakres pracy wytknął sobie Związek, jak ją spełnia?

Celem „Związku Księży Abstynentów“¹⁾ jest zwalczanie alkoholizmu. (§ 2).

„Związek starać się będzie o wypełnienie swego zadania przez

1. Dobry przykład członków, zobowiązujących się do zupełnej wstrzemięźliwości od napojów alkoholowych.

2. Pozyskanie jak najszerszych kół duchowieństwa dla sprawy wstrzemięźliwości.

3. Uświadamianie wszystkich warstw społeczeństwa o szkodliwości alkoholu za pomocą wieców, zebrań, wykładów, pism, broszur, artykułów do gazet i t. p.

4. Popieranie działalności i towarzystw i bractw wstrzemięźliwości.

5. Szerzenie cnoty wstrzemięźliwości między dziećmi i uczącą się młodzieżą.

6. Zwalczanie zgubnych zwyczajów picia przy każdej sposobności, zniewalania do picia, kolejkowania, toastowania, częstowania wódką podczas żniw, wynagradzania pracy i częstowania dzieci napojami alkoholowymi i t. p.

7. Popierania lecznic dla alkoholików, gospód wstrzemięźliwości, kawiarni, herbariarni, bezpłatnych czytelni i t. p. “ (§ 3).

Działalność małego Związku, trudna i mozolna powoli, ale trwale przynosiła owoce mia-

¹⁾ Słuszna zmiana, bo przyjmuje się na członków i księży z innych dzielnic polskich zaboru pruskiego.

nowicie dzięki ruchliwości członków jak ks. ks. Mrugasa, Olejniczaka, Stankowskiego i innych. Liczba członków stale rośnie. R. 1905 liczył Związek 30, 1909 r. już 70 członków. R. 1909 utworzono osobny oddział dla dyecezyi chełmińskiej, na którego czele stanęli ks. Gołębiewski, długoletni abstynent i gorliwy ks. Szuman. R. 1913 Związek Księży Abstynentów liczył około 80 członków. Organem Związku jest „Miesięcznik dla popierania ruchu wstrzeмиężliwości“ wychodzący od grudnia 1903 r. w Pleszewie. Stoi głównie pracą ks. Niesiołowskiego, który w przystępny, a wyrazisty sposób z wielką znajomością życia kreśli społeczną stronę kwestyi alkoholowej.

Ks. Kazimierz Niesiołowski jest dziś głównym przedstawicielem ruchu abstynenckiego nie tylko w Księstwie, ale w całej Polsce. A ponieważ ruch ten na nowe wepchnął tory, ponieważ, „nowym etapem walki z alkoholizmem, jak pisze ks. Trzciński, „jest u nas jego wystąpienie“, warto się dowiedzieć, jakie przyczyny i warunki wprowadziły go w wir walki. Sam to opowiada¹⁾, jak następuje: „Pleszew jest moją pierwszą i jedyną dotąd posadą²⁾. Aż do przybycia tu dotąd, nie interesowałem się wcale kwestyą alkoholizmu. Osobiście nie miałem ani skłonności ani wstrętu do kieliszka,

¹⁾ W liście z dnia 14. września 1909 r.

²⁾ Urodził się 6. lutego 1872 r., wyświęcony 29. czerwca 1896 r. Instytucyę kanoniczną odebrał 1900 r.

jak większość przeciętnych śmiertelników. Otrzymawszy wokacyę do Pleszewa poznałem rychło skutki pijaństwa w mieście liczącem na 8 000 mieszkańców przeszło 50 knajp... Zabrałem się energicznie do pracy, ograniczającej się z początku do ambony i konfesyonału. W roku 1898 wskrzesilem tutejsze bractwo wstrzemięźliwości, które od kilkunastu lat przestało zupełnie istnieć. Mimo, że wstąpiło w pierwszym roku przeszło 300 członków, zauważyłem, że bractwa w obecnych warunkach nie mogą wystarczyć. Przypadkowo wyczytałem w pewnem piśmie znany szczegół z życia kard. Manninga, który dla dobra ludu został abstynentem. Postanowiłem sobie pójść jego śladami. Dnia 2. lutego 1899 roku wygłosiłem kazanie o trzeźwości i na zakończenie przyrzekłem parafianom, nie używać żadnych napojów upajających, aby im świecić dobrym przykładem. Później dostało mi się do ręki dziełko biskupa Eggera: *Der Klerus und die Alkoholfrage*. Następnie inne tegoż prace. Kongres w Bremie 1903 r., w którym uczestniczyłem, otworzył mi do reszty oczy na znaczenie kwestyi alkoholizmu. — W ciągu roku 1901 poznałem kilku kleryków z seminarjum poznańskiego, którzy zostali abstynentami częściowo pod wpływem prof. Lutosławskiego, częściowo wskutek czytania dzieł niemieckich, dotyczących walki z alkoholizmem. Dnia 13. września 1902 r. założyliśmy w Domu katolickim w Poznaniu nasz Związek,

do którego wstąpiło 7 kleryków i ja jako jedyny ksiądz“.

Jego imię jako gorliwego działacza przynosi chlubę narodowi polskiemu i za granicą, bo czynny brał udział w kongresach międzynarodowych (1905 r.) w Budapeszcie, w Bremie, w Sztokholmie (1907 r.), w Hadze 1911 r. Na II. zjeździe polskich abstynentów w Krakowie (1905 r.) należał do komitetu i wygłosił wykład „O ruchu wstrzemięźliwości w Księstwie Poznańskim“, podobnie na ostatnim zjeździe we Lwowie 1912 r.

Usilnem jego dążeniem jest przeniesienie abstynencji w jak najszerze warstwy. Stąd wydawał ulotne pisemka, popularne broszurki jak „Czytajcie matki“ i Przyjaciół czy wróg“ stąd rzucił myśl założenia świeckiego towarzystwa abstynencji.

, W tym celu zwołano 22. listopada 1905 r. wiec w sprawie wstrzemięźliwości do Poznania. Między innymi brali w nim udział pp. Celichowski, Paweł Gantkowski, lekarz z Poznania, ks. Niesiołowski, a także delegaci z Galicyi i Górnego Śląska. Utworzono stowarzyszenie pod nazwą „Wyzwolenie“ na zasadzie abstynencji, na czele stanęli dr. Gantkowski i ks. Niesiołowski.

Zapał, jaki panował na zebraniu, poniósł się do miast i siół, nawet poza granice Księstwa, do Westfalii¹⁾ i na Śląsk, z roku na rok

¹⁾ 1912 r. należało na wychodźstwie do „Wyzwolenia“ 706 członków.

rosnąć i praktyczne przynosząc korzyści. Rodzą się towarzystwa „Wyzwolenia“ nie tylko po miastach, ale i wioskach dzięki wspólnej pracy inteligencji świeckiej, warstw średnich, szczególnie zaś duchowieństwa. Statystyka wykazuje ciągły wzrost towarzystw. Przy założeniu liczyło „Wyzwolenie“ 137 członków. 1906 r. 626, 1907 r. 1004, 1908 1496, 1909 1919, 1910 r. w 39 tow. 3054, 1912 r. w 89 tow. 4100 członków.

W „Wyzwoleniu“ łączą się wszystkie warstwy społeczeństwa,¹⁾ spotyka się kobiety i młodzież, wspólnymi siłami dźwiga się gmach lepszej przyszłości pod hasłem „Przyszłość nasza.“

Niemaló przyczyniły się do rozwoju abstynencji obok „Miesięcznika“ i inne pisma a w pierwszym rzędzie „Przyjaciel trzeźwości“. R. 1910 przejął go na swój nakład Zw. Ks. Abst. i powierzył redakcję ks. Maksymilianowi Mrugasowi z Głuszyny, który obok ks. Niesiołowskiego jest najruchliwszym w Księstwie abstynentem.

Mniej powiodło się z innemi pismami: „Świt“, pismo redagowane przez młodzież dla młodzieży w duchu abstynenckim, w ogóle pierwsze pismo młodzieży pod zaborem pruskim, połączono 1911 r. z „Miesięcznikiem“, który jednakże zyskał przez to na objętości.

¹⁾ Niestety, inteligencja świecka z małymi wyjątkami stroni od Wyzwolenia! Por. Świt, 1913 r.

„Wiadomości z ruchu wstrzemięźliwości“, wyrosły ze znakomitego pomysłu, rozsyłane do redakcyi dzienników z gotowym materiałem do przedruku, nie ostały się długo.

W ostatnich latach szczególną uwagą poczęto darzyć dzieci, chcąc je pozyskać dla nowego ruchu. Stało się to przeważnie za inicjatywą ks. ks. Karczyńskiego i Szumana. Od r. 1913 począł więc ks. Szuman wydawać pisemko dla dzieci „Nasz Przewodnik“, który odrazu zyskał sobie sympatyę dzieci i społeczeństwa, rozwijając się znakomicie. Zarazem postarano się u ks. Biskupa Likowskiego, znanego z przychylności dla nowego ruchu, o zatwierdzenie ustaw dla „Bractwa Dzieciątka Jezus“, zapewniając mu w ten sposób jak najpomysłniejszy rozwój. Rozrastają się zadania ruchu abstynenckiego u nas, świadomość o jego potrzebie duchowieństwo coraz więcej przenika, a choć przeszkód i prac bez liku, coraz nowi wyłaniają się działacze, płomienni zapalem i poświęceniem dla wzniosłej idei.

*

*

*

Na Śląsku środowiskiem walki z alkoholizmem są jak w okresie przeszłym Piekary, przynajmniej środowiskiem bractw kościelnych. Tu założył kardynał Kopp arcybractwo, któremu wszystkie bractwa podlegają, było ich około 100. Od zjazdu księży-abstynentów śląskich w Tarnowskich Górach 1908 r., zakła-

dają się osobne bractwa dla Polaków. W każdym bractwie jest osobne kółko abstynentów. Dyrektorem bractw jest ks. Kapica, ogarniający działalnością swą cały Śląsk, przedstawiciel ruchu katolickiego na Śląsku.

Ks. Kapica ur. 2. lutego 1866 r.¹⁾ jako syn gospodarza w Miedźnej, w powiecie pszczyńskim, uczęszczał do gimnazjum w Bielsku na Śląsku austriackim i w Pszczynie. Ukończywszy studia teologiczne we Wrocławiu i wyświęcony na kapłana 15. czerwca 1892 r., dostał posadę w Siemianowicach, w parafii liczącej 20 000 dusz, przeważnie robotników. Talentem swym organizacyjnym rychło ogarnął szerokie pole pracy. Dla robotników założył towarzystwo i poświęcał im wiele czasu. Po dwóch latach przerzucony do Berlina, pracował w parafii św. Jadwigi, aż 1898 r. został proboszczem w Tychach, znowu na Górnym Śląsku.

Patrząc od lat dziecięcych na skutki pijaństwa, — „kolebka moja stała przy karczmie“ (są jego słowa) — a teraz w swej parafii poznając całą doniosłość tej choroby społecznej, postanowił przeciwdziałać jej zgubnym wpływom. Założył więc, odbywszy poprzednio misję, 8. grudnia 1898 r. bractwo wstrzemięźliwości, do którego się zaraz jedna czwarta parafii, tj. 2000 zapisało, a w lutym następnego roku przybyło jeszcze 1500. Opierając się na takim powodzeniu, podał u kardynała Koppa

¹⁾ Według jego własnego opowiadania podano.

wniosek o ponowienie dawniejszych bractw. Kardynał poprosił go z referatem na konferencyę dziekanów i tu go mianował dyrektorem z władzą tworzenia bractw i odprawiania misyi wstrzemięźliwości. Gorliwie spełniał ks. Kapica obowiązek sobie powierzony i świetnie zorganizował bractwa śląskie. Prócz pracy misyjnej brał on udział w tworzeniu towarzystw śląskich i zasłynął podobnie jak ks. Seling swymi wykładami, jakie miewał w niektórych miastach niemieckich. Jakkolwiek wybór jego na posła opolskiego 1907 r. ograniczył szeroką jego działalność społeczną, nie ustał w gorliwej pracy dla sprawy. Dowodem na to jego świetna przemowa na zjeździe katolików we Wrocławiu (1909 r.), ważna i pod tym względem, że pierwszy raz kwestya alkoholowa stała się przedmiotem obrad posiedzenia plenarnego.

Dowodem na to jego praca literacka¹⁾.

W sprawie leczenia alkoholików Śląsk wyprzedził naszą dzielnicę. Już wkrótce po założeniu pierwszej lecznicy dla alkoholików nad Renem powstała podobna na Śląsku w Miechowicach, dokąd sprowadzono także OO. Kamilianów. R. 1906 przeniesiono lecznicę do Tarnowskich Gór.

* * *

¹⁾ Dziełka jego pisane w języku niemieckim: „Leitsätze“, „Gewissensfragen“, „Die Seelsorge und die Mässigkeitsbewegung“, znakomitą tę rzecz przetłumaczono na polskie i wydano we Wrocławku.

W Galicyi rozpoczął walkę z alkoholizmem, jak już wspominaliśmy, ks. Antoniewicz, zakładając 1844 r. towarzystwo wstrzemięźliwości w Sączu. Mnożące się towarzystwa znalazły poparcie u biskupa Zachariasiewicza, a za wstawieniem się biskupa Hirschlera zostały 1871 r. wyniesione do godności bractw i ustawy ich zatwierdziła Stolica apostolska.

W najnowszym ruchu antyalkoholowym, już abstynenckim, wskrzeszonym przez prof. Lutosławskiego, który 1902 r. założył „Eleuteryę“, duchowieństwo bardzo mały udział brało. Wymienić tu jednak trzeba ks. Biele z Krosna, który, stojąc na czele tamtejszego kółka, ruchliwie zajmował się sprawą abstynencką. Z czasem jednak zbudziło się silne zainteresowanie, szczególnie w archidiecezyi lwowskiej dzięki zachętom i pracom ks. arcybiskupa Bilczewskiego. Znany ten społecznik, idąc śladami wielkiego kardynała westminster-skiego, nakazuje instrukcją dla duchowieństwa z r. 1906, aby żądało od dzieci, przystępujących do pierwszej Komunii św., przyrzeczenia wstrzemięźliwości aż do 20-go roku życia, zachęca kleryków do abstynencji, tworzy osobne kółka abstynenckie przy towarzystwach św. Wincentego à Paulo, głosi takie poglądy na kwestyę alkoholową: „Ważnem zadaniem, które świeccy katolicy łącznie z duchowieństwem mają dziś do spełnienia, to ujęcie i rozszerzenie dzisiejszego ruchu antyalkoholicznego przy równoczesnem uleczeniu od choro-

bliwych naleciałości. Każda bowiem tama przeciw pijaństwu i niewstrzeźliwości to jeden z najskuteczniejszych środków do szczerliwego i pokojowego rozwiązania tak rozognionej kwestyi socyalnej, tej prawdziwej męki naszych czasów.“

A jak duchowieństwo galicyjskie zajmuje się „ujęciem i rozszerzeniem —dzisiejszego ruchu antyalkoholicznego?“

Chlubne zasługi w tej sprawie zyskał sobie ks. Bronisław Markiewicz, proboszcz w Miejscu Piastowym. Ledwie „polski Don Bosco“ objął rządy w swej ubogiej parafii (1892 r.), utworzył zakład dla swej ukochanej młodzieży. Wychowywał on tu — 1898 r. wybudował nowy gmach — setki chłopców, przeważnie kształcąc ich w praktycznych zawodach; głównem prawidłem tego wychowania to prostota połączona z zupełną wstrzeźliwością a hasłem „Powściągliwość i praca“. R. 1903 założył filię w Pawlikowicach. Ks. Markiewicz¹⁾ powiedział do Niemców, zwiedzających jego zakład: „Powściągliwość i praca uratują nas, uratują świat.“

Idąc za głosem arcybiskupa Bilczewskiego, połączyli się księża-abstynenci 1907 r. we Lwowie w „Związek księży abstynentów dla Galicyi“. Kapłani jednakże rozproszeni po całej Galicyi nie mogą częstych odbywać zebrań.

¹⁾ Ks. Markiewicz * 1842 r. w Pruchniku, wyświęcony 1867 r., umarł 1912 r.

Za to tem gorliwiej pracują w swych parafiach, roznosząc hasła abstynencyi za pomocą wieców i broszur między lud, jak podawał sekretarz Związku, ks. Makłowicz.

Pod wpływem XX. synodu przemyskiego, gdzie polecono zakładać w Bractwach osobne kółka dla abstynentów i w celu wydajniejszej działalności zreorganizowano Związek w Przemyśle 1911 r., gdzie wybrano na prezesa ks. Janiszewskiego z Hliboki, znanego działacza i literata przeciwalkoholowego, obok niego gorliwie pracuje i wiceprezes ks. dr. Ciemniwski, nie wymieniając innych. Związek nieźle się rozwija, 1912 r. liczył 95 członków. Wybitny brał też udział w wspaniałym kongresie polskim z rządu III., jaki się odbył 1912 r. we Lwowie.

Usiłowania Związku nagradzają się obficie, bo ruch coraz szersze zatacza kręgi, szczególnie w kołach młodszego duchowieństwa. W pierwszej połowie 1909 r. powstało za inicjatywą Z. X. A. „Koło Abstynentów Alumnów“ we Lwowie. W regulaminie obowiązującym do zupełnej wstrzemięźliwości wyznacza sobie Koło jako program: „Wykształcenie się i przygotowanie do szerokiej pracy społeczno-charytatywnej“.

*

*

*

I pod zaborem rosyjskim duchowieństwo chwyta za broń przeciwko alkoholowi, wierne świetnym tradycjom ks. Ejmonda, ks. biskupa

Wołonczewskiego i Pallulona. Niestety, jak w ogóle tak i tutaj rząd paraliżuje działalność.

Najświetniejsze owoce przynosi ona na Litwie, poczynając się mianowicie z r. 1908. W tym roku założono bowiem towarzystwo „Blaivybe“ (Trzeźwość), w pierwszym roku naraz 31 oddziałów. Pod kierownictwem księży, których około 30 jest abstynentami, rozwija się świetnie z pomocą miesięcznika „Vienybe“ (Jedność). W 1911 r. liczyło przeszło 20 000 członków, 1912 r. 30 000, abstynentów zaś 5000. Ruch cały ogniskuje się w Kownie, przywódcą jego jest ks. Mamro, doznawał też opieki ze strony ks. biskupa Cyrtowta.

W Królestwie księża abstynenci niedawno, bo dopiero 1910 r., się zorganizowali w Włocławku w „Bractwie zupełnej wstrzeмиężliwości“. Od razu przystąpiło 20 członków a „duch wśród członków, jak pisał korespondent, „panuje jak najlepszy i wszelkie widoki po temu, że zasady abstynencji wśród duchowieństwa dyecezyi włocławskiej licznych znajdą zwolenników.“

* *

*

W Ameryce, ojczyźnie ruchu nowego, jak pisaliśmy, katolicy nie potrzebują się powstydzic owoców swej działalności, niemniej i Polacy. Pierwsze kółko abstynenckie założył Lutostawski 1908 r. w Chicago, w parafii św. Jadwigi na zaproszenie proboszcza O. Piechowskiego. Gdy się zaczęło rozpadać, zreorgani-

zował je ks. dr. Kwiatkowski i nazwał „Kółkiem Wskrzesicieli“.

Ks. dr. Kwiatkowski od razu rozwinął energiczną działalność. Umiejętny literat wydawał od r. 1911 „Abstynenta“, który się niezadługo przekształcił na „Odrodzenie“. Za jego też sprawą założono na wiecu kapłanów polskich w Detroit 8. lutego 1912 r. „Związek Polskich Księży Abstynentów w Ameryce“. Honorowe prezydium przyjął ks. biskup Rhode. Zorganizowane duchowieństwo tem wybitniej pracuje w licznych towarzystwach abstynentkich.

* *

W ogóle ruch antyalkoholowy w Polsce nosi na sobie znamiona ruchu młodego. Rozproszony na wielkich obszarach, przejawiający się sporadycznie, przyjmowany bardzo często z niedowierzaniem, nie może pracy swej należycie skupić. Bez wątpienia najlepiej i najzdrowiej zorganizowany pod zaborem pruskim jako najstarszy i najobszerniejszego doznał uwzględnienia w niniejszej pracy. I słusznie, bo on był i jest bodźcem dla wszystkich zaborów i całego wychodźstwa. Pomagał poznański Zw. Ks. Abst. w organizowaniu się duchowieństwa galicyjskiego, krzepił i kupił wychodźstwo, rozrzucaniem broszur i pism swoich przygotował ruch w Ameryce, był i jest kością pacierzową „Wyzwolenia“ poznańskiego.

Choć wiernego obrazu o całokształcie polskich usiłowań przeciwalkoholowych jeszcze

mieć nie można, pewnikiem jednak jest, że i w Polsce duchowieństwo nie zaniedbuje swego zadania, by „zwalczać wszelkimi siłami choroby moralne naszej epoki, a mianowicie nadużywanie alkoholu“, idąc za donośnym wołaniem wielkiego papieża i „w ruchu tym witając sprzymierzeńca, którego winno wspierać, u którego wsparcia szukać“¹⁾).

¹⁾ Słowa biskupów szwajcarskich.

Zakończenie.

Ruch przeciwalkoholowy, zainaugurowany przed z górą 70 laty geniuszem Mathewa, rozrósł się pod skrzydłami Kościoła w rozliczne i potężne organizacje, jak tego dowodzi krótki ten przegląd historyczny. Szczególnie w krajach anglo-germańskich budzi ruch katolicki podziw nawet innowierców, tak chyży jego rozwój¹⁾). Jest to bowiem ciekawe zjawisko instytucji Chrystusowej, że niezmienna sama umie się dostosować do każdego wieku, dostosować do różnorodnych prądów, a darząc swem życiodajnem błogosławieństwem dwoi ich siłę i rozmach. Podobnie i z ruchem abstynenckim. Pod kierownictwem mężów, czerpiących całą swą siłę ze skarbnicy Kościoła mimo przeszkód różnorodnych ogarnął on rozliczne kraje, wskrzeszał coraz to nowe organizacje. By organizacje te wzmocnić i zjednoczyć pod hasłem jednej idei, założono w ostatnich latach Międzynarodową Katolicką Ligę Przeciwalko-

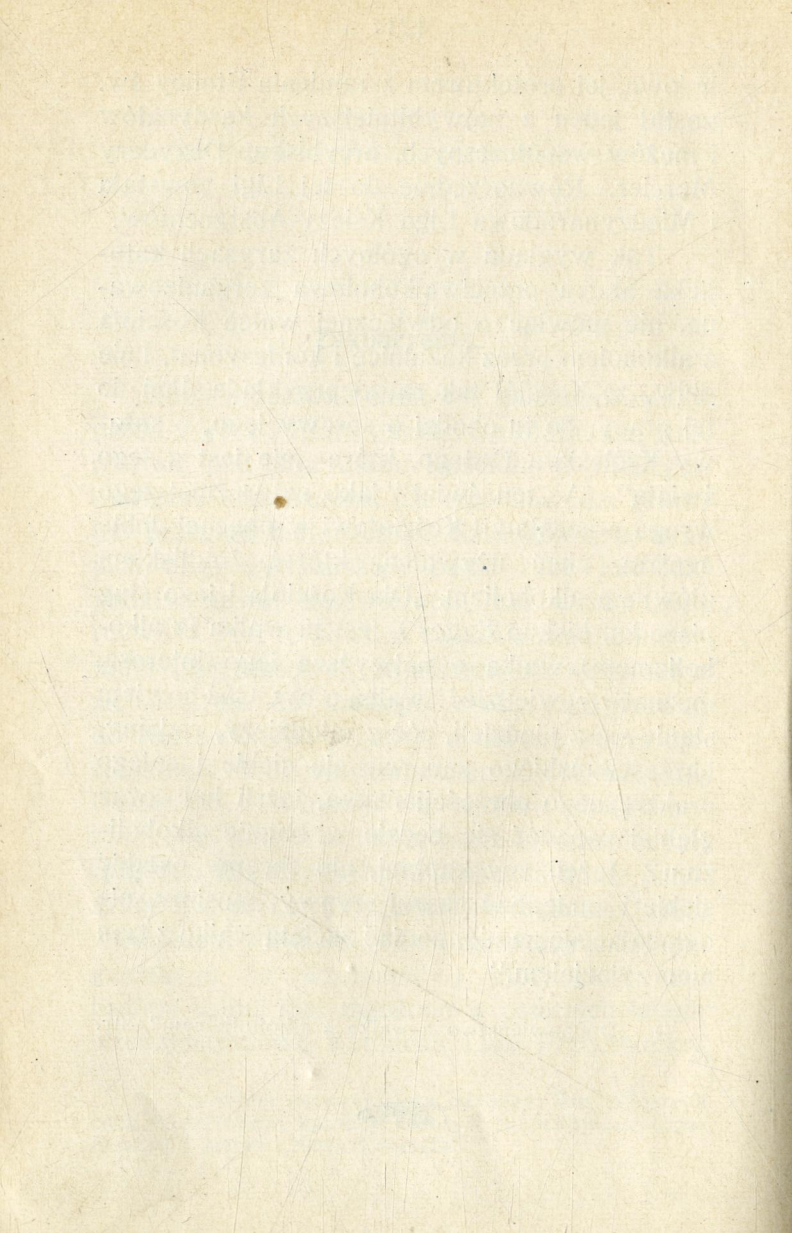
¹⁾ Opisałem najważniejsze odruchy. We Włoszech ruch najmłodszy; katolicy założyli tu codopiero organizację i pismo „Nova Crociata“.

holową, jej protektorem z ramienia Stolicy św. został jeden z najwybitniejszych kardynałów i mężów współczesnych, arcybiskup Dezydery Mercier. Równorzędnie do tej Ligi powstała i Międzynarodowa Liga Księży-Abstynentów.

Tak wygląda w ogólnych zarysach katolicka akcja przeciwalkoholowa zorganizowana, nie mówiąc o odwiecznej walce Kościoła z alkoholem przez kazalnice i konfesyonał. I nie dziw, że Kościół tak raczo przykładą dłoń do tej pracy, bo tu chodzi o sprawy jego, o sprawę Królestwa Bożego, które „nie jest z tego świata“. A „ten świat“ jako najgroźniejszego wroga przedstawił Kościołowi w obecnej dobie egoizm, chęć używania, której źródłiskiem głównem alkoholizm. „Dla Kościoła i jego sług pisze ks. biskup Egger¹⁾, jest ta walka (z alkoholizmem) walką o najwyższe jego interesa, możnaby powiedzieć: walką o byt. Cóż bowiem stanie się z niedzieli, cóż z młodzieży, rodziny, chrześcijańskiego zaparcie się siebie i całego praktycznego chrześcijaństwa, jeżeli lud coraz głębiej zapadać się będzie w bagno alkoholizmu? Jeżeli, my kapłani, nie chcemy osłabić siebie i zaniedbać naszej sprawy, musimy, nie oglądając się na nic, podjąć zaciętą walkę z tym nieprzyjacielem.“

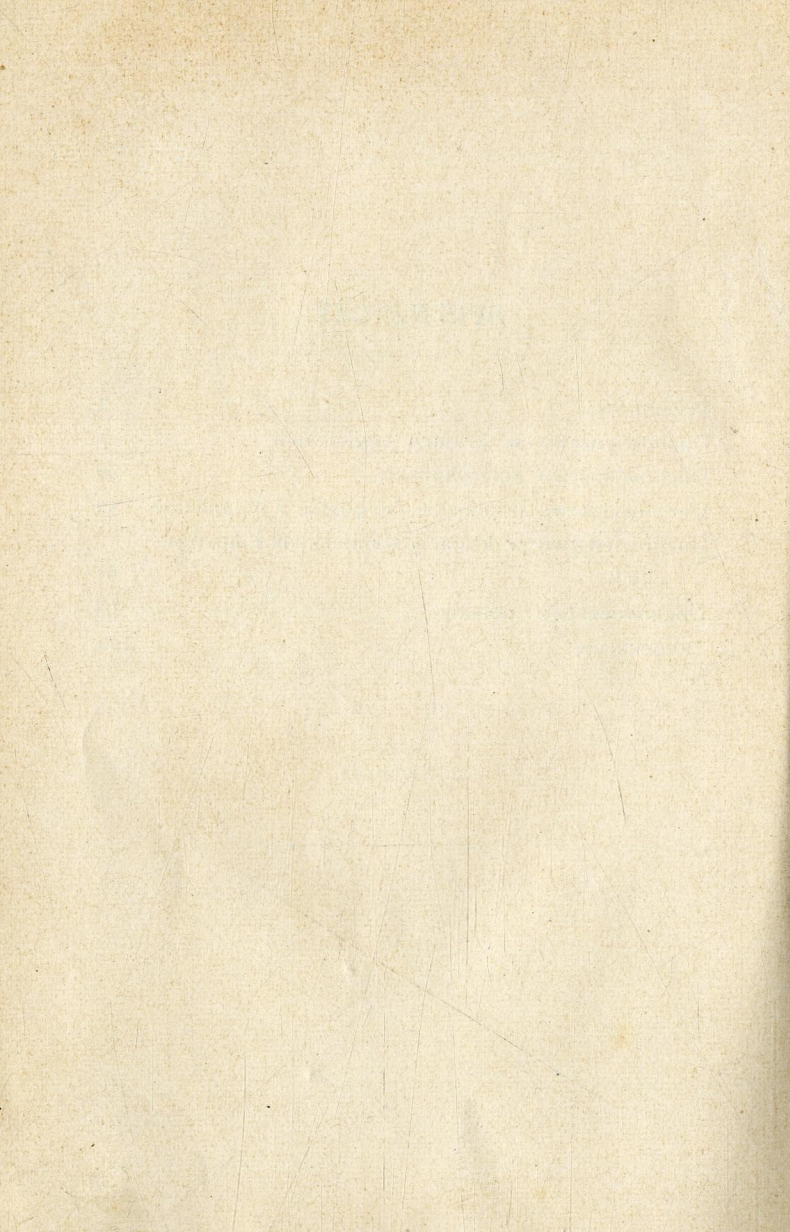
¹⁾ „Duchowieństwo a walka z alkoholizmem“, str. 40.

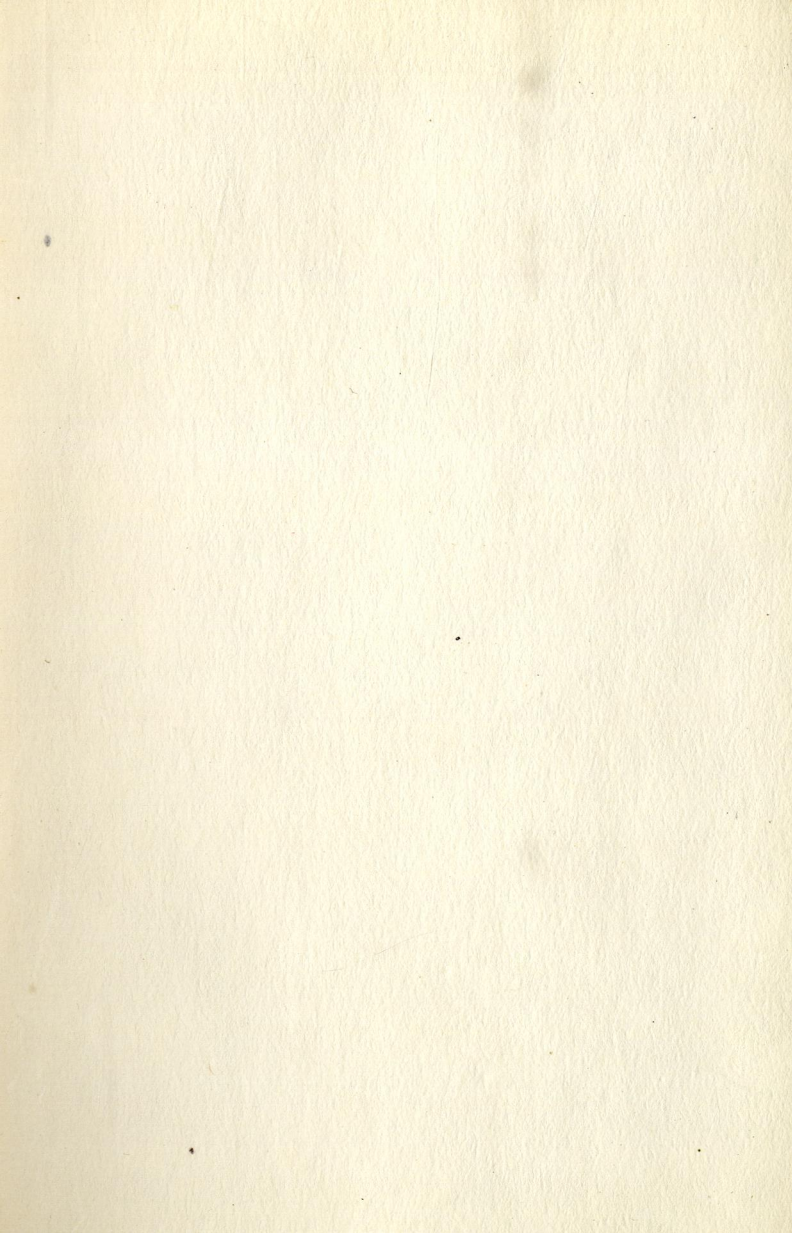

SPIS RZECZY.

Przedmowa	5
Duchowieństwo w krajach angielskich	7
Duchowieństwo amerykańskie	40
Duchowieństwo francuskie, belgijskie i holandskie	52
Duchowieństwo w krajach niemieckich i austryackich	61
Duchowieństwo polskie	93
Zakończenie	120

134

конт. 1-3
3870
3,63 (1986)

Алько-
голізм